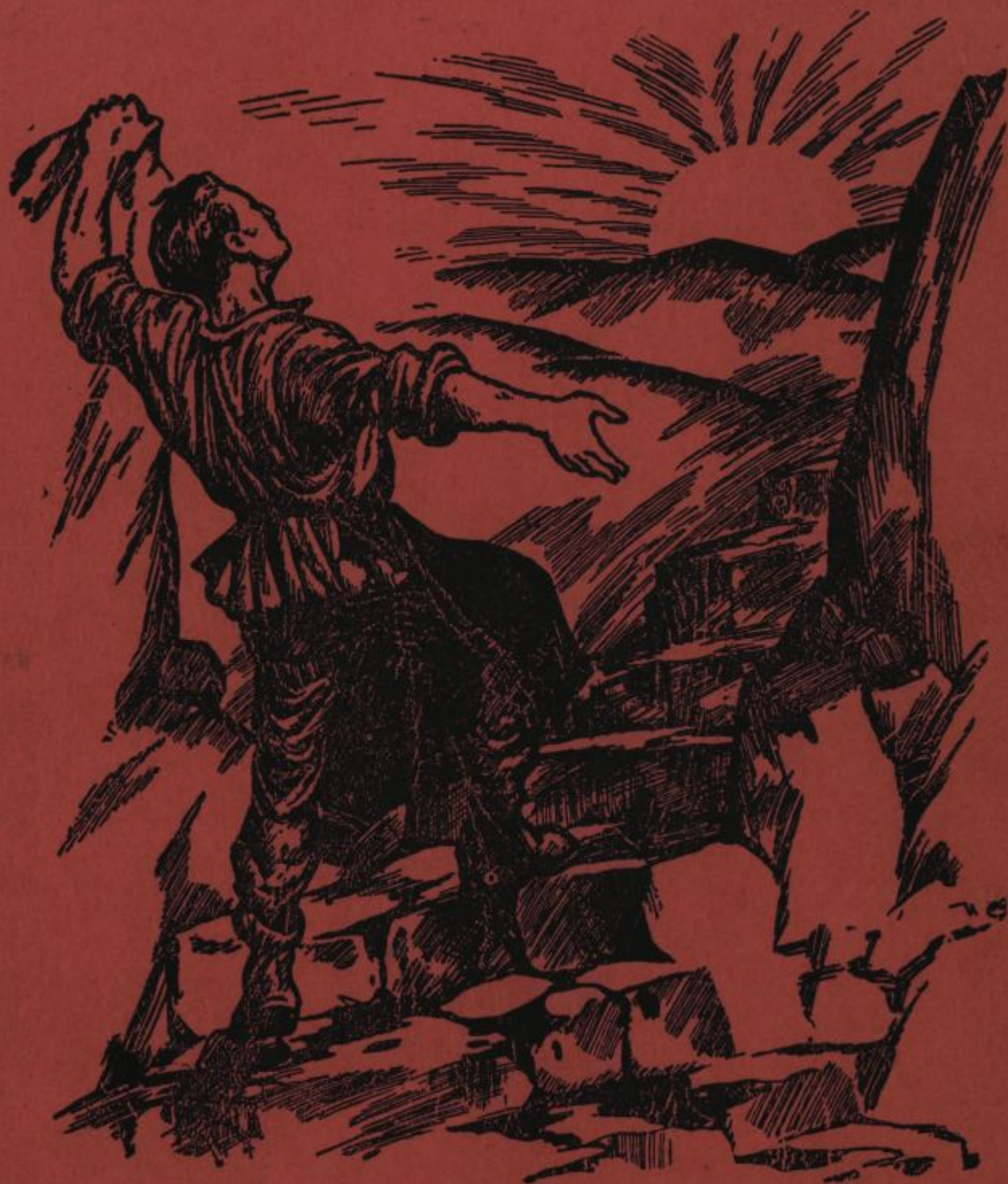

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

II 83783

LAJSKI GLAS

30c

MAY, 1943

Vol. XXIII

MAJSKI GLAS

Prvomajska revija. Izdaja Jugoslovanska delavska tiskovna družba (Proletarec)

THE MAY HERALD

CENA 30c

CHICAGO, ILL., MAJA 1943 (MAY 1943)

LETO (VOL.) XXIII.

ZGODOVINSKO POSLANSTVO AMERIŠKE UNIJE

Frank Zaitz

V PRVI svetovni vojni je predsednik Zedinjenih držav, Woodrow Wilson, po našem vstopu v krvavi konflikt proglasil svoj mirovni program—slovitih štirinajst točk, ki so elektrizirale svet, kakor ga ni prej ne pozneje še noben program in nikakršna druga velika obetanja.

Nič več tajnih pogodb in tajne diplomacije! Konec podjarmljenjam! Samoodločba narodov! In mednarodna zveza vseh dežel, ki bo ustvarila vzajemnost med vsemi in pravičnost za vse.

Na temelju Wilsonovih 14 točk, ki so jih odobrile načeloma vse zavezniške dežele, je bila to vojna za demokracijo, in ob enem vojna za odpravo vojne.

Tudi Nemci, Turki in Bolgari so se nadejali, da jim bodo zmagovalci na podlagi Wilsonovega mirovnega programa pravični, čeprav so poraženi in bi jim lahko mirovne pogoje narekovali po mili volji. In so jih res.

Narekovali so jih že v premirjih.

Wilson je še upal. Osebnostno je šel v Evropo, da se bori za svoj program, za svojih 14 točk, ki so mu bile svete kakor Mojzesu deset božjih zapovedi, četudi je plošče potem razbil.

Kamor je prišel, so ga množice pozdravljale kot odrešenika narodov in vsega sveta.

Nič več vojne! Svoboda za vse narode. Svet ima vsega zadosti za vse in vsa ljudstva vseh dežel naj bodo deležna dobrin, ki jih nudi priroda in

človekov um ter njegova velika ustvarjanja.

Zedinjene države so šle v prvo svetovno vojno vsled provokacij Nemčije in pa radi svojih simpatij z državami antante. Zahtevale niso ne novih dežel, ne odškodnin. Pristopile so zraven, pomagale z armado in mornarico, z materijalom in moralno.

Poleg vsega tega pa so predlagale svetu Wilsonovih štirinajst točk, ki so po njegovem prepričanju pomenile odrešitev človeštva iz nevarnosti novih krvavih spopadov, osvoboditev malih narodov in pogoje za demokracijo v vseh deželah. Na kratko, Wilson si je zamislil nov svet, v katerem ne bo več vzrokov za zavratnosti, za imperializem in vojne, kajti preurejen bo za življenje v miru in blagostanju.

Vrnil se je z mirovne konference razočaran. In bil je razočaran nad svojo deželo in svojim ljudstvom. Ves njegov sen je šel po vodi.

Sedaj smo spet v vojni, v še veliko večji kakor je bila prejšnja. Vstopili smo vanjo na sličen način: zaradi provokacij osišča in napada proti nam, vsled simpatij z zaveznički in pa ker predsednik Roosevelt z večino ameriškega ljudstva vred fašizem resnično mrzi in deluje, da se ga porazi.

Naš sedanji sovražnik je veliko jači kot je bil v prejšnji vojni. Japonska in Italija, Rumunija in Lavallova Francija so proti nam. Takrat so

bile te dežele z antanto in v vojni na njeni strani.

Vendar pa se zdi, da neglede kako mogočna je sila osišča, bo prej ali slej strta; in kakor takrat, tako se bo smatralo tudi sedaj, da je prevago vojne sreče odločila Ameriška unija čim je vstopila v areno.

Imamo ogromno armado, ki je v konflikt šele posegla. Milijonske rezerve so še nedotaknjene. Imamo bojno mornarico, ki ji ni para na svetu in postaja dan za dnem jačja. Ameriška industrija producira v takih množinah kot dosedaj še nobena na svetu ni zmogla. In naša dežela ima živil v brezprimernih količinah.

Sovražnik je mogočen. Zedinjene države s svojimi zavezniki so mogočnejše.

Sovražnik ima program: propagira "nov red" (japonski red) v Aziji in nacifašizem v Evropi, ki si podjarmi Afriko in potegne v svoj vrtinec Južno in tudi Severno Ameriko. Evropa se spremeni v zvezno državo, z Nemčijo na čelu. To bo nacijski "nov red".

Tudi zavezniki imajo program.

Ali ga res imajo?

Franklin Delano Roosevelt deluje, da bi si ga ustvarili in po vojni tudi uveljavili. Proglasil je štiri svobodščine, ki naj obsegajo ves svet. Osobodile naj bi ljudstva iz pomanjkanja v morju izobilja, rešile ga iz zatiranja, osobodile ga strahu pred bodočnostjo, ki spremlja delovnega človeka v njegovi vsakdanji borbi za obstanek, in mu zaščitile svobodo veroizpovedovanja.

Dalje je proglasil skupno s Churchillom atlantski čarter, ki pomeni v bistvu isto kakor Wilsonova točka o pravici narodov za samoodločbo o svoji usodi in obliki vlade.

Njegov načrt zamišlja svet, v katerem bodo milorjubni narodi prevzeli odgovornost za vzdrževanje miru in presnavljali človeško družbo na podlagi vzajemnosti in socialne pravičnosti. Za vzor pa mu je "naš (ameriški) način življenja".

Wilson je svoj načrt razpodelil v podrobnosti. Rooseveltov je še v meglenih oblikah. Njegov atlantski čarter je elastična stvar in tudi poudarjane štiri svobodščine si lahko razlaga vsakdo po svoje.

Ali bo imel Roosevelt s svojimi predlogi za demokratiziranje sveta in s predlogom za sprejem štirih temeljnih svobodščin več sreče kot jo je imel Wilson s svojimi štirinajstimi točkami?

Wilsonov temeljni cilj je bilo društvo narodov.

Rooseveltovo glavno načelo je atlantski čarter.

Enake vlade, kakršne so prevladovale na mirovni konferenci po prvi svetovni vojni, prevladujejo med združenimi narodi tudi sedaj. Le ena, oziroma dve, sta izjema: sovjetska, ki je še v svoji deželi, in čechoslovaška, ki je v zamejstvu.

Sedanji ameriški kongres ni nič manj konservativen, kakor je bil oni, ki je Wilsonu odrekel pod-

poro in zavrgel mirovno pogodbo, ki mu je bila predložena v odobritev.

Ali bodo vlade, kakršne že obstoje, in one, ki se po zmagi zaveznikov nadejajo vrniti se v glavna mesta svojih dežel, sposobne izvesti Rooseveltove štiri svobodščine bolj kot pa so bile zavezniške vlade sposobne izvesti Wilsonovih štirinajst točk?

Ali je v sedanjem gospodarskem redu sploh mogoče uveljaviti glavno izmed od Roosevelta predlaganih štirih svobodščin: osvoboditi človeka iz negotovosti v njegovem boju za obstanek?

Ali si je sploh mogoče predstavljati pravično socialno ureditev sveta v ekonomskem sistemu kakršen je? V sistemu, v katerem je na eni strani knežji sijaj in razkošje, in na drugi pa milijone izkoriščanih, nad katerimi vise silne uteže socialnih krivic?

Pod našim sedanjim načinom življenja se je dogodilo že mnogo vojn.

V naši deželi se življenjski nivo razlikuje od večine drugih le v tem, da je tu vsega v izobilju. Je pa veliko takih dežel, ki imajo vsega premalo.

Osvoboditev iz pomanjkanja, iz negotovosti in strahu pred bedno bodočnostjo je torej mogoča le v svetovnem obsegu.

Predsednik te republike veruje, da je to izvedljivo tudi če ohranimo naš stari način življenja. To se pravi, naš stari gospodarski sistem.

Mnogi, ki so tudi vplivni in veljaki v razredu posedujočih, niso tako optimistični, kot je predsednik, ker jih radodarnost nič ne mika. Tudi med onimi, ki so odvisni za preživljanje le od dela svojih rok in svojega uma, jih je veliko, ki ne verjamejo, da bo bodoči mir kaj drugačen kakor je bil prejšnji, če ostanemo pri našem starem načinu življenja.

To je, v stari gospodarski uredbi takozvane privatne iniciative, privatnih bogastev in izkoriščanja množic v prid posedujočih.

Zedinjene države so se v drugič lotile naloge oteti svet za bodočnost, ki bi bila vredna človeka. To je sijajno, zgodovinsko poslanstvo, ki pa bo izvršeno edino, če odstranimo temeljne vzroke, radi katerih smo prišli v drugo svetovno vojno. Dasi ni še končana, že o tretji razpravljamo.

Večina vlad v Evropi, oziroma vse razen dveh, so za povrnitev v razmere, v katerih bodo od vsega začetka kali za tretjo svetovno vojno. Ali mi te vlade podpiramo? Ali pa morda pomagamo onim slojem, ki so za nov, resnično pravičen socialni red? Le v takem bo mogoče zgraditi tudi demokratično politično tvorbo—politični in ekonomski red, ki bi temeljil na socialni demokraciji.

Ako bi kar na slepo verjeli lepim besedam, proglasom in govorom, bi lahko mislili, da se za demokracijo in proti socialnim krivicam sedaj prvič borimo.

Ker pa vemo, da smo čuli enaka obetanja in gesla v prejšnji vojni, in ker gre naš spomin lahko še nekoliko dalj nazaj v zgodovino, si je mogoče predstaviti, da zmagamo za demokracijo, za socialno pravičnost in za vse štiri svobodščine šele takrat, kadar pade tista uredba, ki temelji na izkoriščanju množic, na imperializmu in nacionalizmu, in ki ji je vojna sredstvo za doseganje njenih namenov.

Vsi, ki smo za odpravo krivic, za poraz fašizma, za demokracijo in človeški red, želimo, da predsednik Roosevelt s pomočjo veličine in sile Zedinjenih držav svoje štiri svobodščine res uveljavi.

V ta namen se je treba osloniti na tiste kroge, in na take vlade, ki verujejo v socialno pravičnost in s tem v iztrebljenje izkoriščanja.

Kar svet potrebuje je nov način življenja. Potrebuje socialistični gospodarski red in socialno demokracijo.

Wilsonovih 14 točk se je razblinilo v nič ker zmagoviti vladajoči krogi tu in v državah antante niso verjeli vanje. Pritrdili so jim le z jezikom, dejansko pa jih zavrgli od vsega začetka.

Sedanje poslanstvo Ameriške unije bo uspelo edino pod pogojem, da se Versaillesa več ne ponovi.

Ali smo za mednarodni socializem, ali pa nismo. Če smo, postane atlantski čarter meso in kri in z

njim vred ožive tudi vse štiri svobodščine. Ako pa smo za stari način življenja, bomo dobili nekaj koncesij, morda več let premirja in nato tretje dejanje krvave svetovne drame.

Tisti, ki hočejo ohraniti sistem kakršen je, vztrajajo ali pa se togote vselej kadar zaslišijo besedo socializem. Še celo mnogim onim, ki so za spremembo, je neprijetno, kadar se govori o socializmu.

Toda brez njega ne bo pogojev za trajen mir, ne za svobodščine. Lahko mu dajo kakšno drugačno označbo, a doumeti morajo, da novi, pravični socialni red ne more biti ničesar drugega kot socializem.

Veljaki, ki mešetarijo v Madridu in v Vatikanu, v francoski Afriki in v višjih plasteh v Washingtonu in v Londonu, niso zanj. So le za sistem kakršen je.

Miru in demokracije, pravične uredbe in vzajemnosti ne bomo dobili od zgoraj navzdol. Vse to je v množicah, ki delajo in ustvarjajo, ki se bore, kadar jim je ukazano, in orožje odlože čim jim je dano tako povelje.

Ko se bodo te množice zavedle svoje moči, pa dobimo mir, ki bo trajen, in uredbo, ki bo človeška. Ljudstvo Zedinjenih držav ima še posebno priložnost, da pomaga izvesti to poslanstvo, kar bo njemu in vsemu svetu v korist in rešitev pred tretjo svetovno tragedijo.

Vincent Cainkar:

Naša pomoč stari domovini

RAVNO v času ko se je zbiralo gradivo za tisk tega letnika Majskega glasu, je minulo dve leti, od kar je našo staro domovino zadela strašna nesreča. Sicer to ni bilo prvokrat—napadena od tujih sil in pohojena je bila že večkrat, krvavela je mnogo in prenašala skoraj ves čas svoje zgodovine velike krivice. Težko je najti še kakšen narod, ki je že toliko trpel, pa se kljub temu žilavo upiral in tako dolgo ohranil kot so se Slovenci. Nikdar prej pa ni bil slovenskemu ljudstvu zadan tako težak udarec, kakor mu je bil z nacifašistično invazijo. To je v resnici prava katastrofa za slovenski narod!

K nesreči je že geografični položaj slovenske dežele in sploh Jugoslavije tak, da je bila vedno izpostavljena tujim napadom. Ne samo da je lepa, romantična in rodovitna in so že zato po tem ozemlju vedno poželjivo gledali agresivni sosedi in razni drugi narodi, ki so si jo poskušali podjarmiti. Preko nje so vodila pota raznih tujih osvojevalnih vojsk in tu skozi drže važne trgovske in gospodarske žile Evrope. Zato je imel slovenski narod toliko težkih bojev s tujimi nasilniki in osvojevalci. Zato je krvavel in umiral v bojih z divjimi Turki, barbarskimi Ogri ter drugimi Azijati z južne in jugoizhodne strani, obenem pa moral braniti svojo zemljo pred napadi nemških in laških sil s severa in severozapadne strani. Iz istih vzrokov krvavi in umira spet sedaj . . .

Dve leti je tega, od kar so nacifašistični razbojniki napadli Jugoslavijo, razdejali državo Slovenec, Hrvatov in Srbov, ljudstvo pa okradli in oropali ter naredili iz njega brezpravne sužnje. Krut sovražnik je tedaj s peklenko silo ognja in jekla vdrl v naše rojstne kraje ter začel s strašnim pokončevalnim in uničevalnim delom. Krvoločnosti, grozodejstvom in zverinskim početjam, kakršna so izvršili ti domišljavi kulturonosci nove dobe in učitelji fašistične pravice in reda, nimajo para niti v najbolj barbarski in najtemnejši zgodovini človeštva.

Kakor se je pozneje dognalo, so ti ponoreli zlotje že vnaprej izdelali načrt za uničenje slovenskega naroda. Na Štajerskem so začeli z izvajanjem te nakane brž ko so njih podivjane vojaške čete stopile na našo zemljo, odtam pa je sledilo naprej. Napadli so mirno in brezmočno prebivalstvo ter nad njim brezobzirno počenjali svoje zločinske orgije, kakršnih so samo pozverinjeni nacisti sposobni. Polovili so brž slovenske učitelje, duhovnike, pravnike in zdravnike ter bolj zavedne kmete in trgovce ter sploh vso domačo inteligenco, kar je ni že prej pobegnilo, očitvidno zato, da

ne bo nikogar, ki bi opisal in v svet poročal njih zločinstva, v glavnem pa vsled tega, da bi ja narod ostal brez vsakih domačih voditeljev. Uvedli so koncentracijske tabore, kjer so pozaprli slovenske izobražence, jih pretepali in mnoge mučili do smrti. Razdejali so družine s tem, da so ločili ženo od moža in otroke od staršev ter jih poslali vsakega v drug kraj po svetu, da ne vedo drug za drugega. Uvedli so prisiljeno razlastovanje in izseljevanje kmetov, katerim navadno vzamejo vse in jih brez nič poženejo po svetu, na njih kmetije pa naseljujejo Nemce. Uvedli so uradno prostitutcijo in slovenska dekleta morajo posili služiti v naslado pohotnostim osiščnih oblastnikov ter ustrezati njih soldateski. Odpravili so slovenske šole in uničili slovenske knjige. Italijani so bili v začetku nekoliko milejši, pozneje pa postali ravnno tako kruti in brezsrčni in po vsej Sloveniji je danes samo brezpravje ter strah in groza. Človek je ponižan na nivo neme živine. Pregarjanju, trpinčenju ter ubijanju nedolžnih ljudi ni konca ne kraja.

V takem položaju se nahaja slovenski narod že dve leti. In ako bodo nacifašistični tollovaji imeli nad njegovo usodo še kaj več časa prosto roko, se zna zgoditi, da naših ljudi ne bo veliko ostalo ko pride rešitev, in da bodo tisti, ki bodo ostali, dokraja obupani in zbegani ter živčno uničeni toliko, da ne bodo mogli priti več prav k sebi. In v takem slučaju se zna zgoditi, da bodo potem slovenski kraji podarjeni zločinskim okupatorjem kar zlepa. Saj v svet itak že sedaj trobijo, da slovenske zemlje sploh ni.

Slovenci so znani kot miroljuben in marljiv narod. Nikdar niso bili agresivni in nikdar vodili bojev s sosedi ali drugimi narodi radi osvojevanja tuje zemlje, kakor to delajo njih imperialistično navdahnjeni sosedi in radi česar so Slovenci največ trpeli in bili že tolikokrat žrtve njih zavratnih intrig. Zgodovina pravi, da so prišli v sedanje kraje pomikajoč se ob reki Donavi proti zapadu iz pokrajine ob Črnem morju že pred 1400 leti ter jih naselili brez bojev in izpodrivanja drugih. Narodi, ki so svoječasno tod živeli, so te kraje že prej zapustili ter se odselili bolj proti zapadu. Naši pradedje so se tu ustalili in začeli takoj čistiti gozdove ter pripravljati zemljo za obdelovanje, rediti živino, graditi ceste in tako dalje. Pragozdne divjine so spremenili v lepe pokrajine rodovitnih poljan, zelenih travnikov in sadovnjakov, iz njih primitivnih koč so se razvile cvetoče vasi in mesta.

To nam najboljšje priča, da si je slovenski rod

mirno, brez nasilnosti ali povzročanja krivice komurkoli ter samo s pridnim delom in marljivostjo ustvaril svojo domovino. Vse kar ima, si je sam pridelal in pošteno pridobil. Zemlja, na kateri živi, je po vsej pravici njegova—samo njegova in nikogar drugega, pa naj Lahci in Nemci še tako zanikajo in lažljivo trobijo v svet, da so to njihovi kraji!—

Slovenci tudi sedaj, oziroma pred napadom niso stremili po ničem tujem in niso hoteli nikomur nič hudega. Marljivo so obdelovali svojo zemljo in razvijali domačo obrt ter trgovino, gojili kulturo in skromni v vsem, bi se prav zadovoljili, samo da jih drugi puste pri miru.

Pa jih niso. Lakomni nemški, laški in madjarški imperialisti so vedno stegovali svoje grabežljive roke po naših krajih. Intrigirali so neprestano proti Slovincem in ostalim Jugoslovanom ter prebrisanu spletkarili v prid svojih zahrbtnih namenov. Končno so jih brez vsakega povoda ali izzivanja ter prav po tolovajsko napadli in oropali vsega. Zločin je torej še veliko večji in naravno je, da se vsled tega čutimo tudi ameriški Slovenci hudo prizadeti. Ko zremo na grozodejstva, strašno trpljenje in neznosno križevo pot slovenskega ljudstva v starem kraju, nas silno boli in ne moremo si kaj, da se ne bi čutili močno užaljeni in ogorčeno protestirali.

Toda vemo tudi, da so naši bratje in sestre tamkaj tako uklenjeni in brezmočni, da si ne morejo sami pomagati; da se v tem strašnem trpljenju ozirajo po širnem svetu in prosijo pomoči, ter da jo pričakujejo zlasti od nas, ki smo svobodni v stanju pomagati. Tega smo se zavedali vse od začetka in v tej zavesti so se kmalu po napadu sestali zastopniki naših večjih podpornih organizacij, da se posvetujejo in nekaj bolj širokopoteznega ukrenejo glede te stvari. Takrat se seveda še ni toliko vedelo o krutostih, barbarizmu in grozodejstvih, ki so jih nacifašistični nasilniki zanesli v naše kraje in tudi ne, da bo ta grozna tragedija trajala tako dolgo. Toda čutili smo kljub temu že tedaj, da sovražnik z našim ljudstvom ne bo milostno postopal. Vedeli smo, da se naseli med narod lakota in pomanjkanje in da bo potreboval naše pomoči. Prepričani, da zastopamo mnenje in želje velike večine—če ne vseh slovenskih Amerikancev, smo na istem zborovanju sklenili poleg drugega sledeče:

"Zastopniki slovenskih podpornih organizacij, predstavljajoči nad 147.000 Slovencev v Zedinjenih državah in Kanadi, ki so člani omenjenih organizacij, in zbrani v Chicagu dne 19. aprila 1941, se globoko zavedamo velike katastrofe, morda največje v zgodovini Jugoslovanov, ki je pred kratkem zadela našo staro domovino, kakor tudi položaja, v katerem se nahajajo tamkaj naši krvni bratje.

Krut totalitarni sovražnik, ki je sovražnik svobode in demokracije po vsem svetu, je z gorostasno silo jekla in ognja vdrl v naše rojstne kraje, po-

mandral nešteto tamkajšnjih mest in vasi, uničil na tisoče nedolžnih ljudi, ki niso hoteli nikomur nič slabega in ki niso ničesar bolj želeli kot miru s sosedi.

Mi bi ne bili vredni svobode in zaščite, ki jo uživamo v demokratični Ameriki, ne vredni bi bili naziva civiliziranih ljudi in še manj bi bili vredni, da se prištevamo slovenski narodnosti ali sploh, da nam je kaj za kakšno načelo pravičnosti in človeško dostojanstvo—če ne bi, zgroženi nad velehudodelstvom, izvršenim z nepopisnim cinizmom nad Jugoslavijo, najogorčenejšo obsodili tega barbarstva in ako ne bi na drugi strani privrele iz dna naših src najgorkejše simpatije do naše poteptane in ponižane stare domovine.

Toda mi se zavedamo, da samo ogorčenje in same simpatije ne zadostujejo. Naša stara domovina potrebuje v tem momentu in bližnji bodočnosti veliko več—in ameriški Slovenci ji moramo dati kolikor nam je mogoče dati po naših skromnih močeh in razmerah, v katerih živimo.

Ne glede na to, kaj mislimo in delamo v svojih ožjih krogih, kaj so naši življenjski cilji in dolžnosti v zvezi z našimi vsakdanjimi aktivnostmi—mi, zastopniki imenovanih organizacij smo danes edini in nesporni glede enega smotra in ta smoter je MORALNA IN MATERIALNA POMOČ našim bratom v stari domovini; mi smo v tem edini in nesporni, kakor so naši bratje in sestre tamkaj danes edini in nesporni v—trpljenju in ponižanju.

V tem smislu in na direktivo izvršnih odborov naših organizacij smo se tega dne zbrali, da položimo čvrst temelj pomožni akciji za najbednejše v Jugoslaviji v trdnem upanju, da ta naša akcija doseže svoj namen, da doseže naše najpotrebnejše rojake v starem kraju brez razlike, kaj so in kdo so, da jih doseže brez ovir in diskriminacij takoj ali čim prej bo to fizično mogoče. Namen našega enotnega nastopa je:

Da ustanovimo osrednji odbor, ki naj v imenu in pod kontrolo naših podpornih organizacij vodi pomožno akcijo med ameriškimi Slovenci za našo staro domovino.

Da bo ta odbor prejemal prispevke in jih točno izkazal v glasilih ter dajal račune svojim organizacijam o vseh prejemkih in izdatkih.

Da se bo ta odbor strogo kretal v mejah svoje humanitarne naloge in pazil, da ga nihče ne izkoristi v kake druge namene.

Apeliramo na Slovence po vsej Ameriki, naj podprejo ta pomožni odbor in prispevajo vsak po svoji moči v naš skupni sklad za nesrečnike v stari domovini!

Apeliramo na slovenski tisk v Ameriki, naj agitira za uspeh pomožne akcije in vžiga našim rojakom vero v demokracijo in brez pardona pobija barbarski fašizem, nacizem in diktatorstvo vsake vrste, ki je največji sovražnik demokracije, socialne pravičnosti, človeškega napredka in dostojanstva! Naš tisk v stari domovini mora zdaj molčati—zato naj bo naš tisk v svobodni Ameriki zdaj toliko bolj glasan!"

Tako smo ameriški Slovenci dali duška ogorčenju in zamislili skupno pomožno akcijo, organizirano kot Jugoslovanski pomožni odbor, slovenska sekcija, skrajšano: JPO-SS. Lepe besede, ki so bile izrečene v izjavi in apelu tedaj, veljajo in imajo ravnotako svoj globok pomen še sedaj in ga bodo še dolgo. Samo žal, da nekaterih naših ljudi še niso dosegle.

Skoro neverjetno je, da se vpričo take strašne

nesreče in trpljenja naroda, iz katerega smo izšli ter vpricho ognjevitega apela in prizadevanja odgovornih ljudi najde med nami še kdo, ki bi mogel nastaviti tej stvari gluha ušesa ali imel tako trdo srce, da bi se ne usmilil nesrečnikov in vsaj nekoliko prispeval v skupni pomožni sklad. In vendar so, ali vsaj izgleda tako! Kajti pomožni odbor je šel takoj na delo in prispevke nabiramo že tudi dve leti, nabrali pa smo bolj malo—z ozirom na potrebo in naše zmogljivosti veliko premalo! Računa se, da je Slovencev, to je priseljenih in njih otrok v Ameriki okoli 250,000; nekateri trdijo, da jih je 300,000. Za pravo število se ne ve. Vemo pa in brez vsakega pretiravanja se lahko trdi, da bi mi prav lahko že toliko zbrali v pomoč stari domovini, da bi prišlo na vsako tukajšnjo osebo vsaj en dolar, kar bi pomenilo najmanj \$250,000, tako jih pa še \$50,000 nismo nabrali. Medtem ko eni požrtvovalno delajo za uspeh—kolektajo med rojaki in prijatelji in sami posežejo globoko v žep ter prispevajo po večkrat, se drugi bolj mlačno obnašajo in nekateri še niso prav nič prispevali. To ni prav. Ne pričakuje se od nikogar, da bo dal, ako res ne more, toda ni jih malo, ki bi lahko pomagali, pa so menda tako okamenelih src ali narodno topi, da nimajo usmiljenja in se ne odzovejo.

Kaj je pravi vzrok, da ni bilo večjega uspeha z

našo pomožno akcijo vse do sedaj, dasi je odbor vršil intenzivno agitacijo ves ta čas in poskušal svoje najboljše, je težko ugotoviti. Vendar pa pišec teh vrst misli, da je precej krivo to, ker naši listi, z malo izjemo, niso dali tej stvari zadostne podpore, dasi so bili vsi pozvani in naprošeni za tesno kooperacijo. Nadalje škodujejo tej stvari več kot se splošno misli ljudje, ki so preveč enotirni in ne morejo zapopasti, da je skupna akcija mogoča in da so ljudje drugega prepričanja tudi lahko pošteni in zaupanja vredni. Glavni vzrok počasnosti v odzivu pa leži v vzgoji naših ljudi. Nam nikdar niso dali pravih šol in potrebne narodne zavesti, kakor to vcepljajo svoji mladini n. pr. Čehi. Mi se nismo učili zgodovine svojega naroda in večkrat sami sebe nismo poznali. Sistem za časa naše dobe je bil v starem kraju tak, da se je spoštoval nemški in laški jezik in vse tuje bolj kot domače. Nič kaj dobrega vzgleda nam ni dala ljubljanska in drugih mest škricarija, ki je najraje med seboj gobezdala po nemško. Duhovnik in učitelj sta med sabo v šoli pred otroki govorila samo nemško. Slično je bilo po večjih trgovinah, raznih uradih in z našo inteligenco skoraj povsod. Tako so nam zastrupljali duše s tujim vse od rane mladosti, domačega pa nikdar niso učili prav spoštovati. Ali je potem kaj čudnega, če so se nam naši fantje, ki so z znanjem nekaj nemščine postali

NA SENOŽETI

Boža Dušek

pri vojaki kaprolčki ali se drugod kaj višje povspeli, postali za domače bolj hladni ali se nam pa celo narodno odtujili? Ali je vpričo tega kaj čudnega, če smo se v Ameriki često raje izdajali za Avstrijce in Nemce kot pa Slovence in da je tako malo ogrevanja za naše narodne potrebe? Nemce smo se naučili spoštovati in njih kulturo toliko ceniti, da mnogo naših ljudi dolgo časa kar ni moglo verjeti, nekateri pa še sedaj ne morejo, da so vesti o nemških nasilstvih in barbarskih početjih resnične, ali da so našemu narodu prizadajali sploh kako krivico. Naši rojaki se še tudi veliko družijo s tukajšnjimi Nemci, med katerimi je, kakor znano, Hitlerjeva propaganda močno razširjena. To naši stvari izdatno škoduje. Mnogo naših ljudi je tako zastrupljenih, da še sedaj ne morejo videti borbe med fašizmom in demokracijo v pravi luči in tudi ne potrebe za take stvari kot je naša pomožna akcija.

Da—vzelo je precej časa, pisanja in plediranja, predno je resnica prodrila in so prišle širše plasti naših ljudi bolj do prepričanja o potrebi pomožne akcije, toda še ne dovolj globoko. Treba bo še govoriti in pisati in mnogo agitirati, da vzbudimo vse rojake in rojakinje. To delo se bo nadaljevalo neprestano, dokler jih ne dosežemo in pridobimo za sodelovanje, ali dokler bo taka potreba. Še le s sodelovanjem vseh rojakov bo naša pomožna akcija resničen uspeh.—

Od nabranega denarja se v stari kraj še ni nič poslalo, dasi bi radi in ljudje tam težko pričakujejo naše pomoči, in četudi se nas je že večkrat poskušalo pridobiti v to. Odbor je poskušal najti varno pot ali način, to je, da bi bil zasiguran, da bo pomoč res prišla tja kamor bi mi naročili. Toda do sedaj še ni bilo mogoče. Prometne razmere so take, da ne more in ne mara nikdo jamčiti in prevzeti take odgovornosti. Ker je nevarnost, da bi pošiljatev lahko prišla v roke sovražniku in bi se nazadnje še z našo pomočjo okoristil, se raje nič ne pošlje, dokler ne bo popolnoma zanesljivo in varno. Medtem pa je seveda treba pridno zbirati denar in zgraditi močan pomožni sklad, ker ko se enkrat odpre, bo treba hitro pomagati in veliko dati in na to se moramo v naprej dobro pripraviti.

Za pomoč stari domovini se mora logično in upravičeno smatrati tudi kar je JPO-SS prispeval z organiziranjem slovenskega narodnega kongresa, iz katerega se je razvila politična akcija in nastal Slovenski ameriški narodni svet ali SANS, kakor ga skrajšano označujemo. V resnici je bil narodni kongres započet v pomožni organizaciji in takorekoč vse pripravljeno delo izvršeno v področju JPO-SS. Ker pa bi bilo glede kongresa omeniti toliko važnega, da bi že samo to tvorilo precej dolgo poglavje, ni mogoče navesti tukaj veliko več in naj to za sedaj zadostuje.

Obe organizaciji, to je JPO-SS in SANS, sta zelo važni in potrebni za pomoč slovenskemu narodu v

starem kraju in potrebno je, da obe podpiramo kolikor največ moremo. Nič se ozirati na morebitno malodušnost drugih niti na slabe govorce! Obe organizaciji sta v zanesljivih rokah in vršita dobro narodno delo. Zato imejmo neomajano zupanje v nji in obema lojalno pomagajmo do čim večjega uspeha. To naj bo geslo vsakega dobrega rojaka in rojakinje! Tistim, ki so morda toliko zapeljani ali ki ostanejo iz kakršnih koli vzrokov ter kljub strašni nesreči svojega naroda še naprej brezbrizni, pa povejmo, da bo zgodovina zabeležila kaj smo delali in pokazala bo, kdo je bil prijatelj naroda v nesreči in kdo ga je zatajil. . .

SKOZI REŠETKE GLEDAM V SVET

Tone Čufar

Nad kronami dreves
je sinji svod nebes.
Tam avijon brni,
za njim oči strme
in komaj ga vlove,
ga že nikjer več ni.

Samo za bežen hip
občutil sem utrip
jeklenega srca.
Bil mi je pozdrav
prostranega sveta
v jetniško celico,
kjer sem zdaj doma.

Naš dom z obzidjem je obdan,
vsak zase smo, a vsi vemo,
da skozi zračni ocean
priplavajo še mnogi avijoni
preden odidemo tod stran.

Ne samo jaz, vsi blodimo z očmi
skozi rešetke v širni svet,
v vseh živo upanje gori,
da nam ne bo za vselej vzet,
da vrata nam v prostost odpro.

Vse pride, čisto vse!
Morda ni daleč niti dan,
ko avijoni prineso
nam ogenj, razdejanje, smrt,
ko plini nas razžro
in slehrni zemljan bo str.

V ozračje gledam ves zavzet:
kaj vse še čaka naš planet?!
O, človek, ti se pneš v nebò,
obvladaš morja, vso zemljo;
zakaj naj vse zdrobi se v prah,
čemu ljudem ta blazni strah?!

Cudežno vstajenje armade, ki je bila za večno zbita na tla

V JESENI leta 1941 je avtor knjige *Mein Kampf* razglasil Nemčiji in svetu, da je rdeča armada Sovjetske unije toliko zbita, da se nikdar več ne obnovi.

Pa je čez zimo čudežno oživila in nacijski firer je izprevidel, da je slabo prerokoval. Obljubil pa jo je pokončati v poletju 1942.

In res, osvojil je nadaljnje kraje, važna industrialna mesta, pristanišča, rudnike in oljna polja. Ozemlje s štiridesetimi milijoni sovjetskega prebivalstva je prišlo pod zastavo kljukastega križa.

Ob času žetve je firer spet prišel pred mikrofon in oznanil: Videli ste naše divizije na pohodu. Ničesar jih ne bi moglo ustaviti. Sovražnik je strt, njegova armada ni več sposobna odbijati udarcev.

Spet je prišla zima v Rusijo. Nemška armada se je zasidrala na določeni obrambni črti, na kateri bi čakala pomladi, letos pa dokončala prodiranje in napravila konec Sovjetski uniji.

Ampak rdeča armada—o kateri je Berlin pravil, da je do kraja izčrpana in do smrti utrujena, je pozimi spet toliko oživila in pokazala toliko udarne sile, da je nemško vrhovno poveljstvo kar onemelo od presenečenja.

Rdeča armada je pričela z ofenzivo 10. novembra lansko zimo izpred Stalingrada, ki je bil tedaj že napol zaseden od Nemcev in skoro ves porušen. Sovjetska ofenziva je trajala 141 dni.

Nemške izgube so znašale v nji 850,000 vojakov mrtvih in 343,525 vjetih. Število ranjenih nemških vojakov sovjetsko poročilo ni navedlo. Ako računamo po dognanem merilu, da so na vsakega ubitega trije ranjeni, tedaj so znašale nemške izgube v ruski ofenzivi zadnjo zimo okrog 3,700,000 mož.

Ruske armade so pognale v tej ofenzivi Nemce nazaj od 372 do 434 milj in osvobodile 185,000 kv.

milj sovjetske zemlje z 20,000,000 prebivalcev.

Vrh tega so Nemci izgubili 5,090 bojnih letal, 9,190 tankov, 20,360 topov in ogromne zaloge municije.

Od tega so Rusi zajeli 1,490 nemških letal nepoškodovanih, 4,670 porabnih tankov, 15,860 topov, ki jih bežeči Nemci niso utegnili uničiti, 30,705 strojnic, 500,000 pušk, 123,000 tovornih avtov, 190 lokomotiv, 22,000 tovornih vagonov in velike zaloge nepokvarjene municije.

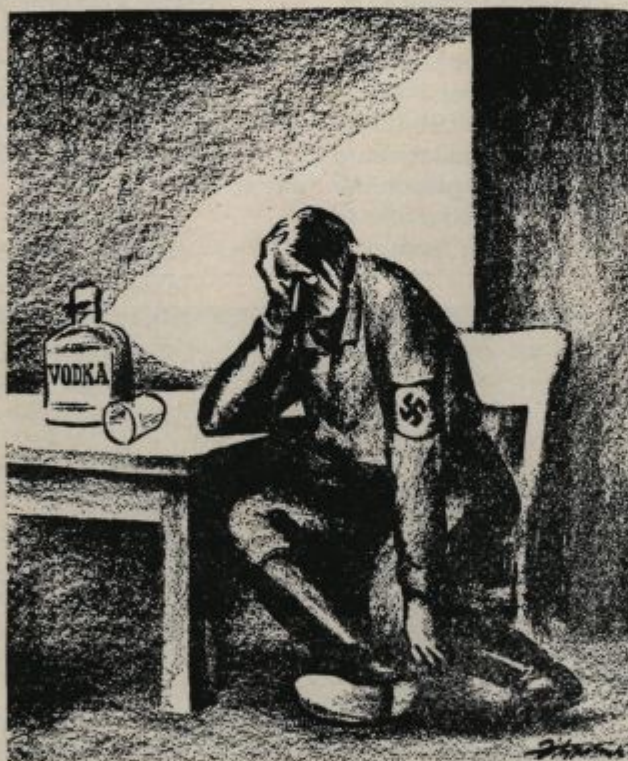
Seveda, ogromni kot so bili sovjetski uspehi,

Hitlerjeve armade niso zlomili, nego ji prizadejali le silne izgube ter jo potisnili nazaj.

V Moskvi so navedli prej citirane izgube, niso pa rekli, da je nemška armada zbita ali "za zmerom uničena", pač pa s poudarkom priznali, da ima še silno udarno moč, in da ji pomaga vsa Evropa, dočim se je Rusija morala vse doslej boriti z njo osamljena.

Osemdeset odstotkov vse nemške armade je na vzhodni fronti. Z njo so potem še rumunske, italijanske in madžarske divizije, ter nekaj francoskih, španskih, slovaških in Paveličevih hrvaških "prostovoljcev". Sploh vsa Evropa pomaga Nemcem. V nemški industriji je uposlenih nad šest milijonov delavcev iz okupiranih krajev in iz "priateljskih" dežel. Vse je priganjano za zlom Rusije.

Vzlic nemški premoči pa je ruski odpor tako silen, da je prekrizal vse Hitlerjeve načrte. V strahu za svojo bodočnost je to pomlad začel dokazovati civiliziranemu svetu, da se Nemčija bori v korist vse Evrope, da, tudi v korist Anglije in Amerike! Kajti "barbarski boljševizem" je sovražnik vsega sveta in Nemčija pa si je vzela za svojo sveto nalogo, da ga porazi. Nič ne izgleda, da ji bodo ta trkanja na "mehka srca" v Angliji in Zed. državah kaj prida pomagala.—F. Z.

Janko Zega:

REZIKA

SOBOTA popoldne je. Sedim ob radiu—poje Zinka Milanov v operi Don Giovanni. Toda misli mi uhajajo k neki drugi mladi pevki, ki pa ni nikdar nastopila in torej ni mogla žeti nikdar burnega odobravanja, ki bi ga zaslužila. Vojna je preprečila marsikaj in prekrižala je tudi njene skrite želje.

Dirigent dr. Skala se je sredi opisovanja težav, ki so kaj rade "kumovale" ljubljanski državni operi, prekinil in se po kratkem premisleku spet oglasil, to pot živahno in podjetno:

"Janko, kaj ko bi šel jutri z menoj. Odkril sem novo 'zvezdo' za našo opero in jutri bo 'audition', kot pravite v Ameriki.

Pogledal sem mlado mojo spremljevalko, ki je vsa navdušena seveda prikimala, pa smo kar hitro napravili načrt za izlet v nepreoddaljeni trg.

V prijaznem Delavskem domu se je tisto nedeljo zjutraj zbrala čudna družba. Doktor Skala si je zadovoljno gladil črne brčice; očitno je bil prepričan, da bo mladenka prav z lahkoto kos težki preizkušnji.

Ostala dva člana opere pa nista bila tako gotova njenega uspeha; polglasno sta govorila z mladim učiteljem, ki je v tem trgu ustvarjal čudeže z otroki premogarjev—izvežbal jih je v pevce in pevke, da so lahko tekmovali z najboljšimi pevskimi zbori vse Evrope.

Reziki so dali na razpolago, da si izbere in zapoje, kar sama hoče. Ali ona se je mirno in samozavestno nasmehnila, pa stopila k moji spremljevalki in ji dala šop not: "Prosim, gospodična iz Amerike, vi mi izberite eno teh arij."

Čuteč se silno počaščeno je ta narahlo zardela, a se je takoj opogumila in pričela je pozorno pregledavati in mi podajati arijo za arijo iz raznih nemških in francoskih oper. Odbrala je dve. Vprašujoče mi je pokazala arijo "Oh, umrl je . . .", ki jo poje Ksenija v Borisu Godunovem. Priki-mali smo vsi.

Zapela je. Njen učitelj jo je spremljal. Dirigent se je sklonil naprej, da bi tako lažje ujel sleherni odtonek njenega srebrnočistega glasu. Nikdar nihče me ni še obdolžil, ali pa mi podvoril, da sem muzikalično nadarjen, toda lepo petje in godbo ljubim in vem, kaj je lepo. In Rezikino petje je bilo lepo.

Še eno arijo je zapela, to pot kot Rosina v Sev-iljskem brivcu, in zopet smo viharno ploskali vsi, tudi oba zastopnika opere.

Tisto noč smo praznovali—vse brez Rezike—dolgo v jutro. Skala je bil navdušen, ganjen. "Take pevke Slovenci še nismo imeli!" je povdarjal in čestital ponosnemu učitelju morda že stotič. "Vidim jo že v ulogi Mimi v Boheme. Ali si lahko predstavljate idealnejšo Mihaelo v Carmen, kot

nam jo bo nudila Rezika s svojim lirike polnim mladim glasom?"

Načrtov je bilo vedno več. "Seveda," je pripomnil in me pogledal dr. Skala, "če jo kedaj sliši kak član opere Metropolitan, nam jo prav gotovo odpelje v Ameriko!"

Toda tiste jeseni ni ljubljanska opera upeljala nobene nove pevke, nobenega novega pevca. Ši-rom Evrope je zacopotala težka nemška peta in v Belgradu so imeli druge skrbi, pa se niso mogli baviti s priporočili uprave ljubljanske opere . . .

Naposled je napočil usodni dan, ko so se privale preko slovenskih, že tako tesno stisnjenih meja tuje čete—z juga in s severa. Triglav je videl to poplavo, pa ni klonil—njemu edinemu ne more sovražnik nič! O, on stoji tam na straži, dokler ne pridejo zmagonosne armade Združenih narodov in pometejo krvoločne tuje tolpe s prelepe sloven-ske zemlje.

V Ljubljani so se polastili vsega Lah. V Rezi-kinem trgu pa so zagospodarili Nemci in planili kakor volkovi nad mirno prebivalstvo.

Utihnili so glasovi mladega pevskega zbora—morda za vselej. Učitelj? Kje je njih in Rezikin učitelj, pa Rezikin oče in komaj štirinajstletni njen bratec? Nemara so z delavskimi voditelji, ki so bili z mnogimi naprednimi delavci vred na listi nemških krvnikov, že padli kot žrtve nasilja, ali kot talci, ali se še mučijo po koncentracijskih taboriščih, ali v izgnanstvu, ali pa so v vrstah osvobodilnih čet . . .

A Rezika? Kje je ona? Strašne vesti odondod mi rišejo črne, grozne slike.

Pred položnim vhodom v srce hriba jih vidim obstati na ukaz male čete gestapovcev, ki je pri-goskala za njimi. Poveljnik—mlad smrkolin—ošabno zapove, naj stopijo predenj dekleta in že-ne. Kakor mešetar na živinskem trgu jih ogledu-je in otipava, celo v usta jim pogleda, da li imajo zdrave zobe.

Reziko vidi med njimi. Menjava jo barva in grize si ustnice. Vitka, bistrooka, resna in ponos-na hčerka preprostega rudarja.

"Ein sehr fiesches Maedel—fuer deutsche Sol-daten!"

Tedaj—o domišljija, grozno znaš mrcvariti, pa brez leka vendar nisi!—tedaj sune Rezika gesta-povca pod nos—še hip in izginila je v rovu.

Svoboda ali smrt! Rajši smrt nego biti sužnja, sužnja s pečatom "F M M"! Strelji odmevajo za njo. Naj le streljajo, naj jo iščejo—rov ji je znan kot dlan na roki. Poizvedujejo, preiskujejo—Re-zike ni. Kakor da bi jo bil rov za vse večne čase pogoltnil.

Rezika, ali bomo še kedaj slišali tvoj srebrno doneči glas?

ZIDARJI TEŠEJO

Farsa

Ivan Molek

KARAKTERJI

MATE SKEDENJ, zidar, v katerem se temperamentna vročica in mrzlica hitro menjavata, kakor vreme v Toledu, zlasti kadar kdo za hribom zavpije: "Bežite, bežite, volk gre!"

CENE KOPINČIČ, zidar, ki je tako čustven, da se kar topi ginjenosti, kadar vidi dojenčka s kapljico materinega mleka na nosku.

MARTINE KOŠ, zidar, katerega je natura obdarovala s prekrasnim tenorjem, toda ne za petje, temveč za vriščanje.

LOJZE ŠUMAK, prismoda, ki ni za nobeno drugo rabo, kakor da nosi vodo zidarjem.

MARINA KOLINA, stara devica, ki prenaša novice in lahko se ima za živ časopis; njena odličnost je v tem, da svoje novice drdra s takšno preciznostjo, da se ne izgubi niti senca njenih besed.

Pozornica je med ameriškimi Slovenci, čas je pa Anno Domini 1943.

SKEDENJ (*sedi na parobku, z levico si podpira trudno glavo in zija po prostoru pred seboj, poraščenem s plevelom, ki ima biti stavbišče; na kolenih mu počiva velik tesarski sveder*): Hudič, hudič in v tretje hudič!—

KOPINČIČ (*prisopiha z desne in med hojo malo poskakuje, na rami pa nosi veliko sekuro plankačo*): Jejtina, jejtina, ali spet moliš, Mate? Kaj pa imaš tam na kolenih? O, da, sveder. Bravo, Mate! Kaj pa naš plan? Ali si prinesel plan? Veš, čas je že, da imamo plan, ki nam pokaže, kaj bo in kako bo z našim velikim delom. (*Sede na drugi parobek poleg Skednja in prisloni plankačo h kolenu.*)

SKEDENJ (*zacmoklja*): Hudič pa plan! Mar si prismojen, Kopinčič? Samo plan ti vrši po glavi, kakor da je plan vse. Ali si res okajen tudi takrat, ko si trezen?

KOPINČIČ (*ustnice mu zatrepečejo*): Veš, tako pa ne smeš govoriti z menoj. Jaz nisem Šumak; saj vendar veš, da sem kulturni človek, čeprav sem zidar.

SKEDENJ: Baš zaradi tega, ker se smatraš za kulturnega, ne bi smel čvekati o planu iz mojega žepa. Kje naj ga vzamem? Zakaj pa ti ne narediš plana? Ti si vendar aristokrat učenosti med nami zidarji.

KOPINČIČ (*ga mokro pogleda in se mu pokloni*): Hvala! Jaz se raje bavim z dobavo materiala. Veš, pri tem poslu je treba silne previdnosti; današnji svet je poln lisjakov, ki samo gledajo, kako bi koga opeharili. Jejtina, treba je prebrisanosti glede materiala. Ampak brez plana ne bo nič. Če ga ti ne daš od sebe, moramo potipati brata Koša.

SKEDENJ (*mehko*): Eh, Martine Koš morda še spi. (*Pogleda kvišku.*) Solnce je že visoko, on si pa rad peče kosti na solncu. Od njega ne bo plana, ne danes in ne jutri. (*Zraste.*) Sicer pa, čemu ti tako vrši po glavi plan?

KOPINČIČ (*trepeče z ustnicami*): Jejtina, zakaj si takšen, Skedenj? Kako bomo, kam pridemo brez plana? Moramo vendar vedeti, kaj bomo sezidali—ali bo štala, hiša ali katedrala. Vidiš, brate, orodje že imamo, dobro zidarsko orodje ti imaš velik sveder in jaz plankačo. Koš pa ima, kolikor mi je znano, indijansko sekirico. Nekoga moramo še dobiti, ki bo imel žago. Tisti naš Brdavs iz Metropolitanije ima to stvar. Jejtina, kaj hočeš še več? Toda mi moramo vedeti, kaj bo iz tega—kaj bo—kaj bo—kaj prav za prav zidamo . . .

SKEDENJ (*pikro*): Hm, iz tebe kar sije kultura, pa zares. Plan pa orodje! Kaj pa material, ki ga imaš ti na skrbi, kakor praviš? To, to, brate Cene! Kaj bo plan, kaj bo vse to orodje, če ni gradiva!—Kje je opeka, kje stebriči, kje je malta? In kakšne barve bo opeka? To so reči, ki so bolj važne.

KOPINČIČ (*se še bolj trese*): To je pa že od sile, brat Skedenj! Čemu se ne izobraziš? Ali ne veš, da se gradivo pripravlja po planu? Če bo štala, bo dobra navadna opeka najslabše vrste; če bo hiša, vzamemo opeko srednje vrste za stranske zidove in nekaj boljšega za pročelje; če bo katedrala, bomo izbrali najboljšo opeko krog in krog ali pa rezan kamen. Jejtina, to bi moral vedeti, ako si zidar . . .

SKEDENJ (*si briše čelo*): Saj pravim: hudič!—Zidar sem pa ne vem, kako se zida! Pride učena glista in me uči. Čuj, ti, kako naj jaz vem, da si ti sploh zidar? Kako naj jaz vem, če nisi ti fijakar?

KOPINČIČ (*se komaj premaguje*): Jejtina, brate Mate, pazi, kaj gobeždaš! Nisem se še nikdar tepel — —

SKEDENJ: Vem, vem. Ti najraje odneseš pete, ampak meni jih ne boš odnesel.

KOPINČIČ (*trepetaje*): Počakaj, da izgovorim! Nisem se še nikdar tepel, ne morem pa reči, da se to ne zgodi. V življenju je vse mogoče . . . Pogledj tole mojo plankačo.

SKEDENJ (*se zgane in pogleda plankačo*).

KOPINČIČ: Kaj praviš? Ali sem zidar ali nisem?

SKEDENJ (*resignirano*): Pa recimo, da si.

KOPINČIČ (*raste*): Priznaš, da sem v pravem, ker hočem najprvo plan?

SKEDENJ: To si pa pridržim. Tudi zidarji smejo imeti pridržke. (*Se zazre v daljavo.*) Glej ga, Koš prihaja. Morda bo z njim kaj. (*Se umiri.*)

KOŠ (*seka široke korake in za širokim pasom nosi sekirico; kriči od daleč*): Zdravo, zidarja!

SKEDENJ: Zdravo, brate Koš! Si se naspal?

KOPINČIČ: Jejtina, ožgan od solca si pa res. Ali imaš plan?

KOŠ (*sede na tretji parobek in kriči*): Kaj spet kuhata vidva za mojim hrbtom? Kaj naspan, kaj ožgan in kakšen plan? Kaj vse to pomeni?

SKEDENJ in KOPINČIČ (*se spogledata*).

KOPINČIČ: Bom jaz pojasnil. Začeli smo nekaj pa

ne moremo nikamor. Moramo se zediniti. To se pravi, če bo treba, naredimo kompromis.

KOŠ (kot prej): Jaz ne verujem v kompromise.

KOPINČIČ: Jejtina, pomiri se, pomiri, saj ne gori Sava.

KOŠ (položi roko na usta): Dobro, sem že pomirjen. Nadaljuj!

KOPINČIČ: Stvar je tale. Jaz sem na primer najprvo za plan naše zidave, naš brat Skedenj se pa bolj zanima za gradbeni material; njega na primer bolj zanima vprašanje, kakšne barve naj bo opeka. Kaj praviš ti?

KOŠ (umakne dlan in zavrišči): Strinjam se z obema in z nobenim! Plan je važen in vprašanje opeke je važno. Vprašanje je, kaj je bolj važno na koncu. Iz izkušnje vem in lahko povem, da opeka mora biti spređaj, plan pa je lahko na koncu. To bo držalo.

SKEDENJ (sladko se smeļljaje): Bravo, brate Koš! (Proti Kopinčiču.) Saj vedno pravim: Hudič in pa hudič—kjer manjka bogca.

KOPINČIČ (zatrepče z ustnicami): To pomeni, da najprvo naročimo opeko in potem bomo premišļjevali in debatirali, kaj naj storimo s to opeko. Ali je tako?

KOŠ (zavrišči): Ne, ni tako, zidar ti učeni! Jaz nisem rekel, da najprvo naročimo opeko in potem debatiramo, kakšna naj bo opeka . . . Čemu zavijaš moje jasne besede! . . . Rekel sem, da mi se moramo najprej pomeniti, kakšno opeko hočemo in potem gremo v opekarnico. Ali ni to dovolj jasno?

KOPINČIČ (še bolj trepeče): Da—jasno je, kakor v nedeljo zjutraj po veselici Krokarskega kluba v Metropolitaniji! . . .

SKEDENJ: Sijajno, brate Koš! Midva imava ene in iste ideje.

KOPINČIČ: Jejtina, jejtina, krasne ideje!—In ko dobimo opeko iz opekarnice—kaj bomo z njo? Ali jo pošļjemo v London? Ko sklenemo kompromis, kakšno opeko dobimo — — —

KOŠ (udari z dlanjo po sekirici za pasom): Nobena kompromisa ne bo! Jaz sem absolutno proti vsakemu kompromisu. To drži!—Sicer pa—ne zavijaj, Kopinčič! Rekel sem, da se bomo najprvo pomenili, to se pravi: jaz bom predlagal in vidva bosta sprejela, da naročimo opeko rdeče barve.

KOPINČIČ (bled ko stena): Jejtina, jejtina—oho, oho!

SKEDENJ (v drugem tonu): V tem oziru imam jaz drugačno idejo. Ne zameri, brate Koš, toda tako je in drugače ne more biti. Na svetu sta sever in jug in še mnogo drugačnih reči, kljub temu stoji pokonci, ne pade v jarek. Tako tudi midva; vsak svojo barvo imava, vzlic temu stojiva čvrsto kot podpeška skala za skupno stvar. Ti boš torej predlagal rdečo opeko, jaz bom pa sivo.

KOPINČIČ (se sesede): Jejtina, jejtina—ohooo!

KOŠ (zacvili): Kaj? Ti, Skedenj, si za sivo opeko? In ti praviš, da si zidar?—Ti, ti si izdajalec zidarski!—Ti si šakal!—Ti, ti si se prodal!—Ti si svoje prepričanje zatajil in prodal!—Trikrat sramota, trikrat škandal! SKEDENJ (gleda Koša izbuljeno): Kaj ti pa je? Kaj te grize, brate Koš?

KOPINČIČ (mehak ko vosek): Jejtina, jejtinasta, kompromisek bo, kompromisek! Moj glas bo odločil—in opeka ne bo rdeča ne siva . . .

KOŠ (togoten do skrajnosti): Ti, Kopinčič, preklemanska glistica, ne boš nič odločeval, ne boš nič glasoval, da veš!—Ti, Kopinčič in ti, Skedenj, nista nobena zidarja, da bosta vedela! Vidva sta zidarska odpadnika, zidarska izdajalca in zidarski propalici—zato ne bosta nič odločevala o barvi opeke in zidarskih stvareh sploh, da vesta! To je moja zadeva, samo moja, kajti jaz sem še edini pravi in zvesti zidar, ki sem se vse svoje življenje do tega dneva tepel za zidarstvo in sem tri tedne

presedel v kalabuzi za svojo zidarsko barvo! Haha, vidva, vidva, haha! — —

SKEDENJ (se nagne h Kopinčiču, šepetaje): Stoj krepko z menoj! Primi plankačo!

KOŠ (plane pokonci): Kaj kuhata vidva? Kakšno zaroto počenjata? Mar mislita, da bosta mene? Vidva? (Potegne sekirico izza pasu.)

SKEDENJ (nastavi sveder).

KOPINČIČ (dvigne plankačo).

ŠUMAK (nenadoma izza hrba prejšnjih s posodo z vodo, ostro zažvižga na prste).

VSI TRIJE (se stresejo in orodje jim pade iz rok).

ŠUMAK (se bedasto reži, mirno): Dober dan, bratje zidarji!

TROJICA (namrdnjena, si briše čelo).

KOŠ: Hm, samo ti si. Baš prav si prišel, žeja me. Daj vodo!

ŠUMAK (še vedno se hahljajoč): Pij, bratec, pij! Vidim, da si potreben vode po težkem, mučnem delu . . . (Ogleduje skrivnostno prostor potem pa sekiri in sveder na tleh.)

KOŠ (pije z debelimi požirki).

SKEDENJ: Čemu si žvižgal, Šumak? Tega te nismo učili. (Košu.) Ne polokaj vse vode, daj še meni. Tudi jaz sem žejen.

KOPINČIČ: Jejtina, Koš, glej, da bo tudi zame kaj ostalo. Šumak ne nosi vode samo zate. (Se briše.)

ŠUMAK (pokojno): Da, da, le pijte, bratci, zidarji! Po pridnem delu zaslužite vode. Saj sem videl, kako ste delali, hihi . . . Od daleč sem vas opazoval.

KOŠ (si briše mokre kocine pod nosom): Ne iztezaj jezika, Šumak! Nosi vodo in molči!—(Pošepče Kopinčiču.) Ali se ti ne dozdeva, da smo mi večji bedaki kot je to teslo? Zakaj smo ga najeli? Jaz sumim, da ni samo špion, tudi tat je . . .

KOPINČIČ (poda posodo Skednju, takisto šepetaje): Po čem sodiš, da je tat? Ali ti je zmanjkalo česa?

KOŠ: Do danes še ničesar, ampak sodil bi po tem, ker ima zmirom razmršene lase. Tatovi so nepočesani; nisi še videl njihovih fotografij v časopisih?

SKEDENJ (odda prazno posodo Šumaku): Na! Še prinesi. Pa nikdar ne gobezdaj o našem zidarskem delu, teslo! Kaj pa ti veš o našem delu?—

KOŠ (visoka nota): Tako je! Kaj ti veš, tepec?

KOPINČIČ: Jejtina, tako je!

ŠUMAK: Ne vem nič, nič, nič . . . Resnično ne vem, bratci, toda dovolite mi samo eno ponižno vprašanje. Hihi!

TROJICA (se debelo spogleda).

KOŠ: Nu, vprašaj. Ne čakaj!

SKEDENJ: Pa vprašaj, hudič.

KOPINČIČ: Jejtina, vprašaj.

ŠUMAK: Niti malo ne dvomim, da niste zidarji, bratci—rad pa bi vedel, kje je vaše zidarsko orodje. Kje so vam zidarske žlice, kje zidarska kladiva, hihi?—

KOŠ (pogleda ostala dva): Hehehe!

SKEDENJ: Hahaha!

KOPINČIČ: Jejtina, hohoho!

KOŠ (izboči prsi): Dovolj, Šumaček, da jaz v imenu vseh tebe nekaj vprašam. Povej nam, zakaj žaba skače?

ŠUMAK (naredi silno neumen obraz): Hvala za vprašanje. Prav rad odgovorim, dasi ničesar ne vem. Žaba zato skače, ker je žaba. Če bi bila konj, bi galopirala. Hihi . . .

KOŠ (najvišja nota): Zdaj vemo, da si res prismojen! Marš, izgubi se po vodo!

ŠUMAK (se odpravļja): Pa še kako rad grem.

KOPINČIČ: Jejtina, le pojdi, pa hitro!

MARINA KOLINA (ruta na glavi, kratko krilo in cekar v roki): Kam podite fanta, bratje? Pustite ga tukaj, saj vam nič ne more.

KOPINČIČ (solza se mu zasveti): O, Kolina, zdrava! Kaj je novega?

SKEDENJ: Baš prav si prišla, kajti manjkalo je nečesa. Hudič!

KOŠ (zapoje): Ti si? Odkod si pridrobila? Novic poln cekar, a?

ŠUMAK (zase): Jaz pa še ne grem. Zdaj bo lušno. . . . (Stoji in se reži v ozadju nihče se ne zmeni zanj.)

KOLINA (sede na četrti parobek in cekar si položi na kolena): Prihajam iz Metropolitanije. Novic je vedno dosti; posebno dandanašnji, ko ves svet pleše čardaš. Oh, kako lušno je danes na svetu! Namreč za nas, novičarke. Pa tudi za vas, zidarje . . .

ŠUMAK (se vmeša): Oprosti, gospodična Kolina, pa saj veš: oni zidajo iz novic; novice so jim opeka.

KOŠ (zagode): Ali si še tukaj, bedaček Šumaček?

SKEDENJ: Nadaljuj, Kolina, na dan z novicami! Naj te ne moti tale (pokaže na Šumaka). On je prismojen.

KOLINA: Vsi smo danes bogati na novicah. Povem vam, bratje, tako namazanih časov za novice še ni bilo, odkar hodim po svetu; novice tako gladko tečejo, tako se redijo, debelijo . . . In kako hitro rastejo—kakor da bi jih vlekel iz zemlje!

ŠUMAK: Posebno tiste izpod tal!

VSI (ga ignorirajo).

KOLINA: Neki časnikar iz Metropolitanije, falot, mi je rekel oni dan, da mu kvarim business. Da sem navadna klepetulja, se mi je zarepenčil. Jep! In jaz? Takoj sem mu zamašila piščalko. Rekla mu sem: Čuj, ti tnal, klepetulja je bila druga na svetu—prvi je bil klepetuh; on je izšolal klepetuljo! . . . Potem sem mu rekla, naj mene zahvali, da sploh ima kakšne novice v listu. Brez mene bi njegov list kazal gola rebra. Jep!—

KOŠ (nestrpno): Do zdaj še nisi povedala nič novega.

KOLINA: Tak počakaj! Saj ne gori Cuyahoga! Ako nimate časa, če ste zaposleni, mi povejte pa grem dalje. Saj se vam ne ponujam!

ŠUMAK (iz ozadja): Brez skrbi, draga gospodična, naši bratci zidarji bodo zaposleni nekoč čez tri leta.

VSI (ignorirajo Šumaka, ker je prismojen).

KOPINČIČ (trepeče z ustnicami): Jejtina, jejtina, sestra Kolina, le govori. Dovolj časa imamo; nikamor se nam ne mudi. (Proti Skednju in Košu.) Saj še nimamo plana . . .

SKEDENJ (proti Kopinčiču): Materiala tudi ne!

ŠUMAK: Hihi, zidarskega orodja tudi ne!—

KOŠ (piska): Kakšna zarota pa je to spet?—Kaj se vidva obirata kot dve ošopani koklji? Tukaj je Kolina, rada bi nam povedala nekaj novega in vidva jo motita, kakor da sta še vidva prismojena. Ali sem jaz edini pametnik v tej kompaniji?

ŠUMAK: Bil je oče, ki je imel tri sinove. Dva sta bila pametna, tretji pa je bil filozof . . .

KOPINČIČ: Jejtina, kje smo zdaj?

KOŠ: Pri novicah, ki jih Marina še vedno drži v cekarju. Daj, daj, raztegni cekar, Marina, da se ti ne skisa, kar imaš v njem!

KOLINA (trmasto): Kadar se zedinite, da me boste mirno poslušali, pa začnem. Drugače ne! Kaj mi je do tega, če me vi poslušate ali ne! Vrnem se v Metropolitanijo, tam mi radi poslušajo—ali pa se odpeljem v Šikarago, kjer tudi imam dva in pol prijatelja.

SKEDENJ (sladko): Saj ni tako hudo, Kolina. Saj te radi poslušamo. Le začni.

KOPINČIČ: Vedeti moraš, sestra Kolina, da si nam potrebna, kakor dež suhi grudi . . . Mi brez tebe ne sezidamo ničesar. Iz tvojega materiala se morda za nas izcimi plan . . .

ŠUMAK (v ozadju): Hihhi—ali nisem rekel?

SKEDENJ (kakor bi ga nekaj pičilo): Hudič pa tvoj plan!—

KOŠ (zavrišči): Tak nehaj, nehaj vendar s svojim planom in s svojo kulturo! Plan pride nazadnje, najprej pa pridejo podrobnosti glede stavbnega materiala.

SKEDENJ (vneto): Se strinjam s pridržkom, da opeka bo siva . . .

KOŠ (kot prej): Nak, opeka bo rdeča!—

SKEDENJ (takisto): Nak, opeka bo siva!—

ŠUMAK (v ozadju): Živio—naši zidarji zdaj zidajo!

KOLINA (našobljena): Kadar se pomirite, kadar se zedinite, bom začela z novicami, ne prej.

KOPINČIČ (razburjen): Ali smo možje ali smo babe?!

KOLINA (v tonu užaljenosti): Molčite o babah, prosim! Nobena baba ne more biti tako babasta!—

KOPINČIČ (vije roke): Oprosti, Marina Kolina, nisem mislil tebe! Ti si dekle—jaz pa sem imel v mislih moške babe—navadne klepetavze . . . (Ostalima dvema.) Tak pomirimo se, pomirimo se, saj smo možje, saj nismo—saj smo — — saj nismo —

SKEDENJ (se premaguje): Dobro, pa se pomirimo.

KOŠ: Pa dobro.—Smo že pomirjeni. Začni, Marinka!

KOLINA: Ali ste res pomirjeni in pripravljeni?

TROJICA: Smo, smo.

KOLINA: Naj torej začnem. Povedala sem vam že, kako imenitni so današnji časi za novice. Tako rastejo, kakor bi jim ves svet prilival. Na primer na Špicburškem se je zgodilo, da ima tamkajšnji rojak Luka Krmavzelj kravo, katera je o Malem šmarnu vrgla telička.

KOŠ (nestrpen): Kakšna novica je to? To ni nobena novica!

KOPINČIČ: Jejtina, tak počakaj!

KOLINA (resno): Da, počakaj, da pridem do konca. —(Nadaljuje.) Krmavzljeva krava je vrgla telička, ampak tele je imelo dve glavi.

KOPINČIČ (vzhičen): To pa to!—To pa je novica.

SKEDENJ: Kakšna novica!

KOŠ: Naj priznam še jaz, da to je novica.

ŠUMAK (v ozadju): To znači dve okni pri zidarski stavbi, hihi.

KOLINA (zmagoslavno): Nu, vidite! In kaj se je zgodilo potem, kaj mislite?

KOŠ: Tele je poginilo in Krmavzelj ga je prodal muzeju za okrog sto dolarjev, denar pa je zapravil za kromatično harmoniko—salamenski tepec! Mari bi bil tisti denar prispeval za našo novo in veliko stavbo.

KOLINA (svareče): Le počasi, le počasi, mister Koš! Ne skakaj čez jarek, dokler ne prideš do jarka . . . (Nadaljuje.) Zgodilo se je tole: Novico sem djala v cekar in se odpravila v Metropolitanijo. Med potjo pa pogledam v cekar in kaj sem videla? Verjemite al' ne, Krmavzljevo tele je imelo—tri glave. Tretja je zrastle med potjo. Zdaj pa recite, da niso danes čudoviti časi.

KOPINČIČ (ginjen, si briše oko): Čudovito!

SKEDENJ (si obriše nos): Za v okvir!

KOŠ (gode): Senzacija, ki nima para!

ŠUMAK (v ozadju): To pomeni, da zidarska stavba že ima tri okna. Dobro napredujemo, hihhi!

KOPINČIČ: Ali si pustila to sijajno novico v Metropolitaniji?

KOLINA: Seveda sem jo. Izročila sem jo še svežo časnikarskemu gobeždaču, ki novic ne pripoveduje—ki jih poje občinstvu . . . Kolikor mi je znano, je to novico že trikrat zapel. In glejte čudo nad vsa čudesa! Pri vsakem nastopu dobi teliček novo glavo . . . Ko jo je tretjič odpel v tenkem tenorju—le zavidaj ga, brat Koš! —je imel Krmavzljev teliček celih šest glav . . .

KOŠ: Veš, to pa ni lepo od tebe, Marinka, da puščaš najboljšo slanino v Metropolitaniji, nam pa prinašaš le suho kožico. Tudi mi smo zmožni peti novice, tudi mi znamo razmnožiti glave teličkom . . . Ali ni res, Kopinčič?

KOPINČIČ (ves stolpljen): Jejtina—prvič slišim nekaj pametnega od tebe!—

ŠUMAK (v ozadju): Tele s šestimi glavami pomeni šest oken za novo stavbo; zdaj pridejo še vrata . . .

SKEDENJ (zija v Koša): Mar misliš, da smo poteg-

njeni? (*Mu pošepče na uho.*) Mar misliš, bratina Koš, da nas Marina vohče?—

KOPINČIČ: Oh, če bi bilo v tej novici kaj praktičnega za naš plan!

SKEDENJ (*kakor zaboden*): Hudič pa tvoj plan!

KOŠ (*iz najvišjega registra*): Kakšen prekleti plan! —Plan pride nazadnje! Prej pride opeka!—

SKEDENJ: Opeka bo pa siva!

KOŠ: Nak, opeka bo rdeča!

SKEDENJ: Nak, opeka bo siva!

ŠUMAK (*v ozadju*): Hura, dobro se zida!—

KOLINA: Čakajte malo, tak počakajte malo! Ne skakajte čez jarek, dokler ni jarka, vam pravim. Kam pa bezljate? Moja novica še ni končana. Čemu ste me ustavili? Saj pravim, jaz ne morem ničesar dokončati pri vas; še do sape mi ne date. Ah, ta smola! Zakaj nisem ostala v Metropolitaniji? Tam me vsaj mirno poslušajo—in vse vzamejo, kar jim izročim; vse lepo vzamejo in nič se ne obirajo . . . Vse lepo pojedjo in še dolgo potem se oblizavajo . . .

VSI TRIJE (*presenečeni*): Tvoja novica o teletu s šestimi glavami še ni končana?

KOLINA: Ne!

KOŠ (*pomirjen*): Torej nadaljuj!

SKEDENJ (*takisto*): Da, nadaljuj!

KOPINČIČ: Jejtina, nadaljuj!

KOLINA: Ko je naš gobezdavi časnika tretjič odpel mojo novico o teličku, je bilo njegovo občinstvo tako navdušeno, da je zahtevalo ponoven nastop. In kaj se je zgodilo? Novo čudo! Novo čudo, pravim, ampak ne na boljše, na—slabše. Saj pravim: današnjim muhastim časom ne smeš nič zaupati; današnji časi so kakor nož, ki reže na obe strani. Ko je časnika odpel četrtič, je tele izgubilo šesto glavo . . . Kar izginila je kot kafra . . .

KOŠ (*boleče*): Joj!—

SKEDENJ (*takisto*): Hudič!—

KOPINČIČ: Jejtina!—

ŠUMAK (*v ozadju*): O-o, zidava se začenja tajati, kakor da je iz snega!

KOLINA: Sodim, da je bil časnika neroden. Po pravici povedano; možakar je pravo teslo . . . Kar sezida z ene strani, to podere z druge. Kajpada je hotel popraviti kozla. Zapoje petič in—puh!—odpade peta glava. Naravno postane histeričen in poje in poje—kaj poje, dere se, dere, kakor obseden—glave teleta pa izginjajo druga za drugo in nazadnje—nazadnje, pravim, je Krmavzljev teliček s Špicburškega ostal brez vsake glave!—

KOŠ (*se stisne vase*): Fiasko!

SKEDENJ (*čuti, da je zlezal v lastni čevlji*): Polomija!

KOPINČIČ (*čuti, da je muha na lastnem nosu*): Konec!

ŠUMAK (*v ozadju*): Konec je zidave!—

KOLINA (*nadaljuje*): To pa še ni vse; nisem še skončala.

VSI TRIJE: To še nihi vse?

KOLINA: Nerodni časnika ni mogel nehati. Drl in drl se je dalje in dalje, kakor da se je utrgala vzmet v njem—in kakor se je drl, tako je izginjalo Krmavzljevo tele in na koncu je bilo—živ pajek z debelo zadnjico, ki je bliskovito spredel mrežo—veliko, veliko mrežo, s katero je zajel vse občinstvo . . . Tako. Zdaj pa je konec moje novice iz Metropolitanije. Naredite z njo, kar hočete. Kakor sem kupila, tako prodam! — (*Se globoko oddahne in se začne pudrati.*)

KOŠ (*nepopisno resignirano*): Če je tako, bratje, potem je najbolje, da pobерemo svoje sekire, plankače in svedre in gremo domov. Kaj bi se še ščeperili? Na podlagi tega, kar smo zdaj slišali—mi nismo več zidarji. Jaz vprašam za službo hišnika, vi pa kakor hočete.

SKEDENJ (*se praska pod pazduho*); silno razočaran): Dobil sem tale sveder, da bom nekaj izvrtal—zdaj pa vidim, da smo vrtali luknje v oblaku dima. Brate Martine Koš je vsaj toliko prebrisan, da ve, za kakšno delo je sposoben, jaz pa še tega ne vem . . . Hudič!

KOPINČIČ (*z občutkom najmizernejšega razpoloženja*): Jejtina, zdaj je jasno, da je naša zidarska naloga končana, oh! Tole plankačo, produkt ekspertov na Špicburškem, poklonim našemu Strahomiru, ki zbira spačke . . . Kaj naj še storim, bom povedal kaspeje, kadar se spomnim. Oh! Jejtina, jejtina!—

KOLINA (*živahno; potegne notes in svinčnik iz cekarja*): To, kar ste zdaj povedali, so dobre novice. Zapišem si jih in vtaknem jih v svoj cekar. Ponesem jih v Metropolitanijo, kjer jih potrebujejo—kjer so lačni in žejni takšnih novic. (*Piše.*) "Zidar Martine Koš izjavlja, da ne bo več zidar, zdaj bo samo hišnik, če dobi kaj tega kruha."—Imenitna novica! Vidite, dragi bratje, kako bliskovito se izpreminja svet dandanes?—"Zidar Mate Skedenj naznanja, da ima sveder, s katerim je vrtal luknje v dim."—Ta pa ta! To bo ocvrek za našega mešanega časnika v Metropolitaniji! Ko pride ta ocvrek na njegovo mizo, bo nedvomno—krača, sedem čevljev dolga in tri čevlje široka . . . Ah, to se bo mastilo njegovo cenjeno občinstvo!—"Zidar Cene Kopinčič poroča, da tudi ni več zidar, kaj pa bo v bodoče, bo povedal nekoč prihodnje leto. Svojo plankačo, ki mu je bila prispevana iz špicburške kovačnice, podari Strahomirovemur institutu za ohrano spačkov."—Tudi ta je dobra. (*Upre kazalec desnice ob čelo.*) Stojte, bratje zidarji! Tukaj je malo uganke. Pravite, da ste zidarji—pardon, da ste bili zidarji—pa nosite okoli svedre in plankače. Kaj ima sveder, kaj ima plankača opravka pri zidarju? Ali ste kdaj še videli čevljarja z zidarsko žlico? Ali ste videli šiviljo z mesarskim nožem? —

ŠUMAK (*v ozadju*): Tudi jaz še nisem videl tega, ampak jaz sem le prismoda . . .

KOŠ (*pogleda ostala dva; težka skrb mu sede na glavo*): Bom jaz pojasnil. (*Pavza.*) Nekoč, pred dolgimi leti — — (*daljša pavza*) — — je bilo pri nas tesarsko delo. Sekira, plankača, žaga, sveder—vse to se je dobro ujemalo. Danes pa je nekaj narobe; nekaj se je izpremenilo. Nekaj, nekaj — — (*dolga pavza*).

KOLINA: Zelo zanimivo! Tudi to si zapišem. (*Piše.*) "Pred dolgimi leti je bilo nekaj, česar danes ni več."—Kaj je bilo? Aha!—"Bilo je pristno tesarsko delo, katero potrebuje plankače, žage, svedra in še kaj. To bi pomenilo, da so bratje nekaj zbijali skupaj iz brun in desek. Danes je drugače; danes je zidarsko delo na dnevnem redu—ampak naši tesarji, če so bili tesarji, so ostali tesarji . . ." Ali je tako?

SKEDENJ (*vneto*): Hudič, ni tako! Takrat, ko smo tesali, sem jaz kože strojil!

KOPINČIČ: In jaz sem žemlje pekel!

KOLINA (*strmi vanje*): Kože ste strojili, žemlje pekli in mislili ste, da lahko tudi nekaj stešete?—Ta je pa kardinalna! Še to si zapišem in ponesem v Metropolitanijo. To bo zabave! . . . (*Piše.*) "Strojarji in peki so mislili, da so tesarji, danes pa mislijo, da so zidarji . . . Za zidarsko delo so si nabavili tesarsko orodje." Zadeva je jasna. Ali imate, dragi bratci, še kaj pripomniti k tej lepi povesti?

KOPINČIČ: Jejtina, imej usmiljenje z nami, Marina! Nismo tako grdi kot nas slikaš.

SKEDENJ (*vzroji*): Kaj se boš delal lepega, glista kulturna! Zdaj imaš svoj plan . . .

KOŠ (*se prime za glavo*): Zakaj sem se dal tako potegniti!—(*Se naglo obrne.*) Šumak, naš vodonoša, ali si prinesel vode? Daj, izlij mi jo na glavo, da se vsaj malo ohladim! —

ŠUMAK (*stopi bližje; odločno*): Nisem več v vaši

službi! Prismoda gor, prismoda dol—tepcem ne bom več služil! (Kolini.) Gospodična Kolina, vprašaj jih, kdo jih je najel za nekakšno zidarsko delo. Le vprašaj jih!

KOLINA: Saj res! Kdo vas je najel?

KOŠ (pogleda Skedenja): Ne vem. Veš ti?

SKEDENJ (pogleda Kopinčiča): Ne vem. Veš ti?

KOPINČIČ (pogleda ostala dva): Ne vem. Vesta vidva?

ŠUMAK: Zdaj veš—kje smo. Meni pa je vseeno, kajti jaz sem prismoda.

KOLINA (stopi k Šumaku in mu pošepče na uho): Ali bi šel z mano v Metropolitanijo? Preskrbim ti imenitno službo. Tam te potrebujejo . . .

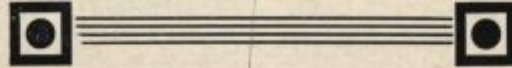
ŠUMAK (se zravna): Hvala, gospodična! Poiščem si službo, ki bo držala. Nočem službe, ki pride in izgine, kakor kafra . . . Nočem službe, ki se vsak čas pretvori iz telička v pajka . . . Raje nosim vodo vse svoje žive dni, vedoč, da voda je vedno pristna voda. Sem pač prismoda . . .

KOLINA: Na vsak način moraš z mano. Mi v Metropolitaniji te zelo, zelo potrebujemo.

ŠUMAK: Hvala lepa!

KOLINA (se ozre): Kje so naši zidarji? Izginili so, kakor kafra.

ŠUMAK (poredno): Hihhi, le poišči jih, poišči! Niso daleč. Morda so tam v plevelu—pajki. Ti že veš, kje so . . . Jaz ne vem. Jaz sem prismoda.

Žrtve eksplozij v premogovnikih

Vsega skupaj je bilo ubitih v njih od leta 1900 nad štiri tisoč premogarjev. To se morda ne glasi mnogo, a koliko se je dogodilo malih nesreč, ki jih ni v površnih statističnih seznamih, nego so njih žrtve le v skupnem številu onih, ki so prispevali življenja za premog.

Teh je bilo samo od leta 1920 naprej 28,095. Le premogarji si lahko predstavljajo, kolikšne žrtve so morali njihovi tovariši doprinesati v desetletjih prej.

V tem letu (1943) se je dogodila dne 27. febru- arja strašna razstrelba v premogovniku Smith Coal kompanije v Washoe, Montana. Bila je to največja premogovniška eksplozija, kar se jih je še dogodilo v tej državi. Nad sedemdeset premog- arjev je bilo ubitih, ki so živeli v kempah Washoe, Bearcreek in Red Lodge. Med ubitimi je bilo kakih 15 Jugoslovanov, večinoma Sloven- ci. Eksplozija se je dogodila okrog 10. dopoldne. Zunaj pa je divjal silovit snežni vihar, kakršne poznajo le v goratih krajih. A vreme ni motilo moških, žensk in otrok, ki so imeli svojce in pri- jatelje v rovu. Stali so v mrzlem vetru in zasne- ženju uro za uro in čakali, da prinesejo ven nji- hove drage, vsi z upanjem, da prinesejo žive.

Tisti, ki imajo letos toliko zoper zahteve pre- mogarjev, bi se morda premislili, ako bi videli te prizore in če bi šli nekaj dni, ali magari samo en dan zares delati v rov.

Lani se je izmed večjih premogarskih nezgod dogodila dne 14. februarja eksplozija pri United Electric Coal Co. v Duquoinu v Illinoisu. V nji je bilo ubitih sedem delavcev.

Ako se pomisli, da imajo premogarji od svoje- ga dela le kruh, ki je čestokrat zelo pičlo rezan, oni pa, ki rove lastujejo, dobičke in potico, tedaj gornje številke nič ne pričajo, da žanjejo tisti, ki sejejo, nego le tvegajo življenja "za mater, za si-

na, za hčer," kakor pravi v svoji zbirki pesmi o premogarjih Tone Seliškar.

*

Med žrtvami eksplozij v rovih je bilo veliko slo- venskih rudarjev, posebno v Cherryju, Ill., in sploh skoro v vseh drugih, bodisi na zapadu kot v vzhod- nih državah. Letos pa, kot že omenjeno, v Bear Creeku, Montana.

Vsled eksplozije v Cherryju je bila še posebno prizadeta mlada SNPJ, ki je tam imela društvo. Precej članov je bilo ubitih, blagajna za posmrtnine pa je bila šibka.

V eksploziji januarja leta 1907 v Primeru, Colo., v kateri je izgubilo življenje 22 rudarjev, je bilo med njimi osem Slovencev. Druga razstrelba v Primeru se je dogodila 31. januarja 1910. V nji je bilo ubitih 76 rudarjev, med njimi 35 Slovencev in Hrvatov.

*

Skoro je ni slovenske naselbine, kjer ne bi sre- čali koga, ki ima brazgotine, črne lise, ali pa še težje telesne poškodbe. Dobili so jih v kraljestvu premoga.

MAJSKI GLAS

Prvomajska revija Proletarca za leto 1943

Cena 30c

THE MAY HERALD

Published Annually by the Yugoslav Workmen's Pub- lishing Co., 2301 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

EditorFRANK ZAITZ

Business Manager.....CHAS. POGORELEC

Telephone Rockwell 2864

Single copy 30c

Printed by SNPJ Printery, Chicago, Ill., U. S. A.

ALI IMAMO POGUM ITI NAPREJ?

Fred A. Vider

SKOZI več let je bilo po svetu v splošnem opaziti na eni strani kaljenje miru in na drugi pa bojazen, kaj prinese bodočnost.

Na odgovornih mestih pa ni bilo nikogar, ki bi imel dovolj poguma stopiti na prste imperialistični agresivnosti, ki je segala po tujih deželah.

Mnogi opazovalci vratolomne politike bankrotiranih državnikov so javnost sicer pravočasno opozarjali na nevarnost, ki lahko zadene dežele in narode, a za resna svarila se je tedaj le redkokdo zanimal. Vse naše javno življenje, tja do začetka vojne, je slonelo na optimistični prevari in slepem drvenju za prosperiteto, misleč, da nas res čaka za bližnjim vokalom.

Ko pa je namesto blagostanja in miru prihrumel vihar nesreče in z njim preteči socialni polom, se je mnogih, ki so bili včeraj še bojeviti in glasni v boju za pravico, začel lotevati obup in se ne morejo odločiti kaj bi storili ali kam bi se obrnili.

Številni, prej ognjevitni zavedni delavci in idealisti so postali potrti, razočarani. Za svoje gibanje so izgubljeni.

Očividno je, da si marsikdo izmed njih ne upa naprej v bodočnost, kamor jih kliče čas, ali pa nočejo zreti naprej iz lastnih nagibov in zato se toliko rajše ozirajo v preteklost, dasi v nji ni več rešitve.

Stebri današnje družbe, ali če hočemo reči, naše civilizacije, se majejo, kakor tudi tisti temelji resnice in pravice, o katerih smo mislili, da so trajni in večne vrednosti.

Sedanja socialna uredba je odpovedala funkcionirati in njen ekonomski sistem leži na smrtni postelji. Ampak zdravniki, ki se drže pravila, da mora ostati vse po starem, se trudoma prizadevajo bolniku ohraniti življenje ali ga mu vsaj podaljšati za nekaj generacij, četudi vedo, da je preživel svojo dobo, kot jo mora prej ali slej vse drugo.

Sedaj smo v borbi z naciji in fašisti, da jih premagamo in odpravimo njihov totalitarni sistem. Naš cilj na razvalinah totalitarstva pa je demokracija, kar posebno poudarjamo.

Obenem pa vidimo čudne pojave novega apizarstva—kovanje kompromisov z ljudmi, ki so fašističnih nazorov, s takimi, ki so pomagali politiki Berlina in jih je zgolj slučaj interesov in pa invazije v Afriko zanesel na našo stran. Videli smo, da je bilo pajdašenje z njimi bolj prijateljsko kakor pa z našimi zavezniki.

Pišemo in govorimo o demokraciji, o samoodločevanju narodov in dajemo obljube z ene strani, z druge pa nudimo oporo največjim nasprotnikom demokracije. Tisti, ki uganjajo to dvojno taktiko

pač hočejo, da svet ostane kakršen je bil v prošlosti, demokracija pa zgolj v besednjaku. Mnogo teh politikov bi rajše, da bi se narode še bolj uklenilo in ljudi primoralo v še za večje hlapčevanje kakor pred to vojno.

Tako zopet stojimo pred zgodovinskim poglavjem preteklosti, v katerem se je življenje človeške družbe korenito spremenilo in še večje spremembe se obetajo po sedanji vojni. Spremembe bodo, to je gotovo.

Vprašanje je, v katero smer: v napredno, boljšo uredbo, ali v konservativno in slabšo? Kam—to je največ odvisno od navadnih ljudskih množic. Te bodo morale dvigniti glas in zahtevati svojih pravic in svoj delež v odplačilo za žrtve, ki jih doprinaša ljudstvo po vsem svetu. Kajti od vrhnjih plasti—od gospodujočega sloja, ne moremo pričakovati drugega kot razočaranje.

Če se ne dogodi katastrofa in sedanja civilizacija ne zatone kakor so že nekatere v preteklosti, bo treba, ko se poleže bojna furija, graditi novo človeško družbo na temeljih ljudske svobode, resnice, pravice in bratstva. Taka uredba bo dosegla svoj namen ako bo dala ljudstvom vse možnosti za mednarodno sodelovanje v svrhu izboljšavanja življenjskih razmer, izobrazbe in duševnega nivoja posameznih plemen in narodov.

Le s tako preuredbo se bo odstranilo vzroke za klanja med narodi, ki ne donašajo človeštvu drugega kot gorje, sovraštvo, potoke krvi in studence solza.

Dela klubov JSZ ne bi mogel nihče nadomestiti

Čimveč je imela JSZ klubov, več je bilo aktivnosti za vse naše stvari, ki so služile napredku. Ko hitro pa je v kaki naselbini klub prenehal, je navdušenje splahnelo in nadaljevalo se je v duhu napredka samo še formalno v društvih, tu pa tam je pa tudi kak posameznik prevzel na svoje rame naloge, ki jih je prej vršil klub, toda življenska žila je s prenehanjem kluba utrpnila.

Delo, ki ga vrše, ali so ga vršili klubi JSZ v naših naselbinah, ne bo nadomestil nihče drugi.

Čimveč je klubov JSZ, in čimbolj so aktivni, toliko boljše je ne samo za delavsko gibanje, nego še posebno za širjenje idej napredka med našim ljudstvom.

Louis Beniger:

POMLADNE MISLI

*V delavnico sem tvojo zrl,
in videl vedno sem vrtenje,
prelivajoče se življenje,
prerojevanje, prenavljanje,
iz bitja v bitje presnovljanje,
a smrti nisem vzrl nikjer!*

SIMON GREGORČIČ.

POMLADNO nebo je obleklo svoj najlepši višnjevi plašč. Solnce je razlilo svoje žarke po vsej okolici, poklicalo k življenju mirijade bilk, zelenja in cvetja, iz zemlje izvabilo milijone majhnih žuželk in kovinskozelenih hroščev.

Ljudem je dalo neko nezavedno prijetnost in pogum.

Peljemo se v podeželje, da ustrezemo nevidni sili, ki nas vabi v objem prelestne prirode, da se naužijemo njene svežosti.

Ob cesti stoji deček pri košari rož; njegove črne oči sijejo izpod kodrastih, razmršenih lask.

Z bržečega avta se nudi mimobežna panorama zelenih poljan, ličnih hišic, valovita polja se vijejo s strmih reber v dolino.

Komaj vidna, mehka meglica puhti iz svežih brazd in se plaho razleza nad jarki in brstečimi gaji.

* * *

Ustavimo se kraj obsežne poseščine, ki se razprostira tik za mestecem Lisle, trideset milj zapadno od Chicaga, na prostranem kompleksu Morton Arboretum, zapuščini kralja soli Mortona, obsegajoči osemsto akrov rodovitne zemlje.

Na desni stoji lično poslopje z lepimi stenami in visokimi okni. Veliki portal daje ravnateljstvu hiši posebno važnost. Prostrani vrtovi kipe zelenja, po njih se vijejo pota, široka in ozka, s peskom posuta.

V simetričnih razdaljah so po vsem kompleksu razvrščeni nasadi žlahtnega in drugega cvetja. Bori in ciprese se temniyo med belimi, mehкими brezami in vrbami žalujkami, ki se s svojimi vejami dotikajo tal.

Na levi strani ceste se razprostira drugi, še večji del posestva. V sredi velikega kroga je okrogel nasad, ki se oblastno dviga proti sredini.

V lepih, dolgih vrstah se vleče živa meja pristriženega grmovja, ki se krepko odraža v kontrastu zaledja.

Med izbranim grmičevjem ponižno čepi srbski gorski bor, označen z majhno tabelico, po sredi in ob krajeh se dvigajo razna drevesa v obliki figur.

* * *

Po stranski, vijugasti poti zavijemo med bujnim, skrbno negovanim drevjem in cvetjem v razkošni gaj. Pred nami, med gostim vejevjem se zablíši majhno, umetno jezerce, stisnjeno med gričke.

Majhna, neznatna mlaka leži kraj poti, tiha in na videz mrtva.

Tiha in mrtva je le na videz ta mlakužna vodica, pod drobnogledom pa se vsaka njena kaplja razvije v življenja polno čudo.

Izredno majhne, rakom sorodne živalice švigajo urno mimo naših oči. Veličastno se vrte med njimi nežne, zelenkaste kroglice, ki so kakor hiša iz tisočerih opek zgrajene iz številnih stanic.

Ali ni to mogočna zibel življenja, ta drobna, brezpomembna kroglica, hkrati pa tudi krsta smrti?

* * *

Spomin me sili nazaj v dobo šolskih let, v razred s predmetom splošne znanosti, ko smo pod drobnogledom opazovali življenje v kaplji vode.

Skozi drobnogled se vidi igra življenja in smrti v drobni kapljici. Majhna kepica sluzaste, sivkaste snovi, vsa brezlika in enakomerna je.

To je najenostavnejša oblika življenja, najprimitivnejši življenski stroj, ki se giblje pod drobnogledom—ameba, enostanično življenje. Ameba, ki smo jo v razredu splošne znanosti po vtisih risali na papir.

Na prvi pogled bi je ne ločil od mrtve snovi, in vendar diha in čuti, se plodi in množi kot mi, a ne umira kot mi—neumrljiva je!

Na milijone let je že preživela in še bo preživela—ameba, ta enostaničar, dokler ji bodo ugodne razmere našega planeta.

Ameba je bila v našem razredu najzanimivejši predmet—ta nezatni enostaničar, ki smo ga opazovali skozi drobnogled, videli, kako se je v svoji sredini izdatno zožil, vedno globje mu je segala zarez v telesce.

Iz ene kepice sta se porodili dve. Le tenka nitka žive snovi ju še veže—in slednjič počí tudi ta: iz enega bitja sta se narodili dve!

Novoporojeni amebi pa zopet iztegujeta tenke izrastke in vsaka leze svojo pot, kot da bi se ne bilo nič pripetilo.

* * *

Pač čudna prikazen prirode! Kako jo doumeti, kako pojasniti, da se spravi v soglasje življenja in smrti?

Pomislimo, da se bi človek čez noč v spanju precepil od pete do temena in da bi iz vsake njegove polovice vzrastlo novo, popolno človeško bitje!

In da se bi ti dve polovici, ko doraseta v zrela moža, množila na isti način kot ameba, in bi se to razmnoževanje ohranilo skozi sto in sto tisočletij—ali bi tedaj še mogli govoriti o naši umrljivosti?

Toda taki, kakršne nas je ustvarila priroda, moramo kljub svojemu razumu in visoko razvitemu telesnemu ustroju podleči smrti, dočim mala, nezatna ameba—ta mali enostaničar, ki se niti ne vidi s prostim očesom in se niti ne zaveda življenja—ne pozna nobene smrtne kose!

Ampak ne le ameba, tisoče primitivnih živalskih vrst je še, ki se množe z deljenjem, in njim vsem je zagotovljena neumrljivost, vsem tem nevidnim enostaničarjem!

Ni ga živega bitja od najglobjega morsklega dna v Pacifiku tja gori do sivih višin Skalnatoga Gorvoja, ki bi ne bilo zgrajeno iz stanic.

Naše telo je cela mogočna država, ki šteje na milijone majhnih življenskih enot ali stanic.

Iz socialne združitve enostaničarjev so nastali mnogostaničarji, iz katerih obstoji tudi človeško telo.

V bistvu živih bitij torej ni zakona smrti! Le med višje razvitimi živalmi, med katere spada tudi človek, ki se žrtvuje za nadaljevanje zaroda, je to pojmovanje relativna resnica.

Ali niso naši pojmi o življenju, plojenju in smrti istovetni, ki se prelivajo drug v drugega?

V tem tiči skrb za novo življenje, za nov zarod!

In zopet zadoni motiv simfonije življenja in smrti:

“V delavnico sem tvojo zrl . . . a smrti nisem vzrl nikjer!”

Resnične besede, ki ostanejo resnične!

Sledeče je iz knjige “Svetovna vojna in odgovornost socializma”. Njen avtor je Etbin Kristan. Izdana je bila v času prejšnje svetovne vojne v založbi Proletarca.

Odlomek, ki ga tu črpamo, se glasi:

Boj zoper socializem je imel svoje ugodnosti, dokler je socialistična stranka vsega sveta izgledala kakor maloštevilna sekta, in se je ljudem, ki niso poznali sile gospodarskih zakonov, zdelo, da zadostuje par biričev in par vislic za zator vsega gibanja. Danes je pa to nehvaležno početje, kajti gospodarski pogoji, ki zahtevajo socializem, dozorevajo; in prav sedanja vojna pospešuje razvoj—dejal bi—s čarovniško močjo.

Socializem prihaja. Ne zato, ker ga hočejo nekateri ljudje, ki se imenujejo socialisti, ampak zato, ker ga zahtevajo razmere; zato, ker ga potrebuje svet, ki si ne bo mogel po tej vojni več dolgo pomagati brez njega; zato, ker je dala vojna delavskemu razredu veliko lekcijo; zato, ker si ne bodo mogle države nabaviti niti sredstev za odplačevanje dolgov, še manj pa sredstev za nujna velikanska konstruktivna dela, če vztrajajo na podlagi privatnega kapitalizma; zato, ker bo visel nad njimim Damoklejev meč nove strašne vojne, če ne uredi internacionalnih razmer po načelih socializma.

Katka Zupančič:

Volčje dlake

Za prve svetovne vojne so predvsem Francozi in Angleži karikirali grozodejstva nemške vojske. Seveda so pri tem pretiravali, saj je pretiravanje — žal — skoro zmerom glavna značilnost propagande, pa naj se ta vrši že v dobre, ali v slabe namene.

Po vojni pa so z taisto vnetostjo omakali čopiče v belež, pa prebelili in prepleskali vse, kar je bilo prej črnega. In Nemci niso bili več Huni, libertyzelje je bilo spet Sauerkraut, in simbol Nemčije nam je bil "revček" Kaiser, ki je na Holandskem mirno cepil drva.

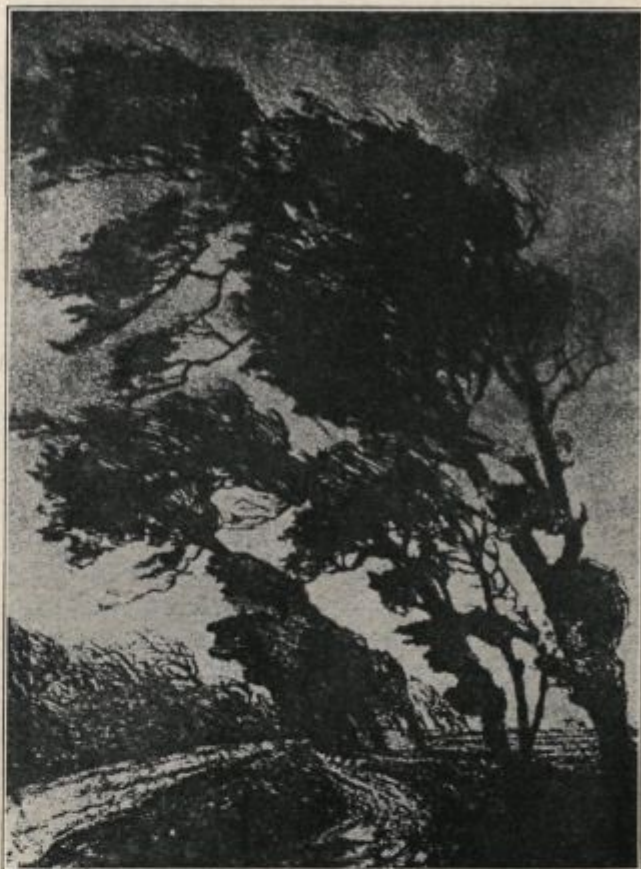
Tisti, ki bi znali potegniti pravo črto med pretiranostjo in resnico, so pa največ previdno molčali — kar je zopet služilo propagandi, topot mirovni. Saj je šlo za "trajen, večni" mir. Kellogg, apostol miru je hodil po svetu, in državniki so vsevprek prisegali na njegovo oljčno vejico. A tudi če bi se bil kdo pošteno oglasil, bi naletel — ali na očitek, da je hujskač — ali pa samo na pomilovalen posmešek, češ, še vedno se ga drži zakajena pajčevina onih dni . . . "Nu, da, v vojni psihozi smo vsi nekoliko podivjali, sicer bi vojna pač ne bila vojna . . ." In tako smo miroljubni narodi zašli iz ene "psihoze" v drugo "psihozo" ter se v tej kar pregloboko zakopali.

Spominjam se sanitejskega poročnika Vaneka. Imam ga v zapiskih iz tistih dob. Vanek je bil Čeh po narodnosti in še dokaj mlad, pa resen mož. Bil je gladko obritega, širokljastega obraza, na kratko pristrizanih temnih las, prilično velike, za spoznanje usločene postave, pa rok velikih, s širokimi dlanmi. Oči je imel rjave in take, ki rade opazujejo in motrijo, ne da bi bile vsiljive in ki so vzbujale zaupljivost. Oblečenega v civilno — bi ga prav lahko imeli za dobro podprtega, neodvisnega, izobraženega kmeta.

Odkar je bila avstrijska vojna oblast pripečatila češkim polkom pečat nezanesljivosti (p. v. — politisch verdächtig — po naše: politično sumljiv), so mnoge češke oficirje prideliili nemškimi polkom; pozneje pa so nekatere kar odstranili s fronte in jih zaposlili v zaledju. Tako se je i Vanek znašel v Beli krajini ter si z nekaj čeških tovarišev delil odgovornost za vojne ujetnike, kolikor jih je taborilo v Podbrežju.

Ni rad govoril o vojni. Sploh je bil bolj tihe, prisebne narave. Kolikor se je dalo opaziti, so ga tovariši imeli radi in cenili njegovo besedo.

Nekakšna prisiljena proslava je bila v Črnomlju. Slaviti je bilo treba "veliko zmago". Srbi

so bili poggnani v albanske gore. Operni pevec Dervota — tudi iz češke skupine — je zapel "Smej se, glumač" in ni bogme glumil, ko se je jokal. Vanek je sedel pri mizi in si grizel v ustnice. Preden je prišel v naše kraje, je bil na srbski fronti.

"Bolj, nego one na begu, pomilujem one, ki so ostali," je dejal čez čas, ko je imel omizje dobro preštudirano. "Vi ne veste, kaj so Nemci! Lahki so zahrbtni, Madžari kruti. Nemci? Na kakšnem glasu so Prusi, ve veš svet. Ne ve pa tega, da se je vse počasi poprusila tudi že večina ostalih Nemcev."

"Pa saj je prusaštvo v Nemčiji zasovraženo —"

"Seveda je, celo zasmehovano je — na zunaj; na znotraj pa občudovano že od nekdanj. Junkerji, potomci starih teutonskih divjakov so svoje dedne oblasti — in zemljelakomne tradicije ne le ohranili, ampak so jih znali zaokviriti z "Deutsche Ehre." Ta, ne Prusi, ampak prav ta njihova in po njihovo pojmovana in razlagana "nemška čast" jih bo poprusila in sfanatizirala popolnoma, da sami ne bodo vedeli kdaj. Zato pa, gorje Evropi, gorje svetu, če jim ne stopimo pravočasno za vrat! Mogočni so že zdaj preveč, zato so že toliko drzni, da kažejo svojo pravo, volčjo dlako.

Po presekanju srbski fronti so Nemci praznili srbske vasi, češ, da je vaško prebivalstvo tu v samo napotje ter da je v notranjosti dežele varneje bivati — kar je oboje res. Zgnali so skupaj staro

in mlado, žensko in moško. Največ je bilo dece. Pokazali so tej velikanski, bedni jati smer kar prek polja in poslali za njo nekaj vojakov z navodili.

Vojaki so se kmalu vrnili. Vse v redu. Ali ko smo pozneje prodirali dalje, smo naleteli zopet na tisto jato. Le da je sedaj sredi koruznega polja ležala tiho in mirno, toda križem-kražem, nalik razmetanemu snopju. Vse mrtvo. V mraku še tistega dne jih je moj oddelek pokopal in zemljo izravnal . . .”

“Kar tam, sredi koruze?”

“Tam, sredi koruze.”

“Pa ste o tem molčali?”

“Nadrejena sarža mi je povedala, da so se seljaki vojakom uprli. Uprli . . . Zbegane, ihteče matere — z vekajočo deco in prtljago otovorjene, pa stokajoče starke in starci — oprti na palice in šibeči se pod culami . . . Sicer pa, da se naj držim meni predpisanih meja — me je ukorila sarža in si mirno prižgala cigareto . . .”

Sledile so ogorčene opazke o zverinstvu, zločinstvu, razbojništvu. Vanek je ždel predse in molčal, dokler se ni nekdo pretrgano nasmejal, rekoč, da je to neverjetno, češ, da imamo vendar mednarodno vojno pravo, ki čuva civiliste. Tedaj ga je mirno pogledal in dejal: “Tudi meni bi bil dvom ljubši. Ali kar so te moje oči videle — so videle.”

Pri drugi mizi so začeli peti: “Kje dom je moj”; peli smo vsi — razen Čehov. Zmerom dobro razpoloženi Vanekov tovariš Janda si je po odpeti pesmi mimogrede potegnil prek oči, pa dregnil svojega zamišljenega tovariša, rekoč: “Ti, povej no tisto, kako ste pokopali mrliče!”

Ali ker se je pri tem smehljaj, kakor da je že čas, da slišimo nekaj smešnega, ga je Vanek vprašujoče, a tudi hudo temno pogledal. “Ne vem,” je dejal, “ne vem, ali so tvoja čustva tako otopela, ali so se pa moja poostrila in raznežila. Tista prigoda, ki jo imaš v mislih, nikakor ne spada v rubriko smešnih anekdot.” Karajoče je zmajal z glavo.

“Oh, saj vem. Ampak je že tako, da je med resnostjo in smešnostjo včasih le tenka mreža,” se je pobranil Janda.

Opazivši, da vsi napeto čakamo, se je Vanek le udal in začel: “Točnost je pri vojakih petkrat podčrtano pravilo. Ljuta bitka pa se je zavlekla prepozno v noč in stemnilo se je prehitro, da bi sanitejci mogli pokopati prav vse mrtvece, potem ko so že pobrali in odpeljali vse ranjence. Brez mesečine, zvezda nič, tema kakor v rogu. Požar pa slepi, ne sveti.

Nevihte, ki je tisto noč divjala baje dolgo in hudo, nisem slišal. Spal sem, kakor ubit in zdelo se mi je, da sem komaj legal, ko me je sluga že budil. —

Ta moj sluga . . .” Rahel usmev mu je preletel

obraz. “Pisal se je Vanek, kakor jaz, ki sem mu bil v rodu, kaj vem, v katerem kolenu. In ker je bil veliko starejši od mene, sem mu rekel striček, on pa meni Franta in me tikal, če le ni bilo kakih ne-bodi-jih-treba ušes preblizu. Rad me je imel, jaz pa njega — hudomušnega dobričino, kakršnih je malo. Bil je kosmat in z glasom, kakor sibirski medved, a z očmi otroka. Izbirčnosti ni poznal, zato je bil precej zamašen okrog pasu. Za vse na svetu si ne bi bil prilastil tuje imovine. Denar bi lahko raztresen ležal po tleh, ampak pod ležišči skrita pijača — ta pa ni bila nikoli varna pred njim. Na srečo bi bil lahko stočil četrt vedra po grlu, preden bi se mu kaj prida poznalo.

Meni je privoščil, zato je moji steklenki priza-našal. Vendar ga je včasih premagalo in mi jo je izpraznil natančno do polovice. Čehljaje se za tilnikom, me je ploskoglavec otroško nedolžno gledal, rekoč navihano in navidezno skesano: “Eh, Franta, jaz žalosten, a ti vesel — mar ni lepše, če sva vesela oba?” Ali pa je je dobil spet pismo — tako, ki ga je bilo treba zaliti. “Vojtek, moj najmlajši ima že štiri zobke. Na vsak zobek en požirek ni veliko. Ni moja krivda, če drži steklenica samo borih osem požirkov. Kadar pa se mu sanjalo o ženi, “Ajaaj, kako je bila topla, moja Marenka in nežna, ko maslo . . .,” bi se mu bil skoro moral zahvaliti, da se je poslužil moje pijače. Najčese pa si je z njo gasil svoj smrtni strah, če je prehudo pokalo, kajti srce mu ni bilo prav nič vojaško. “Junaki? Hlapci smo — v morijo pognani hlapci . . .” In omotal si je glavo, pa tožil, da ga trga po čeljustih. Takrat je tudi vse na skrivoma molil.”

Umolknil je in treba je bilo trmastega Jande, da ga je zdrezal na prvotni tir. Vzdihtil je in se zopet vidno zmračil. “Vajen sem bil strička, videl ga trepetati, ko list trepetlike, ampak tisto zgodnjo uro sem se ga resnično prestrašil. Koža na obrazu mu je ohlapno visela ob odprtih ustih, ko je ko stena bled bolščal vame, pa me vlekel za noge, ne da bi mogel izgolčati kakršno koli besedo, ki bi imela smisel.

Kaj je, dali je videl prikazen, sem ga vprašal. Kimal je in kazal proti izhodu. Ogrnil sem si plašč, pa šel ven in zazrl nekaj vojakov, ki so bili podobni res bolj strahovom, nego pa živim ljudem. Sivina ranega jutra jih je naredila še bolj poastne.

“Mrtvi . . .” sem zaslišal za sabo stričkov zamolkli, drgetajoči glas.

Vprašani, odkod so prišli, so nemo in z neskončno trudnimi kretnjami namigavali tjakaj, kjer smo bili prejšnji večer prekinili svoje delo. Nespočita moja glava ni mogla takoj doumeti vsega, pa se je predlo v njej nekako takole: Čemu se jim je bilo treba mučiti, ko bi lahko tamkaj počakali, da jih pokopljemo. Pokopljemo . . . ? Zdaj šele se mi je začelo svitati in hkrati megliti pred očmi,

tembolj, ko sem opazil po tleh luže. Ploha jih je obudila, ploha in črna tema. Planil sem noter in pogledal listine, zadnje številke . . . Točne številke točno preštetih in zakopanih trupel . . . Kaj bi vam pravil?! Bilo jih je na stotine in stotine. Koliko od teh resnično mrtvih in koliko le dozdevno — kdo bi vedel?

Stričku sem kmalu potem izposloval odpustnico za domov. Zapustil ga je bil tek — ne le za jed, marveč tudi za pijačo. Vtepel si je namreč v glavo, da bo tudi on živ pokopan, češ, da je v sanjah to že doživel. Nič več ni bil taisti kot prej. Mučno ga je bilo gledati, še mučneje poslušati. Obetal sem si tudi, da mi bo laže premostiti to strahotno poglavje mojih doživetij, ko se bom strička iznebil. Pa ni bilo tako — ni bilo tako . . ." je Vanek končal s komaj slišnim gla-

som ter posegel po polnem kozarcu. Toda roka se mu je tako tresla, da je opustil svojo namero in se trpko nasmehnil, rekoč: "Ko si je Nemec po onem — namenoma storjenem! — zločinu prižigal cigareto, se mu niso prsti ni malo tresli."

Naslednji hip pa se je razžarjenih oči ozrl po nas in dejal z rezkim, dvignjenim glasom: "Zato pa ni to zadnja vojna, ki se sedaj bije. Junkerstvo bo poskrbelo, da bo prihodnja odprto zločinska. Dejal si, Janda, da je med resnostjo in smešnostjo tenka mrena. Še tanjša je med vojskovanjem in razbojništvom. V tej vojni so jo Nemci že nargali, v prihodnji jo bodo pretrgali, kajti njim se roke ne tresejo!" In pograbil je kozarec, pa ga treščil na tla, da se je razletel na tisočere kosce.

Potem se je naslonil nazaj in dejal skromno in skoro proseče: "Oprostite . . . !"

Pismi dveh slavnih literatov o Rusiji

(Poslovenil Milan Medvešek)

V sledečem prevodu sta pismi dveh svetovnih pisateljev: čilskega pesnika Pabla Nerude in sovjetskega pisatelja Elije Ehrenburga. Pismi sta zato zanimivi, ker literata intimno razpravljata o krvavem boju, ki ga danes bojuje Sovjetska unija in zavezniške sile.

Pablo Neruda je slaven, če ne najslavnejši pesnik iz Južne Amerike. Sedaj je v Mehiki za konzula republike Čile.

Elija Ehrenburg pa je eden prvih pisateljev sovjetske Rusije. Njegova dela so poznana po vsem kulturnem svetu. V kratkem izideta v angleščini dve njegovi knjigi: "Padec Pariza" in "Umiritev Rusije". (Prevajalec).

* * *

Dragi Elija Ehrenburg!

Pišem Ti, a ne vem, kje se nahajaš. Ne vem, ali si v Moskvi ali v Kjubiševu. Mogoče pa si v tem trenutku kje na bojišču in se pogovarjaš z vojaki.

Morda je v tej uri temna noč v Rusiji in Ti stojiš v temi, poleg topa. Razgovarjate se in kadite. V slabotni luči vžigalic se zasvetijo Tvoji srebrni lasje in vojaki za hip zapazijo globoke brazde v Tvojem resnem obrazu. Ehrenburg, Tvoji sivi lasje, Tvoje globoke brazde so posledica dolgega bdenja, dolgega in utrudljivega bdenja nad Tvojo domovino. Od napora so Ti osiveli lasje, a besede, zbrane besede, vroči argumenti, ki so vreli iz Tebe neprestano, dan za dnevom, leto za letom, in pomagali predstaviti svetu resnično, pravo Rusijo, so Ti razorali obraz.

Vsi smo dozorevali pod silo Tvojih obtožb. Še nikoli ni bilo na svetu hujšega biča kot Tvoje besede; še nikoli ni bilo bolj plemenite in bolj uspeš-

ne armade kakor Tvoje knjige, ki so jih v potu Tvojega obraza ustvarjali Tvoji možgani dan in noč, medtem pa so Tvoji lasje siveli in gube na obrazu se Ti poglobljale. Spominjam se neke zimske noči v Španiji. Vse je bilo mirno okoli nas in Ti, Elija, si pripovedoval o Rusiji, o stari in novi, o materi Rusiji. Govoril si o pšenici in kmetovalcih, o cestah in ruskih vojakih. In spominjam se, kako si hitro in brez prestanka pisal zapiske v Parizu, Madridu, New Yorku in na bojiščih španske civilne vojne. Tedaj nisi imel mnogo poslušalcev. Tedaj se je malo kdo zanimal za Rusijo. Tvoje zgodbe o pšenici, kruhu in strojih, o zemlji in vodi, zgodbe o rdeči armadi so našle večinoma gluha ušesa, so zanimale le neznatno število.

Toda dosegle so srca nekaterih, dragi moj prijatelj! Dosegle so srca mladeničev, kakor sem jaz, dosegle so pesnike, resnične pesnike zemlje, dosegle so mladino, resnično mladino Amerike. Morebiti imajo mnogi sneženo bele lase, kakor so Tvoji, sneg in brazde, ki jih je zadal čas, prestan v ječah; ali jih zaoralo izgnanstvo iz domovine; ali ker so ponavljali Tvoje besede v sovražni puščavi, zgodbe o novem svetu in novem redu, zgodbe, ki smo jih slišali in niso umrle v nas, temveč vzklicile v naših srcih kakor pšenica na Vaših poljih, kakor armade rdečih vojakov, o katerih si nam pravil.

Časi so se spremenili. Vse, kar si vedel, vse, o čemur si govoril, se ujema v luči krvavih svetovnih dogodkov.

Sedaj se razprostira velika, črna noč nad Rusijo in Ti stojiš poleg topa in se pogovarjaš z vojaki. Meni se zdi, kakor da bi bil edino Ti živ,

kakor da obseva svetloba v sredi tistih prostranih planjav, v sredi te noči in te vojne, samo Tebe in Tvoje. Zaradi tega, Elija Ehrenburg, zaradi tega Ti pišem in se pogovarjam nocoj s Teboj.

Nocoj morajo biti tiho celo oni, ki so dan za dnem izlivali strup in sovraštvo nad Tvojo domovino, kajti edini glas, ki danes odmeva po vsem svetu, je žalostni glas krvi, ki kaplja po Vaših sovjetskih poljanah. Oni pa, ki Te niso hoteli poslušati, trepetajo v tej črni noči in s strahom opazujejo svetle razstrelbe v svetovnem boju.

Novo ljudstvo Tvoje domovine, novi človek, ki si ga nam opisoval, bo živel. Milijoni žive in umirajo zato, da človeštvo ne zamre. Ko si govoril o njih, so se zdeli izredno preprosti in razumljivi. Vojaki, kmetje, delavci so še nedavno pričeli novo življenje, z novim pojmom o delu in vojni. Delo samo je bilo nekaj plemenitega in počaščeni so bili oni, ki so najteže delali. Nato pa je Tvoj narod udarila pest, skovana z dinami in tovarnami.

Vaši vojaki so živeli v miru. Vsi ste živeli v miru. Vaša zemlja se je tresla pod petami Vaših vojakov, ki so prinašali pesem in miroljublje v najbolj oddaljene kraje Rusije. Za nas, mlade Američane, je bila Rusija polna pesmi, žita in konj.

Preko noči pa smo se z Vami od bližje spoznali. Zagrmeli so prvi topovi. Nemci so prekoračili rusko mejo. In tedaj se je vse postavilo v bran rdeče zastave: pesem, vojaki, pšenica, konji in ceste.

Vsled tega Ti nocoj pišem preko ogromnega prostora, ki naju loči. Toda prepričan sem, da je ta prostor napolnjen z ladjami in vlaki, ki iz vsega sveta hite s pomočjo na ruske meje.

Vsa Amerika se je dvignila. Vse se giblje: od Alaske do rtiča Horna. Vsa Amerika dela za Vas. In dam Ti vedeti, Elija, da sem tudi jaz z Vami v Vašem silnem naporu: s svojo poezijo in svojim duhom, podnevi in ponoči, vsak trenotek in vsako uro.

Ko naši jutranji časopisi naznanjajo: RUSIJA SE ŠE VEDNO BOJUJE, se vest kakor blisk razširi po naših mestih in vaseh, preko neba in zemlje in pozdravlja: RUSIJA SE ŠE VEDNO BOJUJE. Rusije ne morejo premagati. Sovražniki si razbijejo svoje glave ob rdečih stenah. Oni so umrli v Rusiji. Oni bodo umrli v Rusiji.

Lahko noč, Elija Ehrenburg! Te skromne besede, ki sem jih naslovil na Tebe, odličnega sovjetskega pisatelja, naj citajo tudi Tvoji tovariši: Aleksij Tolstoj, Fadejev, Katejev, Ilin, Ivanov. Prav tako jih naslovljam na one Vaše velikane, ki so v tem krvavem boju zopet združeni z Vami: na Lermontova, Tolstega, Dostojevskega, Čehova, Gogola, Majakovskega. Pa lahko noč, Elija Ehrenburg!

PABLO NERUDA.

Dragi Pablo Neruda!

Najino prvo srečanje je bilo v Španiji in Španija je izgubljena. Nato sva skupaj zapustila Pariz—malo pred njegovim padcem. Skupno sva veliko izgubila.

Ko sva se ločila, sva si obljubila zvesto prijateljstvo in ga resnično ohranila. In zdaj bi rad povdabil, dragi Pablo, da strahoviti boj, ki ga danes bojujemo na ruski zemlji, ne bojujemo samo za svojo svobodo, temveč tudi za Vašo, za Pariz, Ameriko in za našo ljubljeno Španijo, za človeštvo in umetnost—za življenje samo!

Ti si spesnil pesem o krvavem dogodku, ki je zadel Almerijo. Ali se spominjaš tistega usodnega dne, ko so nemške ladje razdejale to mirno špansko mesto in umorile ribiče, žene in otroke? Tisti dogodek je bil tedaj nekaj novega za nas in skoro smo podivjali od jeze. Danes jeza ne šteje. Edino kar šteje je boj! Boj na življenje in smrt! Almerija je bila velika tragedija za nas, za Nemce pa samo vojaški eksperiment.

Pogovarjam se s Teboj, Pablo Neruda, z odličnim pesnikom iz daljne Amerike. S Teboj in z mojimi prijatelji pisatelji iz Mehike, Argentine, Brazilije, Kube, Venezuele in drugih držav. Govorim vsem kulturnim narodom Južne Amerike. Želim Vam povedati, da branimo v našem Kavkazu Vaše Ande; da se ne bojujemo samo za svojo svobodo, ampak za svobodo vsega sveta in da od poteka naših bojev odvisi tudi Vaša usoda.

Vaša preteklost je zvišena in častna in Vaša kultura ni zlita zmes, kakor bi jo radi prikazali nemški rasni teoretiki. Vi ste za njih samo navadna skupina "mešanikov". Nasprotno pa Vas mi imamo za prvake nove in imenitne civilizacije, ki ima samostojen in samorasel razvoj. Mi smo naravnost zadivljeni nad Vašo umetnostjo, zlasti izpred Kolumbovih časov. V vsej Nemčiji ne bi mogli najti tako velikega kulturnega bogastva in tako samorasle umetnosti, kakor je ameriški džungle, kjer so še danes ohranjene svetinje Azketov in Inkov. Vi ste podedovali vse najlepše in najboljše nesmrtnosti Španije in poleg tega neizmaljeno mehko, ponižen ponos in smisel za svetovje.

Od krvaveče Evrope Vas loči ogromen ocean. A ta ocean je poln grozečih valov, ki so Vas zazibali v spanje. Daj Bog, da se ne bi zbudili prekasno. Prebujenje Španije, dne 14. junija 1936. leta, je bilo prepozno. Prav tako Pariza. Zapeljivi spanec lahko prinese več groze kot pa tuleče sirene, naznanjajoče napad iz zraka, kakor se to dogaja vsak trenotek v Evropi.

Med Vami se bodo našli mnogi, ki bodo trdili, da je edini cilj našega boja, ohraniti naš sistem, sovjetski sistem za našo zemljo in olje. Kaj naj pomeni ta vojna za Vas? Ali naj vodite narod v vojno zaradi ohranitve sovjetskega sistema v Rusiji? Ti veš, Pablo Neruda, da Franciji niso vla-

dali radikalci. Prav tako Ti je znano, da Girard in Azaña nista nikoli bila komunista. In znano Ti je, da je Nizozemska imela kraljico in Jugoslavija kralja. Torej—ali je ta boj samo za ohranitev sovjetske zemlje in olja? Ne, Ti dobro veš, da gre za ohranitev nekaj večjega—za ohranitev pravice do življenja!

Nemška civilizacija je stroj. Nemci bi radi okovali v okove ves svet. Oni so zveri, avtomati, ki posedujejo izborna tehnika. Bahajo se o svoji superiornosti in njih najpobožnejša želja je, uničiti in zaslužniti narode vseh kultur: Romane, Slovane, Anglosaksonce. Humanizem, renesanco, francoske enciklopediste 19. stoletja zavračajo. Kakšen smisel naj ima za njih nežnost ali Leonardo da Vinci? Edino, kar njih zanima je gradnja aeroplanov. Kakšno korist bi imeli od duševnih velikanov kot so Cervantes, Quevedo, Gonorra, Machado in Garcia Lorca? Pri njih šteje le Rosenbergerjeva filozofija, bojne himne in tisoči tankov.

Ni še dolgo, ko smo osvobodili izpod nemškega jarma nekaj vasic v bližini Rževa. In kaj smo našli? Vse prebivalstvo je imelo privezane lesene obeske okoli vratu in na njih številke in imena krajev. Enake obeske je nekoč nosila živina, sedaj pa so bili z njimi zaznamovani kmetje. Vsi Rusi v zasedenih krajih morajo nositi lesene obeske. Nemci bi radi odvzeli imena vsem ljudem in jih nadomestili s številkami. Tudi za Američane imajo pripravljene take obeske. In ocean Vas ne bo rešil. Reši Vas lahko edino hrabrost in pogum! Zbudite se, preden zaslišite plat zvo- na, kajti po toči zvoniti, je prepozno.

Na ruskih poljih divjajo krvavi boji, a na svedu se najdejo ljudje, ki še vedno mirno spe.

Pablo Neruda, ali se spominjaš Pariza, malo pred njegovo smrtjo? Francozi so se malomarno posmehovali. "Vojna? Pojdite se solit z vašo vojno!" Toda danes se več ne posmehujejo.

Ocean Vam daje malo več varnosti, toda Nemci ga lahko preplujejo. Ako jih ne uničimo sedaj, potem bodo obrnili svoje oči proti zapadu. Najprvo napadejo Anglijo in nato Ameriko.

Dragi Pablo Neruda. Tebi je znana njihova krvoločnost. Povelj svojim prijateljem, svojemu ljudstvu, ameriškim narodom, da bije poslednja ura. Ako Amerika ne napade Nemčije, bo Nemčija napadla Ameriko.

Te vrstice pišem iz Rusije, ki je polna krvi in grenkobe. Žalost se je naselila v našo domovino. Neme so matere, ki so izgubile svoje sinove; neme so vdove; in strahotna tišina vlada v starih mestih: v Kijevu in Novgorodu, v Pškovu in drugih mestih. Tiha so naša poteptana polja. Naši otroci nemo strme pred se. Nemi so naši muzeji.

Ali naj ta tišina doseže tudi Vas? Ali naj pride vojna v Vaša mesta, k Vašim otrokom? Oprosti moji odkritosrčnosti: za slabiče čutim samo pre-

zir in zaničevanje. Še ni prepozno. Še vedno lahko zmagamo. Ako se ne združimo danes in skupno postavimo v bran, morebiti ne bo jutri že nikogar, ki bi se bojeval.

ELIJA EHRENBURG.

BILANCA

(Prosto po pesmi Luke Perkovića
zložil Ivan Vuk)

Letos kakor tudi prejšnja leta
človeku človek bil je volk,
mogočno trebuh šel mu v bok,
za možgane pa ni bilo mesta.

Mogočen slabega je žrl in gnetel,
siti lačnega do gola slekel,
kar imel, mu še odvzel,
zdravi bolnega mrzel . . .
Narod pa se z narodom je klal,
svet bil ves je vrtoglav.

Vstale so ogromne orožarne,
plini—vrag jim ve imena—
čakajo nestrpnost žar plamena.
Borze špekulirajo nevzdržno.
Krog trebuha si verige zlate—
prav ekvatorske dolžine—
vežejo človeške te zverine . . .
Bilance lažejo v širine,
topovi, mitraljeze, bombe
vseposod preže.
Bombardirje—čuj . . .
tam nekje grme.

Znanost, veda vedno novih
za morije ljudskih stvorov
znajdb pogina gotovi.
Vsa kultura polna je plesnobe
kak nekoč v bile dobe,
ko po cesti, milje dolgi,
tam med Capou in Rimom
križev šestdeset je tisoč stalo,
v smrtni grozi trepetalo
sužnjevi šestdeset je tisoč,
za svobodo, srečo umiralo . . .

Trezen mesec pa z neba gleda,
roga se in rezonira: Ej, seveda,
tam na Gei pač je takšna zmeda,
ker znorela vsa je njena stara čreda.
Operirati bo treba čim popreje
tiste stare norce zemlje Gee,
pa bo zopet pomladansko zabrstela,
spet rdeča roža bode zacvetela—
Človek zopet bo Človeku brat.

Napačno je, ako bi vsakdo le o sebi mislil, da je v pravem in o drugih, ki niso natančno njegovega mišljenja, pa da so na krivih potih.

Svet se spreminja. Tehnika kar brzi v izpremembah. Le ljudje se pomikajo še vedno kakor starodavni romarji.

Vzrok vsega zla je ignoranca.

Anton Garden:

KO BODO TOPOVI UTIHNILI. . .

kaj potem?

KO bodo utihnili topovi, ko bo prenehalo uničevanje sedanjega svetovnega požara, katerega je v Evropi zanetil blazni nacifašizem, v Aziji pa pohotni japonski imperializem, kaj potem? To je poleg zmage nad osiščem največje vprašanje današnjega časa, ki se je zajedlo v možgane slehernega količkaj mislečega človeka; od rešitve tega vprašanja je odvisna vsa naša bodočnost in daljša bodočnost vseh narodov.

Do sedaj, ko to pišem, na to veliko vprašanje še ni bilo odgovora iz vladajočih krogov Amerike, Anglije in Rusije, treh najmogočnejših velesil, ki bodo po zmagi nad osiščem v realnosti usmerjale usodo vseh narodov za dolgo dobo, lahko za stoletja. K tem velesilam je seveda treba prišteti Kitajsko, ki že od leta 1936 krvavi na vsem svojem razbičanem telesu pod udarci japonskih imperialistov, kakor je tudi že prej krvavela v manjšem obsegu dolga desetletja pod udarci zapadnih imperialistov. Ampak Kitajska je bila do danes pri teh velesilah malo upoštevana, tako rekoč potiskana na stran kot manjvredna članica združenih (na papirju) narodov, dasi je do danes pokazala po svojih državnikih še največ smisla za pravično rešitev gornjega vprašanja.

In od pravilne rešitve tega velikega vprašanja: Kaj potem, ko utihnejo topovi?—je odvisna bodoča usoda vsega sveta. Rešitev tega vprašanja seveda ne bo lahka, kajti v taboru tako zvanih združenih narodov še danes, ko se bližamo že četr-

trti obletnici druge svetovne vojne v manj kot eni generaciji, ni druge enotnosti, drugega smotra, kot le poraz osišča. Kar se tiče vprašanja bodočega miru in preuredbe sveta na tak način, v katerem bi bil mogoč **trajen mir**, pa ni v zavezniškem taboru nobene enotnosti, dasi so vse države v tem taboru, male in velike, podpisale tako zvani Atlantski čarter. Nasprotno je resnica.

Že danes, ko je zmaga nad osiščem lahko še zelo oddaljena, najbrže še več let—to vsaj na Pacifiku—vidimo veliko trenje v tem taboru in križanje "državnih" interesov. Kolikor je med njimi enotnosti, je le negativnega značaja z ozirom na bodoči mir: poraz osišča in kaznovanje nacifašističnih velezločincev. O kakšnem pozitivnem enotnem programu v taboru zavezniških velesil za bodoči svetovni mir še ni duha ne sluha.

Moskva očitno zasleduje svoje cilje, ki niso znani drugemu kot Stalinu in mali peščici pomočnikov njegove diktature. Churchill je nedavno naznanil vsemu svetu, da hoče Anglija "obdržati svoje"—ves kolonialni imperij. Mirovni cilji Združenih držav so še velik misterij in sploh v velikem nesoglasju med demokratičnimi in človekoljubnimi deklaracijami predsednika Roosevelta in "realpolitiki" njegovega državnega departamenta, ki je ves čas od poloma Francije konsortiral s francoskimi višjimi izdajalci in Hitlerjevimi lutkami, zadnjo jesen pa je posadil na vlado v severni Afriki čisto krvne francoske fašiste a la Peyrouton. Obenem

pa ameriška zunanja politika konsortira s habsburškim pretendentom Otonom, sodeluje s španskimi klerofašisti na vsej črti in obenem išče reakcionarnih zaveznikov med italijansko "višjo" družbo, ki je ves čas na strani Mussolinija in prav toliko odgovorna za fašizem kot on sam.

Kar se tiče malih narodov, ubežnih vlad v Londonu, pa tudi vsaka sanja, kako se bo po zlomu nacijske morilne mašine povrnila na svoja mesta in zopet zavlada na svoj stari, napol fašistični način svojim narodom. Slednje se tiče vsaj ubežne jugoslovanske, grške in deloma poljske vlade, ki so reakcionarne do kosti in so bile skozi desetletje pred Hitlerjevo zapalativjo svetovnega požara pridne učenke fašističnih brutalnežev in barbarov. Jugoslovanska ubežna vlada ni še do danes povedala, kakšno Jugoslavijo si zamišlja po tej grozni Kalvariji jugoslovanskega ljudstva. Grška čistokrvna fašistična vlada s svojim angleškim kraljem na čelu se že marljivo pripravlja, da se povrne na Grško ob prvi priliki, ko zavezniki preženejo okupatorske morilce, da zopet "osreči" Grke s svojim fašizmom.

Poljska ubežna vlada je na drugi strani konglomerat poljske fašistično orientirane "žlahte", deloma poljskih narodnjaških liberalcev in deloma zastopnikov delovnega ljudstva. Razume se, da v taki kombinaciji ne more biti preveč sloge, kajti trenje med poljsko reakcijo in naprednejšim elementom je neizogibno. Trenje pa je tudi med poljsko in čehoslovaško vlado, kakor tudi med poljsko in rusko vlado radi meje.

*

Politična situacija z ozirom na mirovna vprašanja je v zavezniškem taboru torej prava babilonska zmešnjava. Trenje in konflikti na vseh stra-

neh. V veliki meri je tega kriva ameriška vlada: zunanja politika Rooseveltove administracije, ki od vsega začetka z ozirom na vojno sloni le na negativnem programu.

Kot v zadnji ali prvi svetovni vojni, tako je Amerika tudi v tej vojni odločilni faktor; brez njenega totalnega sodelovanja na strani zaveznikov, brez njene ogromne industrijske in tudi človeške sile bi osišče ne moglo biti poraženo. Niti junaški odpor rdeče armade in ruskega ljudstva bi končno ne prekrizalo Hitlerjevih računov; on bi dobil v Rusiji, kar je imel v načrtu, kakor tudi spravil na kolena Anglijo. Tega se je zavedal tudi Hitler, ki je mirno prenašal ameriške provokacije in se skušal izogniti vojni s to deželo, gotovo s pridržkom, da bo z njo pozneje obračunal, bodisi z orožjem ali jo pa s svojo propagando ideološko privedel v svoj fašistični tabor, ko enkrat užene Rusijo.

Ampak Hitler se je zmotil v obeh primerih: glede Sovjetske unije, o kateri je mislil, da jo bo strl v nekaj mesecih in v prezgodnjem sankcioniranju japonskega zahrbtnega napada na Pearl Harbor, kar je Ameriko avtomatično potisnilo v vojno. S tem napadom je bil konec vseh ameriških notranjih konfliktov glede vojne in zunanje politike Rooseveltove administracije.

Prej sem rekel, da je ameriška vlada precej kriva te politične zmešnjave in konfliktov v zavezniškem taboru. Kaj s tem mislim? Nič drugega kot to-le: Kakor hitro je Roosevelt spoznal, da je vojno med osiščem in Ameriko neizogibna, oziroma da je treba osišče poraziti za vsako ceno v svrhu rešitve sveta pred popolno nadvlado barskega nacifašizma, je bil že tedaj čas, da bi bila vlada pričela ne samo misliti, marveč tudi sestav-

ljati **pozitiven** program za pravičen pa trajen svetovni mir, ki naj sledi drugi svetovni vojni, ako se hoče Amerika z drugimi narodi vred izogniti tretji svetovni vojni.

Ni treba, da bi bil Roosevelt nastopal kot diktator pa diktiral Angliji in drugim narodom. Toda navedel bi bil lahko **politične** pogoje, pod katerimi je Amerika pripravljena sodelovati za poraz osišča. In ti pogoji bi naravno približno določali ne samo preureditev Evrope v demokratično federacijo, organizirano tako, da bi njeni narodi lahko živeli v miru, marveč tudi ostalega sveta v pokrajinske federacije, in konec imperialističnega izkoriščanja kolonijalnih ljudstev. To je v načelih nekaj precej bolj konkretnega kot je Atlantski čarter.

Anglija bi bila takrat, pred sprejetjem "lend-leasnega" zakona tudi pristala na take pogoje, kajti šlo ji je za gol obstanek. Tudi ubežne vlade v Londonu bi bile prisiljene pristati na take pogoje, ki bi bili s stališča Amerike ne le popolnoma na mestu in povsem opravičljivi, marveč tudi v interesu evropskih in drugih narodov. In ko je Hitler pognal svoje horde proti Rusiji, bi bil tudi Stalin pristal na take pogoje v zameno za ameriško pomoč.

Medtem pa bi lahko zastopniki zavezniških narodov neprestano ali v presledkih zborovali in spreminjali sprejeta načela v konkretne načrte za povojno reorganizacijo vsega sveta in trajen svetovni mir. Pri tem bi v resnici lahko postali združeni narodi z začetno črko "Z", ne pa z malo, to je samo na papirju. Zdaj bi že lahko imeli **pozitiven** program v precejšnjih detajlih, pravičen in sprejemljiv za vse narode. V boju proti osišču bi bil tak program lahko vreden precejšnjega števila divizij in skrajšal vojno tudi za več let. Če je na primer neki Culbertson lahko v tem času sestavil precej dober in dalekosežen načrt za svetovno in pokrajinske federacije v svr-

ho trajnega miru, bi ga bile lahko sestavile tudi vse zavezniške države skupaj, če bi bila volja za to.

Ampak nič takega se ni zgodilo. Zato je pa danes tak kaos v politiki zavezniških vlad, toliko nezaupanja in križanja "državnih" interesov. Gotovo je tudi to, ako se zavezniki ne bodo **med vojno** zedinili in sestavili splošen mirovni načrt, ne samo v načelih, marveč tudi v vseh glavnih detajlih, je zelo malo upanja, da bodo po vojni sestavili tak načrt, ki bi narodom nudil trajen svetovni mir. V tem primeru bodo vse te kolosalne žrtve zaman in otroci, ki se bodo narodili v tej vojni, bodo pognani v tretje svetovno klanje, še mnogo hujše in strašnejše od sedanjega.

V tem primeru bosta Hitler in Mussolini z japonskimi imperialisti vred lahko premagana, toda zmagal bo nacifašizem. Da se to ne zgodi, je na mestu ne samo kritika ameriške zunanje politike, politike Anglije, Rusije (yes, tudi politične eksekucije dveh poljsko-židovskih socialistov—Ehrlicha in Alterja) in drugih zavezniških držav, ki vidijo le svoje "državne" interese—v resnici interese vladajočih kast—marveč tudi dolžnost vsakega državljanca, da bodisi posamezno ali skozi svoje delavske in poklicne organizacije pritiska na vlado, da mora čim prej poskrbeti za osnovanje **pozitivnega programa za pravičen in trajen svetovni mir**.

Vse drugo je manj važno. Tudi vprašanje prehrane in rehabilitacije po vojni razbite in skoraj docela razdejane Evrope in Kitajske ni toliko važno, dasi je to vprašanje tudi samo zase dovolj pereče in velikansko. Kajti če po tej vojni ne bo položen zdrav temelj za trajen svetovni mir v okvirju svetovne federacije in pokrajinskih federacij na načelih boljše demokracije kot jo svet danes pozna ali jo je poznal v preteklosti, tedaj se bo svet v eni generaciji—prej ali slej—zopet znašel v splošnih plamenih in še v večjih agonijah kot se nahajajo narodi današnjih dni.

Joško Oven:

GLAS IZ GROBA

DRAMATIČNI MONOLOG V ENEM DEJANJU

Na severni strani Stalingrada, dne 14. oktobra 1942, pozno popoldne.

(Osamljena ruska baterija. Od cele njene posadke samo še petnajst živih. Ravno ko solnce zahaja, Nemci svoj napad ponove. Poševno, v dolgi vrsti, drdrajo nemški tanki.)

Glas: Jefemij Andrejevič, koliko je še nabojev?

Andrejevič: Štirje. . .

Glas: Počakaj, da pridejo bližje—dobro, sedaj streljaj Jefemij! Streljaj!

Glas: A, ustavili so se! Koliko je še nabojev?

Drugi glas: Nobenega, a imamo še granat. . . Devet za vsakega. . .

Glas: Imamo GRANAT, praviš—še granat—?!

Devet za vsakega? Hitimo, navežimo si jih okrog pasov, tovariši, hitro, hitro. . . Fašisti se spet pripravljajo prodirati proti nam. Kdo bo prvi? Ti, Jefemij Andrejevič? Sezi mi v roko. . . Glej, prvi tank se bliža, strelja—o, le počakaj, fašist, da prideš bliže. . . Sedaj, Jefemij Andrejevič, udari! *(Eksplozija.)*

Glas: Mihael Zorin, si pripravljen? Naprej, pod

tank, udari! (*Eksplozija.*) Anton Čurigov, naprej! Smrt fašistom! (*Razstrelbe se ponavljajo druga za drugo. Pod vsak nemški tank se vrže iz zasede ruski vojak z granatami okrog pasu. Njihova imena so Ivan Sukarev, Sergej Mašin, Saša Basmakov, Gruša Menjugin, Fedor Sovanenko, Nikola Gusev, Anton Petrov, Sergej Beliašov, Ivan Žilin, Saša Volkov, Ivan Badurko, Sava Birusin—vsakdo si vzame za cilj svoje smrti uničenje saj enega nemškega tanka.*)

Glas: (Po malem premoru.) Petnajst je nas bilo še živih od baterije, kateri sem poveljeval. Najstarejšemu je bilo dvaintrideset let. Jefemij Andrejevič je bil najmlajši—komaj dvajset let. Jaz sem praznoval petindvajseti rojstni dan štiri dni pred svojo smrtjo. . . O, kako lepo in sladko je bilo življenje! Kakšne upe in nade smo gojili v svojih srcih! Kadar pride mir in se povrnemo domov—med svoje drage, pa ponovno začnemo tam kjer smo prenehali takrat, ko je fašistična pošast udrila v našo domovino in zidamo dalje nov red. Da, tako smo upali. A ko je prišel trenutek, nismo pomišljali. Padli smo, da bodo to delo lahko drugi nadaljevali.

Pred vojno sem bil učitelj v malem mestu blizu Moskve. Imel sem mater, sestre, prijatelje in prijateljice. In svoje dekle. . . Kolikokrat, skoro vsako noč, sem se pogovarjal s tabo, moja ljubljena Marija, sredi največje bojne vihre, ko vsled silnega, strašnega groma streliv ne bi bilo mogoče slišati nobene besede. Pa sem šepetal tvoje ime.

Da, draga moja, sanjal sem o sreči, o bodočem življenju, ko se spet snideva ti in jaz—del mogočnega stroja, ki bo gradil na pogoriščih te vojne novo delavsko Rusijo.

A vendar—ko je prišel čas, se nisem bal smrti. . .

In ti, Saša Bašmakov? Ti iz daljnega Taškenta? Kolikokrat sem poslušal tvoji otožni melodiji! O čem lepem vse si ti sanjal, Bašmakov? Gotovo si v duhu gledal sinje planote, se zaziral v vroče solnce ter v velike črede ovac, ki so se pomikale s planote na planoto.

Iz tvojih oči je gledala duša nomada, ki je srečen le pod svojim solncem. In vendar te ni bilo prav nič strah, ko si skočil pod tank in v smrt. Le pogum ti je odseval iz oči.

Pa ti, Žilin? Videl sem sliko tvoje žene in tvojih otrok. Dva plavalasa otroka in tvoja žena—vsi pokončani. Ko so ti sporočili o njihovi mučniški smrti, ni bilo po tistem več smeha na tvojih ustnicah. Kako si zasovražil fašistične svinje! Življenje ti je postalo samo up maščevanja. Ko si se vrgel s svojimi bombami pod oklopnjačo, si vzel deset fašistov s seboj. . .

Gruša Menjugin! Tvojega očeta in strica so Nemci zaklali v Kijevu. Tvojo mater in sestro so oskrunili, nato tudi njima ugonobili življenje v

ponižanju. In vendar niš ti, ne oni, storil krivice človeku. Tvoja beseda je bila tako mehka, tvoja volja—pomagati človeštvu—pa tako velika, da ji ni bilo mej. . . Bil si hebrejskega pokolenja in iz tvojih oči je sijala modrost starega, davnega rodu. Šel si v smrt brez besede.

In ti, Mihael Zorin, ki si bil na filozofski fakulteti v Moskvi eden iz prvih odličnikov v zajemanju znanosti! Triindvajset let ti je bilo, ko si končal življenjsko pot. Koliko upa je polagala v te tvoja stara mati in bila prepričana, da postaneš eden najboljših v delu za napredek! Teško mi je bilo, ko si moral v smrt. Roka se ti ni tresla, ko sem jo stisnil zadnjič v slovo.

Badurko, veseli kozak, tudi tebe imam pred očmi. Tvoja pesem je orila, ko smo drugi trudni ležali na planoti. Tvoje veselje je bilo neusahljivo in želja po življenju ti je sijala iz oči neprenehoma. A ko je prišel čas braniti domovino, si se odzval prostovoljno in šel zanjo v smrt kakor tvoji pradedi na Zaporožju.

Kaj pa ti—Jefemij Andrejevič—najmlajši med nami, čemu si ti hotel biti prvi, da ustaviš nemški tank? Vedeli smo vsi, od kod prihajaš. Rojen ob Volgi, živel in zrastel si na vodi. Volga, Volga, kakšno silno moč imaš nad svojimi otroci!

S svojimi telesi so ustavili železne stroje razdejanja ob tvojem obrežju.

Volga, večje ljubezni in večjih žrtev ne pričakuje nobena druga mati.

Nad Stalingradom je nastala noč. Težka in grozna. A nemški napad je bil vzlic nji ustavljen.

Tam, kjer je stala naša baterija, leži petnajst razbitih nemških tankov. Pod vsakim pa leže kosi uniform ruskih vojakov, ki so živ simbol največje žrtve, ki jih more delavska Rusija darovati na oltar domovine. . .

Vi, živi v Evropi in v Ameriki, ne pozabite, kadar slišite naš glas iz groba, da je nas stotisoče, ki smo dali življenje za svobodo človeštva.

Ne samo mi, temveč milijoni, ki so padli pred nami v Španiji, na Kitajskem, v Jugoslaviji, Franciji, Češki in Poljski.

In vi, ki se borite v Afriki, Oceaniji in v Avstraliji, ne pozabite, da je naša in vaša dolžnost uničiti fašizem.

Mir, ki nastane po tej bitki, naj bo mir, v kakršnem bodo lahko matere in njihovi otroci živeli človeško življenje; mir, v kakršnem bo lahko brat ljubil brata; ko bo človek delal tako, da bo vsem dobro.

Vi, delavci vsega sveta, imate nalogo ustvariti svet, za kakršnega smo delali in sanjali o njemu. Svet, v katerem bo namesto krivic vladala pravica, namesto pomanjkanja izobilje za vse človeštvo!

Mi, ki smo padli pri Stalingradu, smo storili svojo dolžnost.

(*V ozadju zvoki internacionale. Zastor.*)

John Shular:

VZLET AEROPLANA

Nekaj drobcev iz spominov vojaškega življenja na Primorskem in o prvem letalu pri Gorici

“GLEJTE, da se vsi dostojno očistite! Vaši pasovi ter čevlji se morajo svetiti tako, da se bodo vaši skremženi obrazi videli v njih kot v zrcalu. Torej to velja za jutri popoldne. Jutri namreč greste poleg drugih vojaških oddelkov na vežbališče, kjer bo vaša naloga skrbeti za red in mir.”

Nato je nam ta naš narednik pojasnjeval, da bo tega dne vzlet lesenega ptiča in da se pričakuje tjakaj neznansko število radovednežev.

Odbral je iz našega oddelka osem mož, ko smo stali neko soboto zjutraj zgodaj spomladi leta 1910 na dvorišču Reinerjeve vojašnice v Gorici na Goriškem.

In tu pa pričenjam z uvodom o deželi, ki je bila slovenska in poglavje pa bom skončal, kako se je tisti vzlet “lesenega ptiča” dovršil.

*

Pravijo, da ima slovenska Gorica več solnčnih dni v letu kot katerokoli drugo mesto v Evropi. Ne vem, če je to res, prepričan pa sem, da Goričani ne poznajo tistih ljubljanskih dopoldnevov, ko se v njih vleče megla brez konca in kraja, kot da bi vse mesto hotela objeti z mehko monotonostjo.

Klima Gorice spada v topli pas, dasi v njenih krajih piha včasih silovita burja, ledenina z Alp, ki reže do kosti. A po nekaj dneh je v Gorici znova toplo.

Poleg sladkega grozdja rastejo tod tudi drugi taki sadeži, kakršni uspevajo v toplih deželah. V trikotniku vinograda raste figovo drevo, čigar sad me sedaj spominja na naš kansaški papaj, ki raste tu ob vodah in ti daje nekako sladkozoprn okus, dasi ga nekateri smatrajo za izvrstno delikateso.

Tisti, ki so snovali načrt za mesto Gorico, niso štedili s prostorom. Poslopij niso stisnili drugega tik drugega, ali jih kupičili v nadstropja v nebotičnike, pač pa jih razvrstili dovolj narazen in vmes pa so vrtovi. Posebno ob pročeljih poslopij so krasni.

Še celo trgovski del mesta, ob glavni, široki ulici (via Corso), z drevoredom, je toliko razmaknjen, da si pasantje lahko privoščijo malo razgleda in pogovore z mimoidočimi znanci ne da bi jih drugi prerivali semintja.

Glavni trg, Travnik, pod Gradom, z vodometom sredi, napravi na obiskovalca še posebno močan vtis. Na severnem koncu je predmestje Solkan. Tu so bile takrat (in morda so še sedaj) cvetoče

mizarske delavnice in mizarji v njih so bili daleč naokrog znani ne le kot večji svojega posla, temveč tudi kot zavedni delavci s pristno slovensko govorico. O meščanih Gorice slovenskega rodu pa tega nismo mogli trditi, ker bi res ne bilo. Da, bila je lepa skupina zavednih, a drugi pa so se pačili z italijanščino, in če je nisi znal, so ti postregli z “domačo govorico”.

Slovenci smo pač taki ljudje, ki silno radi “tolčemo” kako priučeno govorico, namreč tak jezik, ki smo se ga naučili tako ali tako ko smo šli z doma in se delali kakor da smo svojega pozabili.

A potujmo še po Goriškem. Kje smo že bili? Da, v Gorici.

Še malo dalje, pa smo pri slovečem solkanskem železniškem mostu čez Sočo. Ponaša se—oziroma se je takrat, z izredno visokim obokom. Tu bi lahko z nosom zadel ob dva navpična hriba, ki stiskata v ozko sotesko dve prometni žili—železnico Gorico-Bohinj-Jesenice in na desnem bregu Soče pa cesto.

Kot dva ogromna orožnika se ti zdita ta dva hriba, ki stražita vhod v dolino. Na levi Sabotin, na vrhu gol, kot sv. Anton iz Padove. Ne grmičevje, še celo trava ne raste na tem hribu, dasi je morda komaj pet do šest sto čevljev nad morjem.

Na desni je Sveta gora. Vrh nje je cerkev in samostan ter druga cerkvena poslopja, kakršna pač že spadajo k božji poti. A ta dva hriba se ti zdita toliko blizu skupaj, da bi lahko vrgel kamen z vrha enega na vrh drugega. Pravijo, da sta oba ta dva hriba postala v prejšnji svetovni vojni za nekaj čevljev nižja, ker so jima z bombardiranjem z obeh strani odbili vrhove. Bila je takrat strašanska borba in topovski ogenj je boljše lomil skale kot pa jih bi mogli navadni delavci s svojim dinamitom.

Severno od Gorice, kakih 25—30 kilometrov daleč je trg Kanal. Tu se menjata cesta na levi, železnica pa na desni breg Soče.

Kot zvesti čuvaj nad trgom stoji še dobro ohranjen stari grad. V njemu je bil takrat nastanjen naš slovenski bataljon lovcev št. 7. Na eni strani hriba je držala avstrijsko-italijanska meja. Na nji smo se z italijanskimi berseljeri večkrat sešli. Nekako pisano smo gledali drug drugega, dasi je bila takrat Italija zaveznica Avstro-Ogrske in Nemčije. Prisegali so, da je nerazdružljiva. A kovači, ki so jo skovali, niti sami niso verjeli v njeno

trdnost. Vedeli so, da v nezaupnosti in sumničenjih lahko razpade ko hiša iz kart, kar se je tudi zgodilo.

Prav zaradi tega nezaupanja sta bili meji obeh držav jako zastraženi in vedno več vojaštva je bilo ob njima.

Po še vedno ozki dolini severno od Kanala se dolina kmalu dokaj razmakne na kraju, kjer leži precej velika vas Ročinj. Tu smo v jutru imeli pol ure odmora. Iz hleva polagoma primaha mož s polnim vedrom mleka. Bil je bos, z eno hlačnico visoko zavihano, druga pa mu je mahala izpod pete, da je hodil po nji. En rokav srajce mu je bil pri komolcu odtrgan, klobuk, ki ga je imel na glavi, pa je spominjal na njegovega starega očeta. Vojaki so rekli: "Glejte ga no, bržkone je malo prismuknjen!"

On pa nas je zvedavo gledal in si mislil: "Beda-ki!" Namreč ako je sploh znal misliti.

Nekdo izmed nas je vzkliknil: "Oče, dajte mi piti!"

"O, saj bi menda ti rad mleka, kaj? Na, mlečnozobec, potegni!"

Vojak je hlastno pil. Vedra mu ni vrnil, nego ga dal v roke tovarišu. Tako se je nadaljevalo dokler ni bil izpraznjen in vrnjen čudno oblečenemu možu.

Vzel je prazno posodo in raztegnil ustni široko na smeh. Kar dobro se mu je zdelo, da nam je toliko ustregel. Pač prirojena slovenska postrežljivost.

Pa ni bilo tako. Odkorakal je s posodo brez mleka v hišo, kjer ga je čakala žena, ki je skozi okno opazovala ves prizor. Iztrgala mu je vedro iz rok in ga z njim udarila po glavi. Pa ne samo enkrat.

Dolina se zopet stisne v globel. Voda v Soči je kristalno čista. Kamenje struge ti jo predstavlja v zelenih odsevih. Ožina železnico večkrat primora pod hrib (skozi predor).

Pred Tolminom se soteska razširi. Soča in železnica zavijeta na desno proti sv. Luciji, cesta pa se razcepi levo čez Volčje-Kobarid-Brginj-Bovec. Tolmin je nekako središče prometnih črt. Precej lep, obsežen trg. Skušal sem vjeti pomenke Tolmincev, da bi se uveril, če res znajo tako imenitno preklinjali kakor gre o njih sloves.

Kadar je pri nas na Dolenjskem kdo na vso moč preklinjal, so rekli ljudje: "Kolne kakor Tolminec." V resnici pa ne preklinjajo nič bolj kakor drugi naši ljudje.

Slovenski Primorci so na visoki stopnji kulture. Oziroma, bili so, dokler ni prišla nadnje fašistična podivjanost in jim ugonobila njihove ustanove in organizacije. Pred njo so imeli pevska, izobraževalna, dramska in razna druga društva, knjigarne, časopise, revije, domove in visoko zavednost. Tudi delavsko gibanje jim ni bilo španska vas. Ampak to je poglavje zase.

Tu je vojaška komanda leta 1911 gradila dve

novi vojašnici. Govorili so, da pride v nje nekaj baterij ogrskih topničarjev. Domačini niso bili te novice nič kaj veseli. Upravičeno so se bali za svoja, drugače pridna, nepokvarjena dekleta. Pritožbe, ha, kdo bi jih upošteval! Vojaštvo mora biti tam, da straži državno mejo, so rekle avtoritete.

Za trgom je takozvana Dantejeva jama. Vhod naravnost pod hrib. Ponekod je tako nizka, da se moraš po vseh štirih plaziti skozi. Ob straneh večji in manjši kapniki. Prideš do velike dvorane. Naravno čudo! Kapniki leskečejo. Voda počasi teče nekam v globino. Eden naših fantov z majhno korajžo je nas strašil: "Kaj če se steni stisneta tam kjer je že zdaj tesno?" Bržkone je bilo njegega strah. Ker ni bilo priprav za spuščanje v globino in vsled slabe luči smo se vrnili na solnce.

Tik ob zgoljavju Tolmina se dviga menda zadnja najvišja gora nižajočih se Alp, Krn, okrog 2000 m. visoka.

Ako imaš dobre noge, pa stopiva vrh gore. Zjutraj vzameš malo prigrizka, pa dobro okovano palico in če imaš daljnogled, ti bo tudi dobro služil. Do sredi gore so krasni, valoviti pašniki, polni drobnice in goveje živine. Tam pod drevesom veselo žvižga na po svoji umetnosti narejeno piščalko pastir. Tik zraven leži zvesti ovčarski pes, ki čuva, da se kaka ovca ne izgubi od črede. Navdušen turist je z rdečo barvo napravil lise na skalah, da ne zgrešiš prave poti. Paziti moraš, da ne strmoglaviš v prepad, odkoder ni vrnitve. Ena neprevidna stopnja in nesreča je tu.

Predpoldne si na vrhu. Trud ti je stokrat plačan. Proti severozapadu se ti odpre krasna panorama vrhov Alp. Nekateri štrle še veliko višje od tega, ki je pod tvojimi nogami. Vršci svetlika-jo kot bi bili na novo pozlačeni. Tam, ne tako daleč, kot kralj časov ponosno stoji naš Triglav. Proti jugovzhodu pa se vidijo bele pike, okrogle, podolgovate, štirioglate, posamezno in v skupinah. To so mesta, globoko v italijanski ravnini. Pitne vode je v izobilju. Vedno tajajoči se sneg, ki ga je burja nametala pozimi, na metre in metre globoko, daje izvrstno pitno vodo. Navžiješ se še čistega gorskega zraka, za "suvenir" pa si natrgaš lepo cvetočih planink, kakršne rastejo edino po alpskih planinah.

Blizu Gorice je predmestje Podgora s tekstilno industrijo. Poleg je majhen, okrogel, velikanski krtini sličen grič Kalvarija. Vrh njega štrle kvišku trije kamni. Zob časa jih je izklesal, da res izgledajo kot trije križi. Od tod tudi ime Kalvarija.

Že oddaleč, proti vzhodu, se vidijo velike kamnite stavbe. To je Gradiška. Kurja pot te oblije, ko pripovedovalec opisuje grozote, ki jih je sam doživel v teh državnih zaporih. Tu so imeli le kaznjence, ki so dobili dolge, ali pa dosmrtno zaporne kazni. Manjše grešnike so pošiljali na Grad nad Gorico.

"Spodnji prostori" teh gradov marsikje še sedaj služijo svojemu prvotnemu namenu. V fevdalni dobi, ki še ni tako daleč za nami, so tedanji grofi in knezi v te podzemne luknje metali njim neposlušne tlačane in druge upornike, in sužnje, ako so se drznili vprašati za nekaj človeških pravic. Sedaj zapirajo v iste luknje moderne sužnje, ki so se na kak način pregrešili zoper družbo vladajočih.

Eden naših fantov, ki je dobil par mesecev zapora zaradi pretepa še predno je prišel k vojakom, je bil po dvomesečnem vežbanju preoblečen v civilno obleko in poslan na Grad odslužiti kazen.

Ko se je vrnil k stotniji, smo ga vprašali: "No, kako, France, kako je bilo na Gradu?"

France se nekoliko namuzne: "Ha, hudiča, boljše je bilo kot pa tu pri vas. Raje bi služil na Gradu kot pa tu v kasarni."

Proti jugu se razprostira lepa ravan Furlanija s tipično italijanskim ljudstvom in naselji. Na drugi strani mesta pa se razteza valoviti, kameniti Kras, ki je tako silno reven na vodi. Ko smo tu ali tam navalili h kmetu za požirek vode, je najprvo pogledal v vodnjak, če morda ne kaže že suho dno. Seveda postrežljivi rojaki, če so le imeli vodo za svojo potrebo, je tudi nam niso odrekli. Edina voda, ki jo imajo na Krasu, je nastrežena s streh in speljana v vodnjak, razen kjer imajo vodovode.

Na tri do štiri kilometre od mesta oddaljenem vojaškem vežbališču je imel neki inženir daleč na okrog ograjeno delavnico. Nihče ni mogel priti v bližino, da bi videl, kako izdeluje "lesenega ptiča", ki bo nekega dne s svojim graditeljem vzletel v sinje višave. Tako so nam pravili tisti, ki so kaj več vedeli o tem, samo da so nasitili našo radovednost.

Končno vendar! Aeroplan je dogotovljen in vzlet določen za v nedeljo popoldne. Ceremonije naj bodo impozantne.

Nikoli in nikjer ni toplo pomladansko solnce lepše in prijaznejše sijalo kot tisto praznično nedeljo. Daleč na severu, po Alpah, so lesketali snežni grebeni kot bi bili v solnčnem siju posejani s čistim zlatom. Nad bližnjim travnikom je veselo žgolel škrjanček svojo prvo pomladansko melodijo. Čebele so pridno obirale zgodnje pomladanske cvetlice. Tu pa vse—mlado in staro—oblečeno praznično, da vidi česar še ni nikoli videlo, vzlet aeroplana. Bila je ogromna množica, slična velikemu mravljišču, kjer so se zbrale mravlje raznih barv.

Vse je veselo. Otroci se pode po velikem prostoru in se smejejo. Kakega pol ducata pevskih skupin poje kot bi se šlo za prvenstvo. Drugi zvedavo ogledujejo letalo, ki je bilo že obrnjeno v smer, v katero naj vzleti. Vojaštva, z nalogo vzdržati red, je bilo mnogo. Doli na koncu je ponosno stalo ducat dragoncev kot bi hoteli reči, "mi smo

mi!" Nekoliko vstran od njih pol ducata vrlih fantov topničarjev. V sredini precejšnja skupina štajerskih fantov 47. pešpolka v modri uniformi. Na tem koncu naši, z lepimi krivci na čepicah, kot bi koga klicali na korajžo.

Zmaj, kot so nekateri imenovali to napravo, je bil rjavo pobarvan, prostora v njemu pa le za pilota. Propeler je bil kot navadna vetrnica, nekako pol metra v premeru. Stal je na treh lesenih, toda dobro okovanih kolesih. Tako je bil sestavljen ves ta stroj.

Potegnili so dve črti. Čeznje ni smel nihče stopiti. To je bila naša naloga. Med tema črtama naj se letalo zapodi s svojim pilotom in dvigne v zrak.

In res, leseni ptič zdirja s svojim gospodarjem. Vožnja ni bila posebno lepa. Stroj je ropotal, da kaj. Trda kolesa in ne preveč gladka tla so delala še več ropota.

Ko tako dirja naprej se ljudstvo zgrne skupaj, ne meneč se za črte, ne za nas. Hipoma se znajdemo stisnjeni od obeh strani množice. Vsakdo je hotel videti vzlet. Kdo pa bi mogel delati red in mir in se upirati, ko so pa nas lepe, črnooke Furlanke kar potiskale nekam v sredino. Sicer pa je bilo tisto naše redarstvo le bolj za parado.

Pričakovane senzacije ni bilo. Aeroplan je dirjal samo po tleh. Na določenem koncu se obrne in dirja nazaj. To se ponovi štirikrat ali petkrat. Le enkrat je skočil kakih deset metrov visoko in dvakrat toliko na dolgo. To je že bilo nekaj. Morda je bil kje v stroju le kak majhen nedostatek, da letalo ni pa ni moglo v zrak.

Brata Wright v Ameriki sta imela več sreče. A je verjetno, da je tudi ta naš iznajditelj kaj pripomogel k razvoju letalstva. S svojim neuspehom pri prvem javnem poletu gotovo ni bil zadovoljen.

Nikoli pa ne more biti lep nedeljski popoldan zapravljen z boljším duševnim užitkom in razvedrilom, kot je bil ta v prestolici goriški.

Mladi jezdec

Tone Čufar

V naš mrtvi dom so tudi Tebe zaklenili,
Ti vzeli vse, kar nudi svet mladosti;
kako Ti je v puščobnem enoličju,
kako potekajo Ti dnevi brez prostosti?

Okrog jetnišnice svobodno krožijo golobi;
morda kdaj prilete na okno Tvoje,
Te zvaablajo izza rešetk in grulijo
ko ptič v cvetočem gaju, ki brezskrbno poje.

Kadar si zaželi srce prešerne pesmi
in se zazdi Ti celica ko črna jama,
tedaj ne obupuj, nikdar ne kloni,
zavedaj se, da kljub samoti nisi sama.

Boris Furlan:

RAZVOJ NARODNOSTI NA BALKANU*

NA ZAPADU, to je v anglo-ameriškem in v romanskem kulturnem krogu, se uporablja beseda narod večinoma kot sinonim za državo. V vsakdanji govorici in v znanstvenem izrazoslovju bo Amerikanec ali Francoz uporabljal za označbo politične organizacije družbe ali besedo država ali pa besedo narod. Poleg tega se je v anglo-ameriškem in romanskem svetu udomačilo naziranje, da sta politična organizacija in etnična struktura družbe eno in isto. Francoz je n. pr. politično, to je kot francoski državljani, istoveten s Francozom v etničnem smislu, to je s francosko čutečim in francosko govorečim članom francoskega kulturnega občestva. Isto velja za Amerikance, ki so politično in etnično eno in isto, to je Amerikanci, navzlic raznorodnemu narodnostnemu izvoru.

Narodnost in država

Še do konca prve svetovne vojne je bilo to stanje na zapadu obče. Povprečnemu Francozu ali Italijanu je bilo zelo težko, če ne nemogoče, razložiti razliko med narodom in državo. Po prvi svetovni vojni pa se je to stanje tudi na zapadu začelo spreminjati. Povprečni Francoz ali Španec je mogel zvedeti iz časopisov

za dejstva, ki so bila v opreki z njegovim običajnim naziranjem. Bretonci so pred svetom svečano izjavili, da niso Francozi, in enako so Katalanci in Baski na Španskem afirmirali svojo posebno narodnost. Dogma, da prebivajo v Franciji samo Francozi in v Španiji samo Španci je bila s tem omajana. Navzlic temu pa ostane dejstvo, da prebivajo v kontinentalni Franciji v velikanski večini samo Francozi, za katere se narodnost in državnost krijeta, in da je Španija dežela Špancev, h kateri pa ne smemo šteti ozemlja, na katerem španski narod zatira drugorodne Baske in Katalonce. Za zapadni svet ostane torej še vedno v veljavi istovetenje narodnosti in države, čeprav se je tudi zanj izkazalo, da to istovetenje ni povsem brez problematike. V srednji in vzhodni Evropi pa je položaj bistveno drugačen. Tu se uporablja beseda narod prvenstveno v etničnem in šele drugorečno v političnem smislu. Narod je občestvo, ki tvori po jeziku ali drugih znakih jasno opredeljeno, od ostalih skupin jasno oddeljeno enoto, medtem ko se za označbo politične organizacije navadno uporablja beseda "država". Za ponazoritev te razlike naj opozorim na bivšo Avstro-Ogrsko. V tej državi je prebivalo več narodnosti, in sicer v Avstriji devet, na Madžarskem pa sedem. Na vprašanje po narodnosti je bivši avstrijski državljani dejal, da je n. pr. Poljak, Čeh ali Slovenec. Samo avstrijski Nemci so se tudi v narodnostnem oziru včasih označevali za Avstrijce. Avstrijstvo je bilo samo izraz politične pripadnosti, državljanstva, in od velikanske večine avstrijskih narodov označeno kot nekaj umetnega, od zgoraj

*) OPOMBA: Članek je v bistvu neizpremenjeno predavanje, ki ga je pisec imel dne 20. februarja 1943. na Antioch College-u pod naslovom "THE NATIONALITY PROBLEM IN THE BALKANS".

nasilno ustvarjenega, medtem ko se je narod smatral za naravno tvorbo, ki se organsko razvija in raste od spodaj.

Razvojne razlike

Ta razlika v pojmovanju narodnosti in države ima svoje globoke historične vzroke. Na zapadu so se narodi oblikovali drugače kakor v srednji in vzhodni Evropi. To velja posebno za Angleže in Francoze. Anglija in Francija sta predvsem dinastični tvorbi. V obeh deželah so kralji najprej ustvarili velike, upravno izenačene politične enote. V okviru teh enot pa se je nato potom amalgamiranja raznih narodnostnih skupin razvil in oblikoval tudi etnično enoličen narod. V obeh državah izhaja proces unifikacije iz enega središča. V Franciji je Ile de France osrčje, iz katerega se širi kraljevska oblast na Burgundsko, Loreno in Bretonsko. V Angliji izhaja zedinjevalno gibanje iz južnovzhodnega dela otoka, ki je po morju ločen od evropskega kontinenta in zaščiten napram ostalim predelom otočja, ki so bili v onih davnih časih obljudei po bolj primitivnih plemenih, po opasju hribovitega ozemlja. Iz teh središč se širi in bolj in bolj krepi kraljevska oblast na račun lokalnih fevdalnih gospodov. Oblast poslednjih se stalno omejuje, ko prehajajo bolj in bolj v odvisnost vrhovnega fevdalnega gospoda. Zelo važno vlogo igra v tem razvoju buržoazija. Ta podpira z vsemi silami kralje v njihovem prizadevanju po ustvarjenju velikih političnih enot, upravljenih iz enega središča. Na takih enotah je bila buržoazija interesirana, ker je videla v njih pogoj za svoj gospodarski napredek. Trgovina in izmenjavanje dobrin more cveteti le, če jih ne ovira veliko število umetno postavljenih mej, in z zatonom lokalnih fevdalnikov so izginjale tudi umetno ustvarjene pregrade med posameznimi predeli narodnega ozemlja. Zaradi tega so meščani postali naravni zavezniki kraljev in bili njih vneti podporniki v boju proti fevdalnemu gospodom. V mestih si meščanstvo ustvarja močna središča, ekonomska in politična, in ta središča postajajo vedno važnejši faktor socialnega razvoja.

Razvoj narečij v književne jezike

Ta proces politične unifikacije se je v Franciji in Angliji pričel že v 11. in 12. stoletju. Narodnostno je bil dovršen že koncem 15. stoletja. V obeh deželah imamo v tem času že izdelan enotni književni jezik, francoščino in angleščino, nastalih na ta način, da je bilo eno narečje povzdignjeno na stopnjo književnega jezika, s prevzemom mnogih besed iz drugih narečij ali celo različnih jezikov. V obeh deželah imamo ob prelomu 15. stoletja že izgrajeno narodnostno zavest, v katerih se istoveti država, to je politična organizacija družbe, z narodom v etničnem smislu.

Bistveno enak je politični razvoj Nemcev in Italijanov. Dante izraža že v 13. stoletju jezikovno, kulturno in zgodovinsko enotnost Italijanov. Nemški književni jezik je dovršeno dejstvo v 16. stoletju. Etnična unifikacija Italijanov in Nemcev se je torej izvršila v visokem srednjem veku oziroma na prelomu nove dobe. Da sta bili Nemčija in Italija še nekaj stoletij razdeljeni na mnogo političnih enot, nas ne sme voditi v zmotu. Partikularne nemške in italijanske države so igrale pri etnični unifikaciji naroda isto vlogo kakor enotna francoska ali angleška država. Kakor so enotne francoske in angleške kraljevske pisarne pospeševale etnično unifikacijo vseh Francozov in Angležev, tako je mnogo kraljevskih in kneževskih pisarn v Nemčiji in Italiji iz mnogo središč delalo v istem smislu na poenotenju Italijanov in Nemcev. Tudi vloga meščanstva je bila v obeh primerih ista, samo da je meščanstvo podpiralo v Nemčiji in Italiji lokalnega suverena proti lokalnim fevdalnim gospodom, medtem ko je v Fran-

ciji in Angliji podpiralo centralnega monarha proti vsem lokalnim fevdnikom.

Dokončno politično unifikacijo Nemcev in Italijanov so zadrževali posebni vzroki, posebno dejstvo, da sta bila oba naroda v sklopu svetega rimskega imperija nemške narodnosti. Politična unifikacija Nemcev in Italijanov se je izvršila, kakor znano, šele leta 1870. in 1871. Te politične unifikacije pa ne smemo zamenjati z narodnostno, ki je bila dovršena že mnogo stoletij prej. V letih 1870 in 1871 je mnogo političnih samostojnih tvorb napravilo prostor enotni politični tvorbi Italijanov in Nemcev. Toda etnično enoten narod Nemcev in Italijanov je nastal že mnogo stoletij prej potom združitve raznih etničnih grup v narodnostno enotno občestvo.

Balkan v srednjem veku

Ta posebni razvoj zapadnega nacionalizma moramo imeti vedno pred očmi, če hočemo razumeti oblike nacionalnega razvoja v srednji in vzhodni Evropi. Srednji vek pokazuje tri velike poizkuse ustanovitve narodnostnih držav na Balkanu. Pod carjem Simeonom (893-927) si Bolgari podvržejo vse ozemlje od Črnega morja do Jadrana, toda pod njegovimi nasledniki država razpade. V drugi polovici 11. stoletja obsega Hrvatska država polovico današnje Jugoslavije, toda v 12. stoletju pridejo Hrvati pod fevdno odvisnost madžarskih kraljev. Tretji poizkus ustanovitve velike balkanske države je srbski. Ta se začne pod Štefanom Nemanjo (1165-1196) in doseže višek pod Dušanom Silnim (1331-1355). Dušan si podredi večji del Balkana in si nadene naslov carja Srbov, Grkov, Bolgarov in Albancev. Car Dušan ukroti fevdne oblastnike in ustvari prilično močno birokracijo, ki upravlja deželo v carjevem imenu po enotnih zakonih. Z razvijajočo se trgovino in napredujočim materialnim blagostanjem se začne razvijati tudi razred meščanstva in ustvarjajo se prva središča mestne kulture. Čudoviti primeri umetnostnih spomenikov, ki so ostali ohranjeni navzlic vojnim vihram kasnejših stoletij, pričajo o velikih možnostih razvoja srbske srednjeveške države. Da se ni ta razvoj nasilno prekinil, bi bila enotna politična tvorba v srednjem in južnem Balkanu ustvarila s časom tudi enotno etniško telo; enotna država bi bila ustvarila enoten narod, enako kakor na zapadu. Gospodarske, socialne in politične prilike na Balkanu so bile približno iste kakor na zapadu. V mnogem oziru je bil Balkan celo daleč pred zapadom. Bizantinska država je bila visoko civilizirana politična tvorba, z odlično izvežbanim uradništvom, davčno tehniko in budžetnim sistemom v času, ko je bila ostala Evropa še v stanju primitivnega barbarstva. Vzorec absolutne monarhije, ki je veljal v zapadni Evropi toliko stoletij, je prišel iz Bizantinske države. (*Car Justinian, rojen v Južni Srbiji, Cod. i. 17. 1: "Deo auctore nostrum gubernantes imperium, quod nobis a caelesti majestate traditum est".*)

O vseh treh državotvornih poskusih srednjega veka moremo trditi, da bi bili vsled sličnih gospodarskih, socialnih in kulturnih prilik vodili do približno istih rezultatov kakor na zapadu. Centralistične dinastije bi bile ustvarile s pomočjo uniformnega birokratičnega aparata enotne narodnosti, obsegajoče mnogo večje komplekse nego današnje balkanske narodnosti.

Turška mora nad Balkanom

Ta razvoj od države k narodnosti so prekinile turške invazije, ki so za celih 400 let zatrlje vsako možnost samostojnega državnega in kulturnega življenja balkanskih narodov. Posledica tega je bila, da so se narodnosti na Balkanu razvijale brez vpliva države in so bile v začetku 19. stoletja, ko se obnavlja politično življenje balkanskih narodov, že izoblikovane etnične enote. V 19. stoletju si balkanski narodi ustvarjajo na-

rodnostne države, izhajajoč iz narodnostnega principa, da je lastna država najvišji izraz narodnostnega življenja. Medtem ko gre torej na zapadu proces od zgoraj navzdol, od države k narodnosti, od politične tvorbe k etnični enoti, je proces na Balkanu obraten: razvoj gre od spodaj navzgor, od naroda k državi, od etnične enote k politični tvorbi.

Zapad si le težko predstavlja, kaj vse so morali balkanski narodi pretrpeti od turških invazij. Z izvetkom današnje okupacije najdemo težko v zgodovini primer, da bi tuje gospodstvo tako totalno uničilo vsako možnost kulturnega in gospodarskega razmaha. V dobesednem smislu je noč legla na Balkan in smrtna le-targija je zajela narode, ki so prišli pod turško dominacijo, za stoletja.

Turki so bili bojevniki narod. Živel so od vojne in za vojno. Dolžnost podjarmljenih narodov je bila, da z delom vzdržujejo vladajoči turški narod. Turška koncepcija države ni bila etnična, marveč verska. Politične pravice so bile pridržane izključno muslimanom. Drugoverniki so bili raja, to je brezpravna čreda. Polnopraven turški državljani pa je mogel postati vsakdo s prestopom v turško vero. Kakor dajejo danes fašistične države materialne in politične ugodnosti onemu, ki se odpove svoji narodnosti, tako so Turki odpirali pot k najvišjim službam onim, ki so se odpovedali krščanski veri. To versko pojmovanje narodnosti je ostalo v Turčiji v veljavi vse do mladoturške revolucije. Mladoturki so po zapadnem vzorcu uvedli etnično-jezikovno pojmovanje narodnosti, in to je povzročilo nove težave turški državi, kjer je ta moderna oblika turškega nacionalizma prišla v obreko z obstoječimi etnično-jezikovnimi nacionalizmi balkanskih narodov. Kopičenje vseh teh problemov in težav je končno vedlo do propasti turškega gospodstva nad Balkanom.

Pod turškim gospodstvom je za balkanske narode nastopilo razdobje absolutne gospodarske stagnacije in kulturnega mrtvila. Kakor so Habsburgovci po bitki pri Beli gori iztrebili vse češko plemstvo, tako so tudi Turki uničili vso srbsko aristokracijo. Obdržalo se je le malo število onih, ki so prešli k turški veri in bili za svoj narod izgubljeni. Mnogo obetajoči razmah srednjega stanu in intelektualnega razreda je bil prav tako v kali zatrt. Domače srednje sloje je nadomestilo turško uradništvo in vojaštvo, dve kulturno povsem sterilni turški kasti. Številčno se je na Balkan naselilo le razmeroma majhno število Turkov, a ker so zasedli vse prometne ceste in živčna središča, iz katerih klije narodovo življenje, so mogli uspešno paralizirati vsak gospodarski in kulturni razvoj. Ker Turki sami niso kulturno ničesar producirali in gospodarsko živeli kot paraziti, je razumljivo, da je postal Balkan za časa 400 letne turške dominacije najbolj zaostali del Evrope.

Sorodnost med turškim gospodstvom in nacifašisti

Turško gospodstvo nad Balkanom pokazuje mnogo presenetljivih sličnosti s taktiko današnjih nacifašističnih oblastnikov. Kakor je danes v načrtu teh zatiralcev, da spravijo podjarmljene narode na čim nižjo kulturno stopnjo, tako so tudi Turki na vse načine preprečevali vsak kulturni in gospodarski razvoj. Kakor nacifašisti so tudi Turki bili naziranja, da je lažje obvladati in izkoriščati narod, če se nahaja na nizki kulturni stopnji.

Medtem ko so se na zapadu razvijala mesta v središču gospodarskega in kulturnega življenja in postala sedež razreda, ki je v preteklosti mnogo doprinesel k napredku civilizacije, meščanstva, so prišla balkanska mesta pod oblast turške parasitske kaste. Poleg uradnikov in vojakov so živeli v mestih turški veleposestniki. Mnogo njih ni nikoli videlo svojih posestev, ki so jih zanje upravljali brezobzirni oskrbniki in iztiskali iz uboge raje zadnje kaplje krvi. Ves čas turškega gospodstva je ostala trgovina na povsem primitivni stop-

nji in bila večinoma v rokah drugorodnih orijental-skih naseljencev.

Zgodovinskega razvoja ni mogoče nadaljevati neposredno tam, kjer je bil pred mnogimi stoletji nasilno prekinjen. Zato je tudi narodnostno življenje na Balkanu, ko se je začelo prebujati v 19. stoletju, moralo iskati nova pota in različne oblike, da si ustvari oblike dostojnega narodnega življenja.

Narodnostni upori na Balkanu

Razni vzroki, zunanji in notranji, so pospešili prebujenje balkanskih narodov. Vojaški uspehi Rusov in Avstrijcev v vojskah proti Turkom so vplivali poguma zasužnjenim narodom in dajali vedno več izgledov na uspeh lastnih uporov. Francoska revolucija je širila evangelij samoodločbe narodov. Turška uprava je dosegla višek koruptnosti in razkroja: izžemanje uboge raje je preseglo človeško znosljivost.

Pod vplivom vseh teh vzrokov so se v teku 19. stoletja začeli narodnostni upori na Balkanu. Po mnogem krvoprelitju in strahovitem trpljenju so Balkanci v teku 19. in v prvih desetletjih 20. stoletja dosegli svobodo. Narodnostno gibanje Balkancev izkazuje naslednje posebnosti, po katerih se razlikuje od nacionalnih gibanj zapada:

1) Balkanski nacionalizem je masni, množestveni pojav. Ker je turška eksploatacija zadevala ves narod, je tudi upor zajel ves narod. Na zapadu je nacionalizem —posebno v 19. stoletju—ostal omejen na meščanstvo in takozvane višje razrede. Na Balkanu pa zajame nacionalizem najširše narodove plasti.

2) Vodilne osebnosti narodnostnega gibanja izhajajo večinoma iz kmetskega stanu. Turško gospodstvo je večinoma uničilo domače plemstvo in zatrlo razvoj buržoazije. Na zapadu pa sta bila nositelja nacionalizma prav meščanstvo in do neke mere tudi aristokracija. Socialna struktura balkanskih narodov je bila v začetku 19. stoletja še zelo nediferencirana. Družba se je nahajala približno v istem stanju, na katerega so jo od začetka okupacije reducirali turški pokolji. Zato je moglo osvobođenje biti le delo kmetov in nekaterih redkih intelektualcev.

3) Narodna država se gradi od spodaj navzgor in izhaja iz že oblikovanih narodnih enot. Na zapadu je proces obraten: dinastične politične enote oblikujejo etnične edinice.

4) Vsa balkanska narodnostna gibanja imajo izključno osvobodilni značaj. Narod se hoče osvoboditi tujega jarma, turškega, avstro-ogrškega itd. Značaj osvobodilnega gibanja je večinoma tuj zapadu. To velja tudi za politično unifikacijo Nemcev in Italijanov. Ko se je po nemški agresivni vojni leta 1870 združilo 25 suverenih držav v nemški Rajh, ni bil noben kos nemške zemlje zaseden po tujcu. Prav nasprotno je res: Nemci so imeli zasedene velike predele tuje zemlje in na njih uničevali drugorodni živelj (Poljake itd.). Do neke mere imajo osvobodilni značaj italijanski narodnostni podvigi. Toda tudi teh ni mogoče primerjati balkanskim. Velika večina italijanskega naroda je vedno živela svobodno v svojih narodnih državah. Samo nekateri predeli Italije so bili podvrženi tujcu, naprimer severna Italija Avstrijcem. Toda avstrijskega gospodstva ni mogoče primerjati s turškim. Da bi bil ves narod kot celota zasužnjen, in to od enega najbolj nazadnjaških režimov, kar jih pozna človeška zgodovina, so doživeli samo balkanski narodi.

5) Poslednja karakteristika balkanskega narodnostnega osvobođenja je, da so zapadne velesile osvobođenje bolj ovirale nego ga pospeševale. Balkanski narodi so se morali bojevati istočasno na dveh frontah, vojaško proti Turkom, diplomatsko pa proti zapadu. Marsikateri uspeh na vojaški fronti je bil izravnal po porazu na diplomatski fronti.

Proces k osvoboditvam

Prvi, ki so na Balkanu dvignili zastavo upora, so bili Srbi. Oni so bili zadnji, ki jih je pred stoletji Turek zaslužnil. Prvi narod, ki je na Balkanu dosegel priznanje samostojnosti, so bili Grki (1829). Proces osvoboditve obsega nad stoletje in gre od avtonomne države k samostojni državi. Avtonomne države so bile še vedno odvisne od turškega gospodstva in so morale plačevati sultanu letni tribut. Kako počasen je bil ta razvoj, izhaja iz naslednje tabele, ki prikazuje letnice ustanovitve avtonomnih in samostojnih balkanskih držav:

Narod Grki	Avtonomna država	Samostojna država 1829 (Adrijanopeljska pogodba)	1878 (Berlinski kon- gres)
Srbi	1829 (Adrijanopeljska pogodba)	1878 (Berlinski kon- gres)	
Rumuni	1829 (Adrijanopeljska pogodba)	1878 (Berlinski kon- gres)	
Bolgari	1878 (Berlinska pogodba)	1908	
Albanija	1912	1913	

Za primer razvoja balkanskih držav moremo vzeti Grčijo. Kar velja zanjo, velja za vse druge balkanske države. Od priznanja samostojnosti leta 1829. dalje se je ozemlje grške države stalno širilo. Po vsakem vojnem spopadu so se njene meje bolj in bolj pomikale v ozemlje turške države. To bi moglo vzbuditi vtis imperialističnega povečanja teritorija. Prav nasprotno je res, za Grčijo in za druge balkanske narode, vsaj do poslednjega časa. Vzrok za stalno širjenje grškega ozemlja je v tem, da so njene prve meje leta 1829 obsegale le manjši del grškega prebivalstva. Izven teh meja so ostali veliki predeli, kompaktno naseljeni z Grki, izročeni mi milost in nemilost samovolji turške gosposke. Krivične meje in ne grški imperalizem so bili vzrok, da ni grška iredenta nikoli prišla do miru in da so se najboljše narodne sile morale posvečati reševanju zaslužjenih bratov, namestu da bi se uporabile za izgraditev socialne in kulturne stavbe.

Importiranje tujcev za vladarje

Še v nekem oziru je Grčija značilen primer, ki velja skoro za vse balkanske države. Londonska konferenca je leta 1832. napravila Grčijo za monarhijo in ji dala kralja v osebi Otona iz rodbine Wittelsbachov. S tem se je za vse balkanske države—z izjemo Srbije—pričela usodopolna praksa importiranih tujih vladarjev. Vsi ti vladarji so bili po rodu Nemci, in to je bilo dvakrat usodno. Da jim je bil interes njih rojstne domovine bolj pri srcu kakor dežele, kateri so gospodovali, je jasno pokazala zgodovina. Posebno usoden je bil vpliv nemške vladarske rodbine na političen razvoj Bolgarije. Da se nesreča še poveča, se je sedanji bolgarski vladar še poročil z italijansko princeso.

Kakšni nagibi so vodili zapadne velesile v njih balkanski politiki? Zakaj je zapad narodnostni razvoj Balkancev bolj oviral nego ga pospeševal? Zakaj jih je obdarjeval z nemškimi knezi in princji, ki gotovo niso bili faktor napredka v gospodarskem in kulturnem življenju? Odgovor na ta vprašanja nas vodi v veliko mednarodno politiko.

Ruska politika na Balkanu

Ruski izhod v sredozemsko morje zapirajo ožine. Že Peter Veliki (1689-1725) je v svojem testamentu označil posest Bospora in Dardanel kot historično poslanstvo Rusije. Katarina Velika je 1768. začela ta program realizirati. Prisilila je sultana, da ji odstopi Krim, da privoli v ruski protektorat nad Valahijo in Moldavijo (Rumunija) in prizna Rusiji pravico intervenirati v zaščito vseh pravoslavnih kristjanov v otomanskem imperiju.

Toda ruske aspiracije po izhodu na morje so se mogle uresničiti samo z uničenjem otomanskega imperija. Na uničenju tega imperija so bili enako interesirani vsi

balkanski narodi. Tudi ti niso mogli doseči svobode, ne da bi Turke pregnali z Balkana. Zato je postala v 19. stoletju Rusija naravna zaveznica in zaščitnica balkanskih narodov in podpirala njih stremeljenja po samoodločitvi. To je delala ona Rusija, ki jo navadno opisujejo kot antidemokratsko in nazadnjaško. V svojem prizadevanju, pomagati balkanskim narodom k osvoboditvi, se je Rusija mogla naslanjati na aktivno podporo širokih ljudskih mas, ki so vse srčno čutile s preganjanimi slovanskimi in verskimi brati.

Ruski načrti na Balkanu so se križali z interesi drugih evropskih velesil. Avstrija je od leta 1683. dalje vodila tri uspešne ofenzive proti Turkom. Gnana po notranji dinamiki vsake države, si je Avstrija iskala izhoda in prostora za sprostitve svojih sil na Balkanu. Teritorijalno širjenje Avstrije na Balkanu pa se je križalo z interesi Rusije na Balkanu. V teku 19. stoletja se je avstrijskemu teženju na Balkan pridružil še nemški Drang nach Osten, in s tem še povečal srednjeevropski nemški pritisk na ozemlje, ki je neposredno tangiral ruske interese.

Intrige velesil na stroške Balkana

Še ena država je bila vitalno interesirana na balkanskem prostoru. To je Anglija. Pogled na zemljevid nas prepriča, da vodijo preko Balkana suhozemska pota na vzhod, v Bagdad, k Perzijskemu zalivu, in dalje v Indijo. Anglija se je bala, da bi mogla vsaka sprememba na Balkanu ogroziti njene življenske interese, ki so obstojali v tem, da morajo komunikacijska pota z orientom ostati svobodna.

In tako je križanje teh interesov povzročilo, da je demokratski in napredni zapad glede Balkana zagovarjal ohranitev statusa quo, to je ohranitev turškega gospodstva nad Balkanci. Medtem ko je avtokratska Rusija bila zagovornica napredovanja balkanskih narodov in njih samoodločitve, je liberalni in progresivni zapad z vsemi sredstvi skušal umetno ohraniti pri življenju "bolnika na Bosporu", kakor se je Turčija običajno imenovala. Samo glede Grčije je Anglija delala izjemo in jo stalno podpirala v svojih osvobodilnih prizadevanjih. Grčija ima pač obalo, ki je za Anglijo zelo interesantna in nudi izvrstna pomorska oporišča.

Kot primer za nejevoljo, s katero so zapadne velesile gledale na narodnostni razvoj Balkana, in za rusko prizadevanje v korist balkanskih narodov, naj navedemo San Stefanski mir in Berlinski kongres. Leta 1875. so se zopet enkrat uprli Srbi, to pot v Bosni in Hercegovini. Srbija in Črna gora sta prišli svojim bratom na pomoč in sta napovedali Turčiji vojno. Istočasno so valovi upora zajeli Bolgarijo. Revolto v Bolgariji so Turki kmalu zatrli s svojo običajno krutostjo: masakrirali so 15,000 mož, žen in otrok. Široke mase na zapadu so se začele razburjati. Gladstone v Angliji in Victor Hugo v Franciji sta dvignila glas proti turškim barbarom. Barbara je treba pognati nazaj v Azijo, od koder je prišel, in Evropo je treba očistiti od te nesnage. Rusija pa se ni omejevala na ogorčene proteste svojih množic, marveč je dejansko intervenirala in zasedla Adrijanopelj. Tepena Turčija je morala v San Stefanskem miru pristati na ustanovitev Velike Bolgarije, na proglašitev neodvisne Rumunije, na povečanje Srbije in Črne gore in na avtonomijo Bosne.

Berlinski kongres

Toda povečanje ruskega prestiža na Balkanu in okrepitev balkanskih narodov samih ni bilo po godu zapadnim velesilam. Sklicali so Berlinski kongres leta 1878. Nobena balkanska država ni bila povabljena—lep predhodnik Monakovega! Berlinski kongres je uničil vse sadove ruske zmage. Utrdil je princip teritorijalne integritete otomanskega imperija. Namestu velike neodvisne Bolgarije je bila ustanovljena mala avtonomna Bolgarska, ki je morala vse do leta 1908 (!)

priznavati turško nadoblast. Samo Srbiji in Rumuniji je bila priznana neodvisnost. Levji delež so zapadne velesile pridobile za sebe: Anglija je zasedla otok Ciper, Francija je dobila protektorat nad Tunizijo, Avstro-Ogrski pa je bila priznana pravica, da Bosno in Hercegovino vojaško zasede in ju upravlja.

Vzroke prve svetovne vojne navezujejo politični pisatelji po vsej pravici neposredno na Berlinski kongres. Leta 1908. je Avstro-Ogrska anektirala Bosno in Hercegovino. To je bil udarec v obraz Srbom v Srbiji in Jugoslovanom v Avstro-Ogrski. Šest let kasneje so počili usodni strelji v Sarajevu in dali Avstro-Ogrski, podprti od Nemčije, tako težko zaželjeni in dolgo pričakovani povod, da je sprožila prvo svetovno vojno.

Konec prve svetovne vojne pomeni za večino balkanskih narodov novo napredovanje v izgraditvi in okrepitevi narodnih držav. Turkom so balkanske države zadale usodne udarce že v vojni leta 1912-1913, toda šele svetovna vojna je ustvarila za večji del Balkancev prilično ustrezne meje. Poleg Turčije je bila kot balkanska sila eliminirana tudi Avstro-Ogrska. Ta avtokratska umetna politična tvorba je obstajala iz dveh držav, Avstrije in Ogrske, povezanih po Habsburški dinastiji. Razmerje med obema je urejevala pogodba, ki je dajala v Avstriji nemški, v Ogrski pa madžarski manjšini oblast nad drugorodnimi, največ slovanskimi večinami. Nasilna germanizacija v avstrijski in madžarizacija v ogrski polovici so izzvali vedno večji odpor tlačanih narodov. V južnih ozemljih Avstro-Ogrske, kjer so prebivali Slovenci, Hrvati in Srbi, je vedno bolj pridobivala na moči jugoslovanska misel, zahtevajoča pravico samoodločbe in združitve vseh Jugoslovanov v eno politično tvorbo. Koncem prve svetovne vojne se v skladu samoodločbe združijo Slovenci, Hrvati in Srbi iz avstro-ogrskih pokrajin s Srbi iz kraljevine Srbije v državo Srbov, Hrvatov in Slovencev, v Jugoslavijo. V obrobni pokrajini napram Italiji, Julijski Krajini, je ostalo izven meja Jugoslavije nad pol milijona Slovencev in Hrvatov.

Vloga Italije na Balkanu

Strateške meje, ki so bile priznane Italiji na račun Jugoslovanov, so ji dale izhodišča in oporišča za izvajanje imperijalne politike napram balkanskim narodom. Začela se je sistematična gospodarska, kulturna in politična penetracija Balkana od strani Italije. Italija je prevzela prejšnjo vlogo Avstro-Ogrske in postala nje naslednica. S spretno mrežo diplomatskih intrig je obkrožila in izolirala Jugoslavijo, katero je smatrala za glavno oviro pri izvajanju svojih imperijalnih načrtov. Albanijo je Italija osvojila najprej gospodarsko in kulturno, potem pa še politično. Ustvarila si je trdno oporišče v Bolgariji, kamor je plasirala italijansko princeso kot ženo kralja Borisa. Madžarska je pa takoj po svetovni vojni začela dobivati dejavno podporo Italije, tako pri izvajanju svojih revizionističnih načrtov kakor pri okrepitevi fašističnega režima v notranjosti.

Močnega konkurenta na Balkanu je Italija dobila v Nemčiji. Ta je bila že dolga desetletja hrbtenica avstrijske ekspanzivne politike na Balkanu, po zlomu Avstro-Ogrske pa je to politiko nadaljevala za svoj račun. Po aneksiji Nemške Avstrije pa je Nemčija začela sama sebe smatrati za legitimnega dediča Avstro-Ogrske na Balkanu. Na daljšo dobo bi bil konflikt med obema "legitimnima" dedičema na Balkanu neizbežen, a preprečil ga je izbruh druge svetovne vojne. Oba partnerja sta odložila medsebojno obračunavanje na kasnejši čas, ko naj bi bil pričakovani plen večji in delitev lažja.

Tragedija balkanskih dežel

Sedanja vojna je začasno uničila vse, kar so si balkanski narodi priborili po večstoletnem trpljenju. Bal-

kan preživlja tragedijo, ki je brez primere v njegovi zgodovini. Poleg fizičnega uničevanja, ki ga nacifašisti izvajajo z vsemi sredstvi moderne tehnike, je najhujše zlo poizkus duhovne razdvojitve, sejanje razdora, ki naj bi pognalo tako globoke korenine, da bi jih nihče ne mogel več izrjavati.

Mnogi znaki govorijo za to, da se bo poslednji poizkus duhovne razdvojitve balkanskih narodov ponesrečil. Prav v sedanjem junaškem odporu proti okupatorjem se kuje nova enotnost Balkancev, kažejo se že obrisi političnih formacij, ki bodo ustrezale pravičnim aspiracijam posameznih narodnih individualnosti, po drugi strani pa zadovoljile potrebo velikih enotnih državnih kompleksov. In tako bo doba najhujšega trpljenja združena z zarjo boljše bodočnosti.

Balkan ni "smodnišnica Evrope"

Nerazumevanje specialno balkanske problematike in nepoznavanje balkanskih prilik je v velikem svetu še vedno zelo veliko. Prav sedanje stanje je najboljši dokaz, kako nesmiselna je vedno znova ponavljana trditev, da je Balkan smodnišnica Evrope in da Balkan ne da Evropi miru. Ne fašizem ne nacizem se nista rodila na Balkanu, in napadalci v sedanji vojni niso bili Balkanci. Vsi balkanski narodi so s srcem na strani zaveznikov. Pravim vsi, vključivši Bolgarijo in Rumunijo, kajti režimi, ki vladajo danes tem narodom, jih prav gotovo ne predstavljajo. Nek duhovit pisatelj je dejal, da se povsem strinja s trditvijo, da je Balkan smodnišnica Evrope, če upoštevamo, da je Balkan dobavljal sode, Evropa pa smodnik. In če gledamo na preteklo zgodovino, vidimo, kako resnična je ta trditev. V poslednjih 150. letih so Balkanci izvojevali med seboj samo dve vojni. Obe sta trajali samo par tednov, in obe sta se začeli vsled zunanjih intrig, predvsem Avstrije. Pomislimo pa na vse ostale vojne, ki so jih evropske sile izvojevale med seboj v istem razdobju, in nekatere njih zaradi svojih interesov na Balkanu, ne zaradi interesov Balkana.

Nepravilna tuja umešavanja

Naj končno opozorim še na en mit, ki ovira razumevanje resničnega položaja na Balkanu. Ta mit se širi z zlobnim namenom upravičevati tuje poseganje v balkanske zadeve. Trdi se, da je etnična sestava Balkana tako raznovrstna, da je vsaka pravična rešitev meja nemogoča, in da so balkanski nacionalizmi tako razpaljeni, da jemljejo Balkancem vsako realistično presojo stvarnosti. Nič ni bolj neresnično kakor to. Če izvzamemo Rumune, ki jih nekateri niti ne štejejo med Balkance, tvorijo velikansko večino balkanskega prebivalstva Južni Slovani. Šteti po vrstnem redu od severozapada proti jugovzhodu, so to Slovenci, Hrvati, Srbi in Bolgari. Srbi in Hrvati imajo isti književni jezik, le pisava je različna. Eni pišejo z latinico, drugi pa v cirilici. Poleg tega se razlikujejo po veri, ki pa že stoletja ni več znak za ločevanje narodnosti. Med vsemi jugoslovanskimi plemeni so jezikovne razlike tako majhne, da daleč zaostajajo nad dialektnimi razlikami med severnimi in južnimi Nemci ali pa med severnimi in južnimi Italijani. Navzlic izdelanim književnim jezikom, slovenščini, srbo-hrvaščini in bolgarščini, zahteva sličnost gospodarskih in socialnih prilik enotno politično tvorbo Jugoslovanov, ki bi ščitila posamezne narodne individualnosti, ne pa jih skušala zbrisati. Naš zgodovinski prikaz je pokazal, kako se je nacionalizem na Balkanu razvil povsem različno od zapadnega. Kar bi se bilo zloilo in stopilo pred davnimi stoletji, je bilo že ob začetku nove dobe izdelano in izoblikovano kot posebno telo. Zgodovine pa ni mogoče obnavljati. Bilo bi pa tudi brez vsakega pomena, kajti važen in odločilen ni isti jezik, marveč isti duh. Navzlic istovetnosti jezika si morejo narodi biti sovražniki, in prijatelji navzlic različnosti.

Federacija južnih Slovanov

Vsi razlogi zgodovine in današnje socialne in gospodarske strukture govorijo torej za enotno federativno politično tvorbo južnih Slovanov. Ti so naseljeni na geografsko in strateško najvažnejšem ozemlju Balkana. Povsem naravno je, da se ta tvorba širi na vse druge balkanske narode, Albance, Grke in Rumune, ne v svrhu dominacije, marveč kolaboracije. V mirnih prizadevanjih po ustvarjenju take velike politične enote zavzema Jugoslavija v razdobju med obema vojnama častno mesto. Praktično je že Jugoslavija sama bila po sporazumu med Hrvati in Srbi taka federacija. Toda

kratko razdobje med obema vojnama in stalne tuje politične intrige niso dale, da bi se stavba do konca izgradila.

Danes se polagajo temelji novemu svetu, svetu delovnega človeka, svetu svobode in enakosti za vse. Naloga nas vseh je, delati na ostvarjenju tega novega sveta, v katerem bosta svoboda in enakost resnično izvedena. Za balkanske narode pomeni to, da se bodo po dolgih stoletjih sprostili škodljivih tujih uplivov in da se bodo mogli v svobodi posvečati sodelovanju z vsemi narodi za boljše in lepšo bodočnost svojih in vseh drugih dežel.

Anton Slabe:

Gorje premaganim!

KATASTROFA je zadela premagane in podjarmljene narode. Vsi potrebujejo pomoči, a najbolj nesrečno ljudstvo Jugoslavije. Pogreznjeno je celo v notranjo vojno, katero je podžgal sovražnik. Zanj ne bo miru, dokler bo tujec na njegovi zemlji. Huda je ta notranja vojna, ker črpa in slabi narodne moči.

Bolj velike, bolj močne države niso mogle prenesti takih prokletstev nad sabo. Morale so končati z enim ali drugim, če niso hotele uničiti same sebe. Ali bo Jugoslavija, ki ni velika in ne močna, preživela te težke čase preizkušenj? Ali jih bo preživela ali bo pokončana v splošnem divjanju nebrzdanega sovraštva?

Žalostna poročila prihajajo iz dežele. Pred očmi vstajajo slike: Ljudje so prišli zjutraj v vas. Kmečka hiša, še včeraj njihov dom, je kup pepela, ki še tli. Pred hišo sta oče in mati, ubita, mrtva na tleh. Med njima sedi fantiček. Ljudem pripoveduje, da je njegov bratec zgorel v hiši . . . Starejši dve sestri sta pobegnili v gozd pred zvermi. . .

* * *

Kako se je vse spremenilo! Včasih ni bilo v hribih ne poti in ne steze, kamor človek ne bi smel stopiti. Bila je svoboda v gorah.

Tragične slike se vrste druga za drugo. Slika kaže grupo ljudi. Brez besede so korakali dalje, dokler niso dospeli do neke ograje. Eden izmed skupine je hotel odpreti vrata in tedaj je siknil oster žvižg iz doline. Grupa je obstala.

"Ne hodite naprej!" je zavpil neki glas. "Bodite previdni."

Grupa se ni zmenila za žvižg in klic in stopila je naprej.

"Ne smete dalje, ne po tej poti!" je vzkliknil glas še bolj odločno. "Krenite drugam, če hočete sebi dobro."

Le kaj imajo tam spodaj? Kmalu so zagledali krdelo ljudi. Vsi so strmeli navzgor. Ko so se jim približali, so opazili lastnika kmetije, več moških in grupo oboroženih vojakov.

Malo bolj stran je stala žena kmeta, zraven nje je bil fantiček, ki se je plašno držal materinega krila. Žena se je boječe ozirala v vojake. Zdaj pa zdaj si je s predpasnikom obrisala solze.

Kmet je stal z grupo moških pred hišo in stiskal je pesti. Videti je bilo, kot da bo z dvignjeno pestjo planil na vojake in jih z udarci podrl na tla.

Vojaki so prišli, da pobero živino. Pri drugih kmetih so jo že prej pobrali in zdaj je ta prišel na vrsto. Prošnje, naj puste živino, niso pri vojakihi nič izdale. Vojna je in premaganci nimajo nobene pravice.

"Hišo, hlev in vsa druga poslopja bomo zažgali, če takoj ne izročite živine," je zapretil poveljnik vojakov. "Naprej, naprej, tu ne bomo stali do noči!"

Kmet je potihoma klel. Za hip se je zdelo, da bo dvignil pest in udaril. Žena ga je gledala. "Ne prenašli se," so šepetale njene ustnice. "Proti sili ne opraviš ničesar."

Kmet je povesil glavo; kot okamenel je stal pred hišo. Žena je pristopila k njemu, rekla mu je nekaj besed in pokazala navzgor na hribe. Brez dvoma ga je opozorila, da je še nekje zavetje, da ni še vsega konec. Kmet je nepremično in nemo bulil v tla.

Fantiček je začel jokati. Mati ga je skrbno vzela v naročje. Iztegnil je ročico k očetu. Mahoma je zagostel radosten, blažen otroški smeh. Kmet je prisluhnil in spet oživel. Strastno in divje je izpulil fantka ženi iz rok in ga pritisnil na srce, kakor da ga mora varovati bede in smrti. Nato je dal otroka spet ženi in mirno stopil pred vojake.

"Vzemite vse," je dejal. "Zažgite hišo in vsa druga poslopja."

Stopiti je hotel v hišo, toda vojaki so ga ustavili. "Dovolj je komedije," je dejal poveljnik. "Odvežite živino in odpeljite jo."

Kmet je bil videti kot senca. Kar poznati ga ni bilo več. V njegovi duši je divjal vihar srda, a pomagati si ni mogel.

Ljudje so se zganili, ker so slutili, kaj jih čaka. Vojaki so jih obkolili.

"Tako, zdaj pa le," je zavpil poveljnik. Eden izmed vojakov je stopil v hlev in izgnal živino. Čez nekaj minut se je vrnil in spet stopil v hlev. Nihče ni črhnal besedice. Le voda v strugi je žuborela, sicer je bilo vse tiho.

Iz hleva se je začulo prasketanje in pokanje. Črn dim je frfotal skozi tramovje. Ognja ni bilo še nikjer. Prasketanje je bilo močnejše, stebri dima so bili večji in večji. Čez nekaj minut je bil ves hlev v ognju. Izsušeno tramovje je gorelo ko slama.

Vojak je šel z gorečo bakljo v hišo in jo zažgal. Nato so prišla ostala poslopja na vrsto. Kmalu so iz vseh plameni bruhali v nebo. Počili so streli, nakar je postalo vse tiho. Brutalno delo je bilo izvršeno . . .

* * *

Samo da bi v pravem času prišlo spoznanje. Da

bi tam spregledali, da je moč v enotnosti, da bodo močni, kadar se zedinijo. S pomočjo svojih prijateljev lahko poženejo tujce s svoje zemlje.

Kako je prišlo, da so celo med nami, ki smo daleč proč od pozorišča krvave borbe, ljudje, ki prilivajo olje plamenu sovraštva, hujskajo brata zoper brata, kakor da ni že dovolj žrtev in prelite krvi.

Zediniti bi se morali in skupno udariti po sovražniku, kadar pride čas za to. Tam bodo morali spoznati, da je tujec edini sovražnik na njihovi zemlji. Kdor koli že naj bo ubijalec, vedno je tujec ali orodje v tujčevih rokah.

Kako je mogoče, da ne vidijo, da vsa nesreča izhaja edino in vedno le od tujcev? Samo če udarijo po njem, udarijo po pravem zločincu. Vsi drugi so nedolžne in nepotrebne žrtve. Najti je treba pot za združitev in razumevanje v času nevarnosti in vse drugo pride polagoma. Da bi le kmalu prišel dan zedinjenja in razumevanja!

Med nočjo in zarjo

Ivan Molek

PRVI maj je delavski praznik, ki ga je postavila socialistična internacionala leta 1889 in s tega vidika so gledali nanj tudi slovenski socialisti v Ameriki vseh zadnjih štirideset let, odkar se organizirano udeležujejo v tej deželi.

Po socialističnem pojmovanju je ta delavski praznik — socialistični praznik. Splošen delavski praznik v Ameriki je Labor day prvi ponedeljek v septembru, ki je obenem državni praznik, torej praznik ne samo za delavce, marveč tudi za kapitaliste. Zavedni delavci, ki so socialistično orientirani delavci, so bili vsa ta leta ponosni, da imajo svoj mednarodni dan, katerega jim ni dala kakšna kapitalistična ali buržujska vlada, temveč so si ga teoretično sami postavili, faktično ga je pa postavila socialistična internacionala.

Prvi maj je bil zelo idealen dan, dokler je bil v resnici dan solidarnosti socialističnega delavstva vseh narodov in dežel. Že med zadnjo svetovno vojno je pa bilo konec te solidarnosti in z njo idealnosti; oboje je pokopal veliki razkol, ki je prišel med socialisti vsega sveta z zmago boljševiške diktature v Rusiji.

Še slabše je bilo, ko je pred desetimi leti zmagala nacijska diktatura v Nemčiji in si je prisvojila Prvi maj za svoj praznik. Zakaj si je ogabna nacijska diktatura prisvojila mednarodni socialistični dan? Iz istega razloga, kakor si je krščanstvo prva stoletja prilastilo prejšnje poganske praznike in jih je prekrstilo za svoje — da s tem pridobi čim več slaviteljev teh praznikov za novo vero.

Tako je prišlo, da zavedno delavstvo svobodnih dežel slavi Prvi maj že pet in dvajset let v znamenju dvojnega, trojnega boja: — prvič boja s kapitalizmom, drugič boja s komunisti, ki so po diktatu iz Moskve razbijali socialistično gibanje v vseh svobodnih deželah, in tretjič v znamenju boja s fašisti in nacisti, ki so razbili socialistično gibanje najprvo v Italiji in Nemčiji, v zadnjih treh letih in pol pa v vseh onih evropskih deželah, katere so okupirali z najbrutalnejšo silo.

Za slovenske socialiste v Ameriki je slavje Prvega maja še posebej kočljivo. V splošni ameriški delavski razklanosti so tudi oni razklani. Dolgo let so gledali dvojne prvomajske demonstracije: socialisti so imeli svoje in komunisti svoje. Mnogim ni šlo to v glavo. Večina naših socialistov je bila vzgojena v nekakšni dogmatičnosti, katera se je izražala: Kar ni striktno naše, ni dobro! Z drugimi besedami: Kdor ni z nami, je proti nam! —

Naposled se je Jugoslovanska socialistična zveza v Ameriki ločila od socialistične stranke. Zakaj? Zaradi zablode voditeljev te stranke, ki so najprej ljubimkali s komunisti, kasneje so pa postali večji pacifisti kot so bili socialisti. Komunistična in pacifistična bolezen je v nekaj letih docela uničila nekdanj močno in veliko obetajočo socialistično stranko v Združenih državah. Danes je od te stranke še nekaj kosti — peščica "diehardov," ki so se sicer otesli komunističnih garij, niso se pa še otesli pretiranega pacifizma.

Ko so slovenski separatisti odšli iz stranke, ali

so se s tem odrekli socialistični ideologiji in njenim simbolom? Nikakor ne! Slovesno so izjavili, da bodo tudi zunaj stranke in internacionale delali za cilj demokratičnega socializma. Besede se lahko izrečejo, težje pa je to izvrševati.

Na primer — kam naj gredo slovenski socialisti slaviti Prvi maj? K oficelnim socialistom, s katerimi niso marali biti skupaj v stranki? Ali se jim ne bi zadnji smejali? Mar h komunistom, ki so dvajset let zmerjali socialiste s "social-patrioti" in "socialfašisti"? Ali bi to ne bilo največje ponižanje dostojnega človeka? Ali naj sami gredo na ulico? Smešno! Koliko nas pa je? Mar naj se zapremo med štiri stene in si tamkaj pripovedujemo nekaj, kar smo si že povedali ti-sočkrat — posnemajoč religiozne kultiste?

Zadnje bi bilo tudi smešno, kajti Prvi maj ni religiozni simbol, temveč simbol delavske solidarnosti in demonstracij, ki morajo biti javne, drugače ne pomenijo nič.

Prvi maj je dan mednarodne delavske solidarnosti — te solidarnosti pa ne vidimo več. Ali ni to tragedija? Delavsko solidarnost so prvi porušili komunisti, za njimi pa fašisti in nacisti; oboji so razcepili in deloma razdejali delavsko gibanje po vseh deželah in socialistom so ukradli simbole s Prvim majem vred . . .

* * *

Niso pa ukradli ali razdejali enega in tega nam ne ukradejo in ne uničijo nikdar! —

To je živa vera v demokracijo — kompletno demokracijo: politično, ekonomsko in socialno, kar je demokratični socializem.

To je še naše in samo naše — kljub dejstvu, da si tudi pristaši komunistične in nacifašistične diktature in mnogih drugih diktatur in prevar nadejejo krinko "demokracije," kadar je treba po pravilu: namen posvečuje sredstva. Ampak ovčje oblačilo nikdar dolgo ne zakrije volka — in krinka vselej odleti, ko ni več potrebna . . .

Nam pa demokracija ni krinka iz papirja, pač pa je meso in kri — ni samo sredstvo za boj, temveč tudi cilj — je os novega življenja!

Danes se nahajamo med nočjo in zarjo, ko je tema najgostejša in najčrnejša, ko je kažipot velika zmeda in nevednost se plaši vsakega zvoka in sence.

Vse to izgine, ko pride zarja in zasije veliki dan svobode in miru za vse človeštvo.

Z nočjo izgine tudi komunistična in nacifašistična potvorba Prvega maja — vsaj moje upanje je usmerjeno v tem pravcu — kajti vse, kar je potvorjenega, ne živi, ne velja dolgo.

Prvi maj, ki je simbol mednarodne delavske solidarnosti, pa ostane in prej ali slej bo simbol mednarodne solidarnosti vsega človeštva v znamenju kompletne demokracije — politične, ekonomske in socialne demokracije — to je demokratičnega socializma.

Katka Zupančič:

SKOVIRJEM

Nismo si stekli imena, ne slave,
ko pasli teleta smo, vole in krave.
Bili smo revčki, a vendar bogati,
če dala nam brašnjico sabo je mati,
ki zrla je resna in tiha otožno za nami,
ko smo, deteta, odhajali—s križem na rami.

Pa se oglasi kak puhel skovir:
"Kaj ti, ki bil si pastir . . .!"

UREDNIKOVE PRIPOMBE

Žal nam je, ker smo morali precej gradiva izpustiti, dasi je ta Majski glas 16 strani večji kakor lanski.

Uredništvo se zahvaljuje vsem sotrudnikom, ki so pomagali napolniti Majski glas, upravništvo pa oglaševalcem in društvom ter posameznikom za naročila, dalje onim, ki so nabirali oglase in vsem tistim, ki to revijo razpečavajo.

Letos nismo imeli pri tem delu nobenega posebej najetega pomočnika, kakor prejšnja leta. Vseeno se nam je posrečilo dovršiti Majski glas ob času.

Veliko je pomagala pri raznih tehničnih delih in koregiranju odtiskov Angela Zaitz.

Precej ilustracij, ki smo jih pripravili za med gradivo, smo izpustili, da je bilo več prostora za gradivo, ki smo ga prejeli od sotrudnikov.

Nekaj spisov, med njimi par urednikovih, ki niso mogli vsled pomanjkanja prostora v Majski glas, bo objavljenih v Proletarcu.

3118 vojnih let napram 290 letom miru

Neki rumunski zgodovinar je na podlagi raziskovanj prišel do ugotovitve, da so od leta 1469 pred našim štetjem in do danes narodi živeli 290 let v miru in 3118 let v znamenju vojne. V tem času je bilo sklenjenih nič manj kot osem tisoč mirovnih dogovorov pod klavzulo "večnosti", ki pa so bili prekršeni v povprečni šestmesečni dobi. V dobi 2500 let je bilo nič manj kot 902 vojn in 1665 državljanskih vojn. Dvajseto stoletje prekaša z ozirom na "vojni indeks" osemkrat ostala stoletja. Glede vojujočih držav je na prvem mestu Španija, ki je bila 67 odst. vseh let svoje zgodovine v vojni z ostalimi deželami sveta, nato slede Anglija z 56 odst., Francija z 50 odst., Rusija z 46 odst., Italija s 36 odst. in Nemčija z 28 odst. Žrtve zmagovalcev znašajo povprečno 10 odstotkov, premagancev pa 40 odst. z ozirom na velikost vojske. V svetovni vojni je bilo 8 milijonov žrtev, torej eden mrtev na 8 živih, z ozirom na 65 milijonov vojakov, ki so se borili v svetovni vojni.

Mirko G. Kuhel:

KOPELJ POD POSTELJO

Z MIRNO vestjo bi lahko pričel ta zapisek pod drugačnim naslovom, toda nikakor se ne morem iznebiti iz misli nasveta, ki mi je ga pred kratkim dal moj starejši kolega Fil. Šlo je za vprašanje, kaj naj prispevam za letošnjo izdajo Majskega glasa.

"Nekaj napiši o ljubezni, pa bo," je dejal in me lahkotno dregnil s komolcem v rebra. Hvaležen sem bil, da to ni bil moj znanec Edvard. Ne radi nasveta, katerega bi itak ne upošteval, temveč radi dreganja s komolcem. V slednjem je Edvard prvak med prvaki in jaz mu na lastno odgovornost izročam krono šampionstva. Ampak to nima nobene zveze s kopeljo pod posteljo.

Če bi hotel napisati pravo romanco, a la Sir Walter Scott, ali Dumas, ali Sienkiewicz, ali Tolstoj, ali Jurčič, et cetera (kvadratno pomnoženo!), bi mi rekel urednik, da se naj grem solit. Siguren sem, da imamo druge, boljše veščake o vprašanju ljubezni v Chicagu, v metropoli in drugod, ki bi bili mogoče pripravljeni celo spesniti klasično odo ali sonetni venec o divnem Amoru. V tem predmetu sem jaz nazadnjak med nazadnjaki. Niti ne maram pokvariti svojega amaterskega spričevala po načinu, kot se je zgodilo z nekim mojim sošolcem. Naš gimnazijski razrednik je bil profesor slovenščine in latinščine obenem, imel pa je tudi veliko antipatijo napram gotovim "pesnikom". Ko je slučajno opazil na zadnji platnici Cezarjeve "De Bello Galico" začetni verz pesniškega prizadevanja mojega sošolca, pričenjajoč se s "Solnce žarko na špagi visi . . .", mu je očetovsko nasvetoval, da opusti misel na epirsko Muzo in posveti več časa "debeli Galiki", za nameček pa mu je prisolil "Nezadostno" pod rubriko "Latinščina" v polletnem spričevalu. Takega spričevala bi i jaz ne pozelel tedaj, še manj pa sedaj. Pisanje o ljubezni, v prozi in verzih, torej prepuščam drugim.

Dvomim, da bi se o katerem kraju v Sloveniji pripovedovalo toliko šaljivih pripovetk kot o Ribnici. Drugo mesto pa rezerviram za Kostanjevico. Razlika leži le v tem, da zgodbe o Ribničanih "žive in se širijo", skromne dolenjske "Benetke" pa molče. Prve so humoristične in že tvorijo neko poglavje v slovenskem folkloru; druge so nepoznane in neopevane komične tragedije. "Kopelj pod posteljo" spada pod to kategorijo. Takega "luksusa" si ni želela niti stara mati, niti stari oče, niti teta, niti jaz, ki sem bil mogoče nekoliko kriv te neposrečene nesreče.

Tiste čase smo imeli vojsko v starem kraju. Avstrija se je tepla na vseh mejah svojega ozemlja;

največkrat je bila tudi tepena. Ljudstvo je stradalo že četrto leto, najslabše pa je bilo vsako pomlad, posebno v mestih. Kmetje so postali gospodje, gospodi pa lačenpergarji. Klobasa zvečilnega tobaka je veljala več kot pa cesarski desetak. Kmetica je hodila kot grofica in latvica mleka je štela več kot svilen obleka. V naši gimnaziji v Šent Vidu smo še dobivali običajni košček kruha za malico, toda ta košček se je skrajno zmanjšal. Zelo slabo je zgledalo, če smo ga obrnili proti Gorenjski in skozi sredico imeli neomejen pogled na Šmarno goro. Še slabše pa, če smo ga obrnili proti Šiški in jasno razločevali obrise ljubljanskega gradu. Tedaj smo vedeli, da so peki količino moke zmanjšali, količino kvasa pa povečali. Trebuhi so peli dobroznano pesem kar brez not. Ni čuda, da so študenti komaj čakali na počitnice, ki so se radi akutnega problema prehranjevanja navadno za par tednov podaljšale. Domov na počitnice in—žgance in mleko! Ko sem se peljal iz Novega mesta proti Konstanjevici vrhu svinjskega kurnika in zadovoljivo oblizaval prekajeno klobaso, ki mi jo je iz usmiljenja podaril velikodušni gostilničar Košak v dolenjski prestolici, mi še na misel ni prišlo, da uživam meso na petek. In če bi bila sila, bi se menda lotil tudi mojega sopotnika v kurniku, ki je potoval v isto smer.

Slišal sem že praviti, in na lastne oči sem se že prepričal, da je Krka ena najlepših in najmirnejših rek na svetu. Kako počasi se preliva v vznožju Gorjancev preko rodovitnega polja vzhodno proti Savi! Pri Kostanjevici se loči v dve strugi, ki obkolita mesto "podkovanega karpa", in se zopet združi na nasprotni strani. Kostanjevica torej leži na otoku Krke, v okviru zelenih vinogradov na obronkih Gorjancev na eni strani, krakovškega gozda in krškega polja pa na drugi. Ampak Krka ima svoje muhe, ki navadno vzrojijo vsako pomlad in jesen. V teh sezonah se pogostoma naveliča svojega starodavnega bivališča in se poda na "oglede".

Komaj sem bil doma nekaj dni, je pričelo deževati kot za stavo. V petek večer je reka prestopila svoje bregove in se podala na sprehod po mestu. V soboto zjutraj so Kostanjevčanje opazovali, kako je pričela voda izvirati iz vseh kotov in špranj in zalivati veže, sobe, hleve, svinjake, stranišča, in prenašati drva, slamo, mrvo, gnoj, zaboje, klade in splot vse, kar je dosegla. Tedaj smo pobasali nekaj perila, jedila in drugih drobnarij in odveslali proti hiši Kovačeve tete, ki je k sreči stanovala na drugi strani mesta in izven dosega povodnji. Pri-

zori, ki jih človek vidi za časa povodnji, ne izginejo kmalu iz spomina. Niti ne tista neprijetna tišina, ki navdaja človeka s čutom, da se približuje velika nevarnost, neke vrste nenavaden vihar, ali potres, ali ogenj . . . Krave mukajo, konji rezgetajo, kokoši kodajskajo in zletavajo na plotove, mačka mi-javka na lipi, svinje krulijo, kot da jih lovi mesar, psi tulijo, petelin je našel zavetje vrhu strehe . . . Friglova mati preklinja, ker voda odplavlja drva . . . lesa je že odnesla v glavno strugo . . . stelja se je dvignila pri hlevu in se premika proti cesti . . . gnoj je že odplaval . . . Otroci jokajo . . . zmočili so obleko do trebuha in jih zebe . . . čakajo čolna. Reka je zalila vso celino na otoku in zajela meščane kot mlade podgane v gnezdu; na obeh mostovih so odstranili mostnice; voda teče skozi Gačovo vežo; župnik je odpeljal monštranco v čolnu iz farne cerkve k Materi Božji na Slinovice . . . Vse se je umaknilo. Ne pa stara mati. — — —

Razpostavili so stole po sobi in nanje položili deske. V veliki hiši je voda segala do posteljnih stranic, v kambri pa tik do štedilnikovih vrat. Teta je bila zadovoljna, ker ji ni bilo treba nositi sveže vode iz mestnega vodnjaka. Škaf je bil poln, zadosti za tri ljudi; njena zelenka vina tudi, ravno tako putarh. Tudi po drva ni bilo treba gaziti mrzle vode. Skladanica se je dvignila tik do okna; samo stegniti se je bilo treba . . . skoraj avtomatična postrežba. Stari oče je sedel na postelji in klical hudiče. Z enim ni bil nikoli zadovoljen; moralo jih je biti vsaj tristo.

"Tristo hudičev, krava spet muka. Mrve ima zadosti za cel teden, vode pa do kolen. Kaj pa hoče?"

"Kaj hoče! Žejna je, žejna," je dejala stara mati. "Zakaj pa ti ne piješ te umazanije? Pusti jo naj muka in ne preklinjaj! Jutri bo voda odnehala, potem jo pa lahko odpelješ do korita."

Sedela je na mizi, noge na stolu in prilagala polena na ogenj. Kuhala je kosilo. V hišo sem prigazil v mrzli vodi, hlače zavihane gori do trebuha.

"Glej ga no," sem slišal staro mater, ko me je zagledala.

Tedaj je na štedilniku nekaj zacvrčalo, obrnila se je in—štrrr-buuunk!—Zgubila je ravnotežje. se zakotalila v vodo in izginila—pod tetino posteljo.

"Tristo hudičev," je zaklel stari oče in skočil za njo.

Potegnili smo jo iz vode, zavili v odejo in jo spravili v posteljo pod tuhno.

"Ježeš, Marija, še tega je trebalo," je stokala teta Poldka in ožemala obleko. "Še čiste vode ni, da bi mater umili! Kaj bi se zgodilo, če bi nas ne bilo zraven!"

"Tristo hudičev," je zrohnel stari oče. "Kaj bi se zgodilo? Pogreb bi imeli čez dva dni, to bi se

zgodilo! Utopila bi se pod to ropotijo, ki bi morala biti že petdeset let na podstrešju. Babe ste vse enake! Kaj češ še več vode, ali se ni mati že preveč skopala? No ja, lepa Velika noč!"

"Za božjo voljo, oče, kaj pa kričite in preklinjate! Vse mesto vas bo slišalo."

"Pa naj sliši, če hoče! Vrag naj pocitra vse in povodenj in še tebe zraven!"

Rad bi se smejal, pa se nisem mogel. Zeblo me je, da sem se tresel kot šiba na vodi.

Tista postelja mi je bila dobro znana. Marsikdaj sem se skrivil pod njo pred palico. Sestrična Ela se je skrivala pod njeno tuhno, kadar je grmelo. Na Miklavžov večer vsako leto je služila za pribežališče vsem onim v hiši, ki so se skrivali pred parkljem. Bila je nizka in široka, a sestavljena kot nalašč, da se je brez vsake muje sesula. In skoraj ni bilo Miklavževega večera, da bi je ne prevzel vesoljni potres. Vsak ubežnik je bil varen pod posteljo, kajti čim so se stranice razmaknile in dovolile, da se je vsebina ležišča preselila na glavo boječega begunca ali begunke, je teta naskočila kosmatinca z verigami in košem in ga iztirala iz kambrje. V takih slučajih so navadno tudi tekle reke izpod postelje, ki niso imele nikake zveze s Krko. Premislite si torej položaj, ko se je v to katakombi zatekla ne samo umazana Krka, temveč tudi stara mama. Že brez Krke je bilo tamkaj malo zraka in še ta slab; ob času povodnji pa to grobišče ni predstavljalo drugega kot smrtno kopelj.

Kosila bi čakal predolgo, kajti ogenj v štedilniku je v tem času ugasnil. Brez poslova sem potihoma gazil proti veži in odprl glavna vrata. Iz svinjske kuhinje je prikimal čeber, ki ga je voda pričela zanašati proti izhodu;—klonk-klonk-klonk je odmevalo po veži. Ura v zvoniku farne cerkve je odbila poldne—

Osem let kasneje, ko sem bil že v Ameriki, sem dobil poročilo, da je stara mati umrla na isti postelji, pod katero je leta 1918 skoraj imela—smrtno kopelj.

Moja želja v teku teh počitnic se je uresničila. Vsaj po enkrat na dan sem se gostil z žganci in mlekom. Zadovoljen sem bil le tedaj, ko je stala žlica v sredini pokoncu kot telefonski drog.

**10% SAVED
NOW OR 100%
TAKEN BY THE
AXIS LATER!**

BUY WAR BONDS

Anton Shular:

SITNA POT

“LEP sončen dan bo”, sem menil neko decembrsko jutro in ogledoval precejšnji zavoj Družinskih Koledarjev, ki sem ga prejšnji dan prejel iz Chicaga, da ga razprodamo po naših naselbinah.

Popraskal sem se za ušesi in tuhtal, če ne bi se morda dalo komu drugemu naprtiti to neprijetno in nehvaležno—toda za delavsko izobrazbo potrebno in koristno delo. V mislih sem povrsti našteval sodruga, ki bi morda bili pri volji iti “pristiskat kljuko” od hiše do hiše. Pa sem končno prišel do zaključka, da so vsi toliko zaposleni kot jaz, če ne še bolj in da bom nemara povsod naletel na odpor, dasi nekateri vselej pomagajo razpečavati koledar v njih bližnji okolici. Ampak so naselbine, koder nimamo nikogar, ki bi se brigal za ta posel in te naselbine je treba najprvo obiskati.

Sicer imam za danes dovolj raznih drugih opravkov, a jih bo treba zaenkrat odložiti in vzeti v roke ta zavoj, pa iti ž njim po naselbinah”, sem nič kaj navdušen sklenil.

Odločil sem se, da obiščem par bolj oddaljenih naselbin, bližnje pa mogoče obiščem ob večerih. Pota so dobra, nič več blata kot pred leti in z avtomobilom se da v enem dnevu že precej obresti.

Zanesem torej zavoj na avto, v žep pa potlačim pest cigar ter nekaj zavojčkov žvečilnega gumija. Ko namreč z znancem, o katerem vem, da je tobakar—kot jaz—narediva “biznes”, mu ponudim še smotko, kar še bolj utrdi najino prijateljstvo in tako z večjo korajžo drugo leto potrkam na njegova vrata. Vsi otroci pa imajo radi žvečilni gumij in če tega ni, pa “nikelj”. S tem se pa obiskovalec navadno prikupi tudi materi, ne sicer zaradi malenkostnega darila otrokom, temveč radi zanimanja, ki ga kaže do naraščaja.

Nisem pa še nikjer naletel tako kot je naletel moj prijatelj. Pravil mi je, da je nekoč naredil neki materi poklon, ne vem iz kakšnega namena, češ da ima zelo lepe in zdrave otroke. Pa je s ponosom odgovorila, da jim je pač take Bog dal. Prijatelj je pa s smehljajem odvrnil: “Zatoraj naši niso tako lepi, ker so domačega dela”.

Poslovim se doma z naročilom, naj bodo zvečer vrata odprta, ker bom morda pozno prikolovratil domov in obenem naj bo pripravljena izdatna večerja. Gostoljubni rojaki ti večinoma povsod radi postrežejo s kozarcem vina ali pa s “šilcem” žganja, bolj poredko pa naletiš na pečeno klobaso.

Na sosedni gasolinski postaji mi znanec nalije v avto potrebnega kuriva za ves dan in me zraven blagruje češ: “Se spet pelješ venkaj, potepat se

naokrog”. Kaj mu hočeš praviti in razlagati namen tvoje nehvaležne poti? Ne! Naj ima svoje veselje..

Ustavim vozilo pri prvem rojaku, kjer vem, da vselej radi vzamejo koledar. “O, koledarji!” Vzklikne zgovorna in vrla žena. “Mož dela, pa bom kar jaz kupila, bo vsaj nekaj za brat.” “Mož naj kar dela, prvič bo zaslužil za ta koledar in še kaj več, in drugič ga pa prav nič ne potrebujem pri najinem biznesu”, se pošalim. Poslovim se in priporočim za drugo leto.

In tako agitator takoj pričetkoma dobi še več poguma, misleč si, da je med nami vendar le precej zavednih in izobraženih ljudi, ki znajo ceniti dobro delavsko knjigo. Večini naših delavskih družin je pač koledar edina knjiga, ki jo kupijo v celem letu, razen kjer dobe pri društvu od Prosvetne Matice izdano knjigo.

Ko sem kar po vrsti prodal še nekaj izvodov, sem v svoji objestnosti že menil, da bo zavoj vrehtro prazen. Prepričan sem pa bil, da bo na vsak način treba takoj naročiti nadaljnjo pošiljatev. Ampak ni šlo povsod tako po sreči.

Potrkam na vrata rojaka, kjer sem prejšnjo leto v prvič prodal koledar. Odpre mi gospodar in zamrmra, naj se zmenim z ženo ter izgine za voglom. Na pragu se prikaže žena neprijaznega obraza in s temnim pogledom premeri mene in koledarje, ki sem jih tiščal pod pazduho. “Ne bom vzela. Mož sploh ne čita. Lansko leto sem kupila koledar od vas, ker nisem vedela, da ima tako vsebino. Imate Pratico?” Ko sem zanikal in skušal poizvedeti, kaj je bilo narobe z vsebino prejšnjega letnika, se je nevoljna oprostila in zaprla vrata. No, sem si mislil, tukaj pa še verujejo, da jim otroke Bog da.

Ustavim pri sosedovih. Ker je lep sončen dan, stoji pri ograji domača gospodinja. “O jej, vi ste! Pa kako lep, nov avtomobil imate. Saj pravim, vedno imate kak biznes, ki vam nese! !Koledarje prodajate, saj ni zastonj! Mora biti denar tudi v tem biznesu. Moj stari pa kar čepi doma za pečjo, namesto da bi se podstopil kaj takega”. Tako me je pozdravila zgovorna žena. In ko je končno le prišel presledek med ploho besedi, sem vprašal, če hoče koledar. “Oh, ne rečem, so dobre bukve, toda še lanskega nismo prebrali. Saj nimamo časa toliko, kot vi, ki se vozite okrog. Delo od jutra do večera, družina, krave, kokoši, svinje in poleti vrt, mož pa v majni”, mi je hitela naštevati. In ko sem se dobro uro pozneje vrnil po ravno

isti poti, je še vedno slonela na ograji in čebljala s sosedo.

Proti svoji razsodnosti sem se ustavil pri rojaku, o katerem je splošno znano, da ima "pod palcem". Prijazno me je sprejel in poklical v hišo ter ponudil stol. Toda, predno sem jaz prišel do besede in pojasnil namen mojega obiska, je že tožil čez nerodne sosede, čez nepravične društvene razmere, težave z družino, pa vojna in druge nadloge. Potrpežljivo sem čakal in poslušal njegove storije ter upal, da bo nazadnje vendarle kupil. In ko mu je končno zmanjkalo vsega, da sem še jaz prišel do besede, je uljudno odklonil, češ da ne čita in da mi želi dober uspeh, da bi prodal celo zalogo—drugod.

Obiščem znanca, ki je bolan že več let. Vlači se sicer okrog doma, toda ni sposoben za nikako delo. "Društvena podpora mi bo kmalu potekla. Skrb za družino, zdravniški stroški in druge težave. Fant, ki je že nekaj zaslužil in pomagal vzdrževati družino, je šel k vojakom. Ampak koledarja sem navajen in bi ga pogrešal, če bi ga ne dobil. Imam vse letnike zadnjih 25 let, pa ob priliki vzamem v roke tega ali onega in prebiram." Tako mi pripoveduje znanec, ki ga muči dolgotrajna, neozdravljiva bolezen. Poslovim se in mu želim zdravja, dasi oba slutiva, da drugo leto ne bo več potreboval koledarja . . .

Medtem ko po nekaterih hišah hranijo koledar kot trajno dobro knjigo, ki tudi po letih ne izgubi na svoji vrednosti, ga ponekod takoj otroci dobe v roke, listajo za slikami in rišejo po njih. Je pač koledar pri hiši kot krompir, samo za eno leto—včasih še manj—in potem v peč.

Ustavim se pri prijatelju, ki se je po dolgoletnem delu v rovu, lotil farmarstva. Tu ni treba vprašati, če hočejo koledar. "Sem mislil že, da si me pozabil", me je pozdravil veselega obraza. Naročil je ženi, naj prinese kaj za grlo in za pod zobe. "Na farmi tudi ni vse najboljše, toda stradati ni treba", je pojasnjeval. "In zraven pa še vedno kaj pošljejo otroci, ki delajo v mestu". Pa smo na dolgo in na široko razpravljali o vseh mogočih stvareh; največ seveda o vojni. Zaključili smo, da če bi mi odločevali o strategiji zaveznikov, bi podvezli bolj "energične" korake—ki pa bi se morali obrniti v napačno smer . . . Lepo se je srečati s takimi rojaki in neprijetno "pritiskanje kljuk" se sprevrže v prisrčen obisk. Prijeten je pogovor s takimi naprednimi ljudmi, ki imajo poleg vsega i umevanje za tvoje delo.

Obiščem dolgoletnega naprednega "bečlarja", ki ga tudi ni treba vprašati, dali bo kupil koledar. Saj vedno rad odrine dolar za napredno stvar, če mu le dovoli "financ minister". Zdaj, ko povsod potrebujejo delavce, je tudi on prišel na vrsto in dobil delo v vojni industriji. "Človek ti mora dati

kredit, ker se ukvarjaš s temle," mi je pripomnil pri odhodu.

"Je predrag", zmajuje dobra rojakinja in z očitnim zanimanjem lista po knjigi. Rada bi ga kupila, pa je težko za vsak cent. Mož, star rudar, dobiva nekaj okrajne podpore, kar pa je komaj za borno preživljanje. Položaj je rešila hči, ki dela v mestu, a je slučajno bila za par tednov na obisku. "Kar vzamite mati, plačam jaz." In tako smo bili vsi trije zadovoljni.

Mislil sem že iti mimo, ko se spomnim na priletno ženico, ki samotari na koncu naselbine in vselej vzame koledar. Očitno je bila vesela obiska. "Imaš koledarje?" me je vprašala, še predno sem jih izvlekel izpod suknje. In že je listala po njem. "Je trda za cente, ampak vseeno ga moram imeti." Poiskala je nekje zvitek cunj in s tresočo roko odvila in naštela določen znesek. Pustil sem ji nekaj na mizi. "Kaj pa ta mladi, vam kaj pomagajo?" vprašam. In začela mi je praviti: "So v Detroitu in delajo vsi. Toda poženjeni so in imajo svoje družine. Pa tako radi pozabijo na mater, češ, saj veliko itak ne potrebuje za svojo skromno preživljanje. Vabili so me, naj se stalno preselim k njim in tako sem bila nekaj časa pri njih, toda mesta se nisem mogla privaditi in pa—stari in mladi ne spadajo skupaj. Rajši sem tukaj, kjer sem prebila toliko let, pa četudi bolj skromno živim." Pri odhodu mi je še naročila: "Če bom drugo leto še živa, se kar oglasi; toliko bom že spravila skupaj."

Proti večeru sem se oglasil na farmi naših prijaznih ljudi. Imeli so ravno "domač praznik", kot smo rekli v starem kraju, kadar smo klali. Tukaj seveda ne vidijo nič poetičnega v tem, temveč smatrajo to za nekako potrebno nadlogo, ki da še več dela pri hiši. In tako sem naletel na večjo skupino rojakov, ker pri takem delu pomagajo sosede drug drugemu. Brez kakega prigovarjanja sem jim prodal več koledarjev ter zaključil svoje delo za ta dan. Ampak v prijazni veseli družbi se človeku ne mudi domov, posebno še, če te vabijo, da prisedeš k mizi, kjer se kade ravnokar "zrele" pečene klobase.

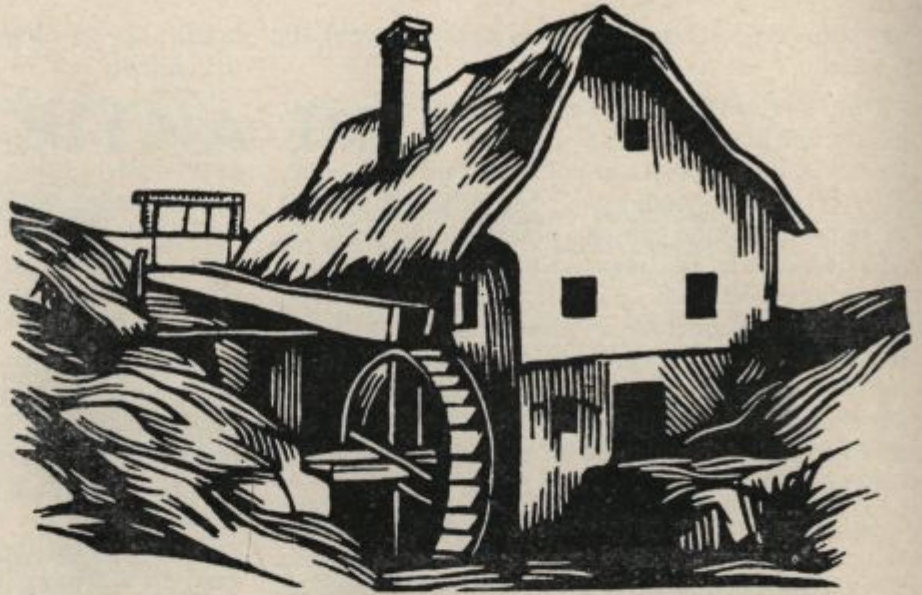
In ko po takem dnevnem delu zvečer sedi doma in vidiš, da se je zavoj koledarja zelo skrčil, pozabiš na trud in zbadljivke, ki si jih slišal čez dan od nerazsodnih in brezbriznih ljudi. V zavesti, da opravljaš potrebno in koristno delo, si vesel in lahkega srca. Veš, da je med nami precejšno število zavednih in naprednih rojakov, ki znajo ceniti dobro čtivo in dobro delavsko knjigo ter—tvoje delo.

Človeške nature ni potrebno spremeniti. Dajmo ji le priložnost.—Rex Tugwell.

V družbi nasilja ni tal za resnično civilizacijo.

Frank Kerže:

Prvi maj na Šmarni gori

MNOGO prvih majev je že minilo v mojem življenju. Prešli so tako kakor drugi dnevi. En sam mi je pustil spomenik, do katerega se moje misli večkrat obrnejo. Večna luč gori v njemu in v svitu te luči vidim dogodke, prijatelje, razmere, sanje in stotero drugega, kar je bilo tedaj v duši mladega dijaka.

Da se ga spominjam, je vzrok ta, ker je naš slavni dijaški kvartet Lipa sklenil, da proslavi prvi maj na Šmarni gori. Ni bilo treba posebne agitacije za to idejo med našim kvartetom, zakaj Šmarna gora je eden tistih nepozabnih spominov naše stare domovine, ki živi s človekom večno, kakor živita dan in noč, leto in zima. Predno sem jo videl, sem slišal še kot otrok toliko o nji, da sem se več ko enkrat vprašal: kakšna je neki ta Šmarna gora in kje je. In ko sem prišel v Ljubljano kot reven študent z dežele, nisem mogel obrniti očesa od ponosne piramide—Šmarne gore, ko so mi jo z ljubljanskega gradu prvič pokazali.

Kaj čuda, da je v moji duši večno tlela misel, da bi šel enkrat na Šmarno goro. In ko se je pri kvartetu Lipa rodila ta misel, je našla pri vseh toliko ognja, da bi bili lahko grelji vso Ljubljano na najbolj mrzel zimski dan.

Stanoval je naš kvartet še s tremi drugimi dijaki v eni izmed tistih znanih ljubljanskih hiš, ki kažejo svoje pročelje mestu kot dostojne, skoro veličastne zgradbe. Če se pa preriješ po temnih hodnikih do zadnje strani teh "palač", prideš v take luknje, da je človeka strah pri belem dnevu.

No in mi smo stanovali v drugem nadstropju take palače—mala kuhinja, zraven nje mala soba z eno posteljo, mizo in enim stolom—dom študentovske matere, ki smo ji rekli gospodinja. In malo naprej je bila večja soba, ki je imela tri postelje, dva odrca, ki sta se podnevu skrila pod postelje—velika miza v sredi in pa dva okna, ki sta

se tako zarivala v strmine ljubljanskega gradu, da sta morala imeti zaščitni zid, drugače se nam bi sipalo blato ali kar že naravnost v sobo. V ti sobi nas je bilo torej sedem—osmi gost je bil pa večer mrak, kakor v tisti kapeli za velikim oltarjem pri frančiškanih, kamor je hodilo največ dijakov odkladati svoje velike in majhne grehe.

Ko je torej naš kvartet sklenil imeti svoje praznovanje prvega maja na Šmarni gori, je začel vstajati v duši vsakega posameznega člana velikanski dijaški problem: denar.

Slovenski študent je bil tedaj—kakor je še sedaj, največji proletarec na zemlji. Kaj okroglega je videl razen gumbov samo o Božiču, Veliki noči in pa o velikih počitnicah. A ne za dolgo. Zakaj ljubljanski kramarji so prodajali tako dobre in sladke stvari, da se je študentovska volja pametnega gospodarstva razblinila v nič. Par dni potem, ko smo se vrnilo z domov v šole, smo bili tako suhi kakor kresivna goba.

Edini bankir, ki smo ga poznali, je bila—gospodinja. Če pri nji ne bo nič, pade ves načrt našega praznovanja, zakaj v Ljubljani si nisi mogel izposoditi vinarja drugje kakor v prostorih stare hranilnice, če si nesel kaj zastaviti.

Imeli smo velika in važna posvetovanja, kako bi omehčali srce naše gospodinje in dobili nekaj drobiža, brez katerega je bilo nemogoče iti dalj kakor na ljubljanski grad, v Šiško ali v kravjo dolino kozo bit. Sklenili smo tako, da gre poizkusit svojo srečo prvi član našega kvarteta tenorist Karol, kateremu smo rekli Loška smujka. Bil je doma nekje iz Loške doline, sin organista, jako pobožen, jasen fant, plavih las in enakih oči. O njemu smo vedeli, da bo uspel, ker je bil z gospodinjo vsako nedeljo popoldne pri nauku, medtem ko smo se mi drugi izmuzali, kakor smo vedeli in znali. Navadno smo vlekli žveplenke in kogar je zadelo, je moral v cerkev, da smo vedeli zve-

čer povedati, kakšna je bila propoved. Ostali smo se pa razgubili—včasih v zeleno jamo, včasih na grad ali proti Rožniku, kakor že je nanesla prilika.

Korel se je vrnil v naš krog smejočih oči:

“Desetico—to je vse kar sem mogel dobiti, pa še to ni šlo lahko. Moral sem lagati, da mi je profesor rekel iti k brivcu, da me ostrize, a še s tem izgovorom bi ne bilo nič, če ji ne bi omenil, da je tisti profesor sam katehet.”

Šli so potem k nji drugi in se vrnili z mrzlimi obkladki. Gospodinja je bila huda na nas, ker nas je prejšnjo nedeljo vjela, da ni bilo nikogar pri nauku.

“Kaj bo zdaj, slavni Homer,” vprašajo mene, ki sem veljal za pesnika in pisatelja, četudi ni javnost vedela zame. “Ti praviš, da si nad strankami, giblješ se v višjih pesniških plasteh, ali vidiš od tam kak up, kak žarek, ki bi nam pomagal izvršiti naše načrte?”

*Kaj ni že Prešernov duh
pravil, da je pesnik suh?
V krajih, kjer je večna zarja,
pesem plava—brez denarja,*

se odrežem, ko so mi šinile v glavo vse potrebne rime, da tako uveljavim svoj pesniški sloves. Oziram se po tovariših, če bi ne našel kje kaj jasnega v obrazih, nekaj takega, ki bi mi dalo upanje, da se bo nekje saj nekaj dobilo. A bili so sama uganka.

“Kaj misliš ti, Jože,” pravim našemu drugemu basistu, krepkemu, zagorelemu dečku, ki je bil vselej v prvih vrstah, kadar je bil med dijaki iz gimnazije in realke kak večji tepež. “Ti imaš krepke mišice in močno pest—kaj ti pravi tvoja vest?”

“Fantje, enkrat bo drugače na svetu,” začne Jože, ki je bil sin nekega delavca z Jesenic. O delavskih gibanjih in socializmu je vedel več kot mi vsi drugi. “Enkrat bo revež na prestolu in tisti, ki vladajo danes, bodo stali pred vprašanji kruha, kakor stojimo mi danes. Enkrat . . .”

“Ampak mi bi radi rešili naše ožje vprašanje danes, sicer ne moremo nikamor,” ga prekinem, ker sem poznal Jožeta in vedel, da ne bo tako hitro konca, kadar se razgreje v svojem elementu.

“Kaj pa ti, narodnjakar Nace, ti spadaš v kroge, ki imajo—kaj ko bi nesli tvojo uro. . .”

Nekaj rdečega je skočilo Nacetu v lice.

“Mojo uro? Moj spomin na botra?”

“Kadar dobiš denar, jo pa greš iskat. To ni nič takega; če jo kdaj pa kdaj neseš v zastavljalnico, bo bolj na varnem kakor pri tebi.”

“Pika,” dregne Nace in gleda tako iz kota oči, da ni obetala bodočnost o tem predmetu ničesar drugega kakor nesporazum in mogoče še polom.

Kaj nam je bilo početi? Bili smo štirje s trdnim sklepom, da bomo na Šmarni gori za vsako ceno. Ves zbrani kapital je znašal deset krajcar-

jev in s tem bogastvom v žepu smo korakali na vse zgodaj med ljubljanskimi zidovi z zaupanjem v srečo. Bo že kako. Prvo in poglavitno vprašanje je bilo: kako bomo desetico porabili, da bomo shajali. Vedeli smo, da bo treba v Vižmarjih plačati mostovino za vsakega po dva krajcarja—za štiri torej osem. Preostanek dveh krajcarjev smo soglasno dali za cigarete—štiri drame, na vsakega po eno. Res ni bilo dosti, a le boljše kot nič.

Pustili smo za sabo Šiško in prašili po beli cesti proti našemu idealu—Šmarni gori. Kolikor bolj smo se ji bližali, toliko večja in mogočnejša je postajala. Debatirali smo o vsem mogočem, včasih kako zapeli, ogovarjali ljudi, posebno mlekarice, ki so z majhnimi zelenimi vozički vlačile mleko v mesto.

V bližini Vižmarjev mi pride na misel nekaj velikega, nekaj mogočnega, nekaj takega kar bi pomenjalo revolucijo v naši blagajni.

“Pravite, da je treba za vsako osebo plačati dva krajcarja? Kaj, če bi storili tako: ti Joža si močan ko medved—deni to le Loško smujko na ramo in jo nesi preko mosta. Dva krajcarja prihranimo tukaj. In ti Nace si tudi bolj tršat od mene—mislim, da ne boš padel pod križem, če me oprtiš.”

Zlata misel—samo če bo obveljala. Ampak mora. Študentovska logika je bila taka: kdor gre čez most, plača dva krajcarja. Ampak tisti, ki ga imam cuco-ramo—ne rabi mostu—torej mora biti prost. Štiri krajcarje prihranka niso mačkine solze pri taki blagajni, kakor smo jo imeli.

Reveža sta dihala pod težkimi bremenami in pretila, da naju pomečeta v Savo, če se ne nehava režati. Godrnjala sta, da je vse to oslarija, ki nam najbrž ne bo nič pomagala. Blizu sredine mosta se ustavi moj Nace, da se odpočije in oddahne.

“Ali ne boš strela ferdamana malo bolj miren? Če misliš, da Pegaza jahaš . . .”

Delj ni šlo. Jože, ki je rinil pred mano, je planil v tak smeh, da se je ubogi Korel zavalil po tleh in vzdihnil:

“Bog se usmili—če pojde tako naprej, bomo še v Savi končali.”

To je spravilo tudi mene na tla. Dva sva se smejala—dva godrnjala in treba je bilo dosti modre diplomacije, predno sva zopet zlezla na grbe, da naju preneseta na drugo stran.

Ko smo bili blizu konca se prikaže stražnik, obstoji in meri s svojimi očmi ta čuden prizor. Menda si je bil na čistem glede mostnine tudi za take slučaje, zakaj pomahal je z roko s privzdignjenim kazalcem sem in tja, kakor bi hotel vnaprej povedati, da iz tega ne bo nič.

“Osem krajcarjev,” se oglasi in nastavi dlan.

Zastonj smo dokazovali s pomočjo vseh človeških postav, kakšno krivico nam dela. Osem krajcarjev je njegov račun pa ne več ne manj.

“Gremo pa nazaj,” se ustavlja Nace.

“Bo pa zopet osem krajcarjev,” dostavi precej odurno mostninar, kar je pomenjalo, da se z nami ne misli več prerekati. Jože nekaj mežika Korelnu, ki je nosil našo blagajno in miga z glavo proti Savi. A Korel ni razumel vsega tega. Privlekel je osem krajcarjev in jih odštel mostninarju.

“Ti smujka loška, ali nisi razumel, da jo naj vderemo z našo blagajno v grmovje, pa naj nas lovi!” godrnja Jože z glasom, ki ni obetal ničesar dobrega. Tudi moj Nace je bil tako razpoložen, da sem vedel, da bo najboljše, če lepo molčimo in gremo naprej.

Kmalu se začne strmina in mahamo počasi med drevjem proti vrhu. Šmarna gora ni bila več tista piramida, ki smo jo ogledovali iz Ljubljane. Bila je velikan, ki se nam je zdel, da nima ne kraja ne konca.

S precejšnjim počivanjem pridemo končno do vrha vsi izmučeni in—lačni. Najprej v cerkev. Pobožni Korel je takoj pokleknil, prekrižal se po dolgem in počez in bil je ta hip izgubljen za naš kvartet. Šele ko mu pravim, da mislimo zapeti, se zdrami. Potem se začne posvetovanje, katero bi ubrali.

“Ko pomlad cvetoča pride,” predlaga Nace.

“To je posvetna pesem,” se upira Korel. “Moramo kako nabožno. . .”

“Jaz bi rad tako, ki bi nam privabila od kje kak denar. Liter vina, par klobas in dobrega črne-ga kruha—potem bi pa pel, potem. Tako je pa dovolj, da želodec poje,” modruje Joža.

In cerkev je izgubila v trenutku vso svojo privlačnost, ko je zagospodaril želodec in zahteval svojih pravic.

“Tukaj je gostilna, ampak ker smo brez denarja, bi pravtako lahko rekel: tukaj je turški grob,” se oglasi. “Kaj pa, če bi pred gostilno zapeli. Mogoče pride kaka dobra duša in nam plača liter vina. Drugo bi se pa že kako dobilo.”

Res se spravimo pred vrata in pogledujemo, če bi koga videli. Kazalo ni dosti. S petjem si je kvartet večkrat pomagal v gostilnah, koder je bilo že več okajenih. Ti imajo navdušenje za petje; trezen človek pa ne poje.

Vendar se odločimo in začnemo z ubranimi glasovi:

“Ljubca moja, kaj si st’rila. . .”

Ob prvi kitici je bilo vse mirno in videli nismo drugega kakor praznoto v oknih in temo v veži. Koncem druge kitice pa se prikaže med vrati ena izmed tistih gorenjskih Marjan, ki jih človek najde povsod po tem širokem svetu. Visoko je bila izpodrecana, precej zaripljenega obraza, uprla je roke v bok in piknila:

“Torej na Šmarno goro pridete, ki je tako velika božja pot, pa prepevate o ljubicah. Lepi romarji ste, to se vam kar vidi.”

Seveda se je videlo, zakaj reven študent ne kaže drugega kakor to, kar ima: velike, večno lačne

oči, pa goreče želje v duši, želje, ki jih svet navadno ne razume.

Spogledali smo se štirje med sabo, rekli nismo besede, mislili pa mnogo.

Počasi lezemo nekoliko nižje, kjer je stal kip svetega Antona z zvonom, kateri je imel baje čudovito moč. Pripovedovali so, da kar si človek želi med zvonjenjem, to se mu izpolni. Drug za drugim smo vlekli za vrv in zvonili—kaj so želeli drugi, tega ne vem. Vem pa, ko sem prišel jaz na vrsto, da sem imel v duhu pripravljeno kitico:

*Oj preljubi svet Anton,
daj, pomagaj za en milijon.
Če tega ne—slušaj mili glas:
Vsaj za liter vina—par klobas.*

Ozrl sem se z upanjem v srcu v kip in tako sva gledala nekaj časa drug drugega. Sv. Anton ni rekel ne take ne take—če si je kaj mislil, je bilo najbrž to: takih adutov se mi ne manjka.

Sedli smo na trato in zrlji v svet. Lep svet, krasna ta naša zemlja—a kaj ko te vsakega toliko časa nekaj dregne v želodcu in pred očmi se ti potegne neka rumenkasta pisa, kakor bi se človeku zapiral svet. Trudno se oziramo po gozdu—oči iščejo, če bi se kje kaj odprlo—a kaj ti more dati pomladanski gozd? Jagode so komaj v cvetju—doli pod nami sveže orana polja—vsega polno za dušo—za prozaičen želodec pa nič.

S težavo se dvignemo in začnemo korakati po strmini. Skoro težje nam je šlo doli kakor gori, zakaj kolena so odnehavala, moč je popuščala. Kdo bi se čudil! Prejšnji večer ni bilo nič kakor je pač študentovska navada. Zjutraj mala škodolica kave s staro zemljo—mar naj to drži človeka na nogah?

Tiho in poparjeno smo lezli nižje in nižje, dokler se nismo iznašli zopet pred tistim mostom.

“Kaj pa zdaj?” vpraša Nace. “Ali nas bo pustil čez most?”

“Kaj zdaj,” odmeva v duši vseh, a nihče ne ve dobrega odgovora.

“Po dva krajcarja od vsakega ali pojdite odkoder ste prišli,” je bil mostninarjev ultimatum. Kaj hočemo—ali naj ga ubijemo, ali vržemo v Savo? Mož je tršat in ni rečeno, da bi se mesto njega kdo drugi ne iznašel v reki.

“Če ne plačate, greste lahko okoli na Črnuški most,” to je bilo vse, kar smo mogli dobiti iz njega.

Kaj nam je kazalo drugega, kakor zaviti na skoro dvakrat daljšo pot. Potegnili smo noge s težavo kakor Krpanova kobila in lezli ob zeleni Savi proti Črnučam. Nebo se je polagoma prepletalo z oblaki in v naravo je silil oster sever. Naša telesa so se potila slabosti in na vsako toliko minut hoda je kdo sedel kraj ceste, da se odpočije. Zastonj so se upirale naše oči po mladem polju in po sveže zelenem drevju. Lepote na koše, a za želodec nikjer nič.

"Tam se pase živina, kaj če bi šli in pomolzli eno kravo," svetuje Jože.

"V kaj jo boš pa molzel, če nisi tele?" poizveduje Korel, ki je postajal vedno bolj bled in vidno utrujen.

"Imamo klobuke, mogoče bo šlo kako."

Pa ni šlo. Komaj smo se približali čredi s par šopi trave, je živina pogledala na nas kakor na tujega škrica v zakotni vasi, poskočila druga za drugo in jo vdrla čisto na drugo stran pašnika. Zastonj je bilo vse klicanje s plavkami in sivkami in ves načrt je šel v franže, kakor stolp babilonski.

"Mene pustite tukaj, vi pojdite pa domov," prosi Korel. "Mogoče pride kak voz. . ."

Komaj zine te besede, se prikaže po cesti lepa kočija. Bili so v nji poleg kočijaža en starejši moški, precej tršata ženska in pa mlado punče v primeroma tistih letih, ko začne stegovati vrat za fanti. Mi smo mahali—stara dva sta se komaj ozrla, dekle pa je švigalo z mlado glavico in privabili smo ji celo lahen smeh. No, to je bilo tudi vse.

"Da bi se jim le kolo snelo," godrnja Jože.

"Kar ne želiš, da bi se tebi zgodilo, tudi ti drugim ne želi," ga svari pobožni, blede Korel.

"O, jaz želim sebi baš to kar oni drhali. Potem bi imel jaz kočijo in konje, pa naj bi se snemala kolesa kakor bi kdo želel."

Skušali smo se smejati—pa tudi to ni šlo. Vedno bolj smo čutili krčne vbodljaje v želodcu in se tolažili z vodo. A bilo je še slabše. Zakaj telo je postajalo še bolj potno in tisti hladni veter nas je zadeval prav do kosti. Solnce se je naglo bližalo daljnim vrhovom gora in naša družba je bila tiha, kakor bi šli za pogrebom.

Kar se nam zvije Korel, kot bi ne imel nobenih kosti v telesu in pade ob kraju ceste.

"Ne grem in ne morem dalje. Pojdite vi sami in sporočite. . ."

"Tukaj vendar ne boš sklenil tega žalostnega potovanja po zelenem svetu?" mu pravim in premišljam, kaj bi bilo najboljše. Oči se mi ustavlja jo pri posameznih hišah, ki so bile naredkoma posajene kraj ceste ali nedaleč proč in na misel mi pride nekaj, kar je obetalo vsaj delno rešitev.

"Korel, dva te bova podprla pa zavijemo v prvo hišo. Ljudje so vendar ljudje in gotovo ne bodo pustili, da nam član našega kvarteta izdihne na božji poti."

Ko se tako vlečemo po prašni cesti, grade utrujeni možgani načrt. Obetal je veliko.

"Ali imate kaj mleka," vprašam, ko pridemo do prvih vrat. "Bili smo na božji poti na Šmarni gori in ko smo stikali po gozdih, smo prišli do sladkih koreninic, pa smo jih začeli jesti. Mogoče niso bile prave in lahko je, da se je eden ali drugi zastrupil. Ko bi imeli malo mleka. . . Pravijo,

da je mleko najboljšo, če je človek zastrupljen," končujem s takim glasom, da bi se omeščal tudi kamen na cesti.

"Ježeš pomagaj," pravi ženica v skrbeh in si s predpasnikom obriše lice. Teče proti kuhinji, a se kmalu vrne in vzdihne:

"Naša dekla je danes odpeljala vse mleko v mesto. Živine ni doma. Ježeš—čakajte no—". Oko ji išče ob cesti, potem pa pokaže s prstom:

"Vidite tisto belo hišo na drugi strani? Pojdite tja, tam niso nikdar brez mleka."

Malo potolaženi in z večjim upom v duši vlečemo Korelna precej hitro po cesti.

"Pojdimo no malo bolj počasi," dostavlja Jože. "Kdo bo pa verjel, da smo zastrupljeni, če bomo drvili kakor tiste krave na paši!"

"In ti Korel," dodaja Nace, "delaj se malo bolj bolnega. Eno tace vleci za sabo, če ne, te res pustimo tukaj, pa odplavaj s svojo dušo kamor hočeš."

Predno pridemo do vrat, se zapodi proti nam neki cucek in se dere kakor da odnašamo hišo. Trenutek kasneje se prikaže na pragu kaj čedna ženska srednjih let in nekako ostrmi, ko vidi ne navadni prizor.

"Če bi bili tako dobri," začne Jože za izpremembo. "Na Šmarno goro smo šli na božjo pot, da počastimo Marijo, pa smo spotoma nabirali neke vrste jagode in jedli. Mogoče so bile strupene. Mleko najbolj gotovo pomaga za vsak strup, če ga imate kaj."

"Seveda ga imam," hiti mlada gospodinja in izgine v veži. Korelna položimo kar na kamenito škrl pred pragom, da je ležal kot Job ali pa Aleš pod stopnicami.

Gospodinja se vrne z veliko latvico. Korelna malo dvignemo in mleko je izginjalo kakor bi bilo dno odletelo od latvice. Trenutek kasneje se Nace sesede, deno roko na želodec in vzdihne:

"Mene tudi."

Hitro mu damo drugo polovico mleka—šlo je kakor za stavo.

Z Jožetom se pogledava. Ostala sva sama suhih ust in praznega želodca. Nace naju razume, pa se ozre proti gospodnji in pravi:

"Mi je že dosti boljše. Kako je pa vama? Ali vaju nič ne slabi?"

Ozreva se z Jožetom nekako trudno na gospodinjino, ki nas je opazovala s praga.

"Če sta tudi vidva jedla, potem moram prinesiti še malo mleka," pravi, kakor bi nama trgala besede iz ust.

No in bili smo vsaj za silo rešeni. Samo še nekaj nam je manjkalo. Želodec bi rabil nekaj masivnega, nekaj takega, ki se ugrizne.

"Imate še malo vode," vprašam, ne zato, da bi bil žejen, ampak da spravim želje naših želodcev nekako v javnost. Grem z ženo v kuhinjo, pijem nekoliko po sili, potem pa pravim:

"Kako imate lepo tukaj. . . Mmmmm—pa kako diši po kruhu, po tistem dobrem domačem kruhu, ki ga poznate samo na deželi."

"Vsaj sem baš danes pekla—če bi ga malo hoteli. . ." pravi in seže na polico pod prt ter privleče cel hleb. Najrajši bi jo bil objel samega veselja.

"Ah. . . to je kruh, to, ne pa tista mrtvaška kreča, ki nam jo prodajajo v mestu," pravim in odvalim tak kos, da so ga bila vsa usta polna. "Rečem vam, sami angeljčki bi ga jedli, če bi imeli zobe."

"Aaa, kruh?," se oglasi Jože za mano. "In pa tak lep kmetski kruh. . . Ali ste ga sami spekli?"

"Kajpak. Zdaj, ko imamo delo na polju, pečem po dvakrat na teden."

Komaj je končal, že se privlečeta še druga dva. Hleba je bilo precej, a izginjal je, kakor bi ga v brezdno metal.

Polagoma se nam je vrnila dobra volja in radi bi bili odšli, zakaj mračilo se je že. A nismo si bili prav na jasnem, kako bi jo odkurili.

"Zdaj smo vam pa gotovo kaj dolžni," pravim ženi in sežem v žep. "Pa ne bodite previsoki, zakaj mi smo revni študentje iz Ljubljane, ki smo šli na božjo pot. . ."

"Bo pa Marija poplačala," pravi dobra žena, ki je lahko po naših oblekah presodila, da ne bo dosti v žepih.

"Noben dar ne bo pozabljen," dostavlja Jože. "Zakaj kdor lačnega nasiti, žejnega napoji. . ."

"Kaj ga pa lomiš," ga dregnem pod rebra. "Ali nisi bil malo prej zastrupljen?" pošepetam.

Zahvalili smo se dobri ženi in mahnili proti Črnučam. Vse je bilo lepše v naravi kot prej in začeli smo nabirati ob cesti šopke cvetja, da ne pridemo v mesto brez vsega z božje poti.

Ko pridemo do sredine toliko zaželjenega črnuškega mostu, smo kakor dogovorjeni obstali v sredini, zazrli se v temno zelene valove bistre Save in urezali tisto krasno:

Ko pomlad cvetoča pride. . .

"Najrajši bi, da vidim zdajle pod sabo v zelenih valovih tisti proklemani vižmarski most z mostninarjem vred," pravi Jože, da ohladi nekoliko svojo dušo.

"Jaz bi ga že ne reševal," mu dostavim.

"Jaz bi mu pa še kamen zavalil, da bi šel bolj gotovo na dno," dodaja Nace.

"Kar ne želiš," začne Korel, ki je bil oživel, kakor ptič v pomladnem jutru.

"Je že dobro, je že dobro," ga ustavim. "Boš pa še komu drugemu kaj povedal, mi smo te že slišali. . ."

In po široki, ravni cesti se je zopet vračala družba veselega kvarteta. Iznad kamniških planin je vstal kakor mogočen, srebrn tolar, blede mesec ter vtisnil v duše mladih upov enega izmed tistih živih življenskih stebrov, ki posvetijo s svojimi

nepozabnimi žarki v marsikateri temni kot napol pozabljene preteklosti in vrnejo človeku zopet smer in zaupanje v bodočnost. Zakaj vsa naša preteklost ni drugega kot zgradba za vse kar nas čaka. Čimveč oken vidimo razsvetljenih v nji, toliko ložji so naši dnevi in lepše nam postaja to, kar imenujemo—življenje.

Frank S. Tauchar:

STOLETNIK MODRUJE

Največ mi daje življenje cvetja
ob koncu prvega stoletja.
Dvajset let so me vsi strahovali,
pa načrte plehke zame kovali.

Nato me je žena v past dobila —
in mi cel kup otrok rodila . . .
ki so me trideset let jezili,
nadaljnjih trideset pa pokorili!

Skozi zadnjih dvajset let,
je zame postal mirnejši svet,
ker so mi otroci, žena umrli,
predno so mi up in voljo strli . . .

Bil sem pred njimi —
ostal sem za njimi —
ne oguljeni kvek,
ampak še vedno cvek! . . .

SLOVENSKE KNJIGE POSTALE REDKOST

Slovenci v starem kraju so se ponašali, da izdajo poročno več knjig kot pa jih izide med katerikoli drugim narodom.

Po invaziji se je to čez noč spremenilo. Ne samo, da slovenskih knjig več ne tiskajo, nego je slovenska knjiga v tistem delu Slovenije, ki so ga okupirali Nemci, popolnoma zatrta, pa tudi v "provinci Lubiana" okupatorji žele, da knjigarne ponujajo ljudem italijanske knjige in da se domačini italijanščine čimprej nauče.

Edini kraj, kjer se slovenske knjige lahko svobodno prodaja, je Amerika.

Proletarčeva knjigarna jih je imela veliko v zalogi, toda letos in lani so bila naročila zanjemenda baš radi tragedije, ki je zadela našo književnost v starem kraju—znatno večja kakor pa prejšnja leta.

Precej knjig je že pošlo, a vendar je zbirka še precejšnja.

Kadar si torej želite kupiti slovenskih knjig, pišite po cenik Proletarcu na naslov 2301 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

V tej knjigarni lahko dobite tudi knjige, ki jih je napisal Louis Adamič, in precej drugih angleških knjig.

Podpredsednik Wallace za tak mir, v kakršnem ne bo kali za tretjo svetovno vojno

Dne 8. marca t. l. je imel podpredsednik Henry Wallace v Delawareu, O., govor, ki so ga vsled njegove važnosti objavili mnogi listi v celoti, vsi pa komentirali, bodisi odobravojoče ali sovražno, kakršne tendence pač že zastopajo v socialnih in v mednarodnih vprašanjih. Njegov govor je dobil globok odmev tudi v Angliji, v Sovjetski uniji, na Kitajskem in drugod. Da, zelo pazno so ga preštudirali tudi v — Nemčiji. Kajti svoje misli o preureditvi sveta po vojni je v tem govoru razložil človek, ki morda postane prihodnji predsednik te republike.

Wallace ni socialist v našem pojmovanju te besede. Toda socialistične teorije zelo dobro pozna. Reakcionarji ga sovražijo in mnogi mu pravijo "komunist." Ako bi on živel v Angliji, je gotovo, da ne bi bil v torijski, pač pa v delavski stranki. Tu pa je več ali manj vezan na stranko, ki ga je izvolila, dasi ga je njena konvencija l. 1940 nominirala proti svoji volji. Za tovariša v volilnem boju ga je hotel Roosevelt in delegacija se je morala udati.

Nobenega spora ni o dejstvu, da je Wallace eden izmed najnaprednejših, najdalekovidnejših ameriških državnikov.

V svojem govoru, ki ga tu objavljamo, si je v tolmačenju marksizma vzel za glavno podlago ruski boljševizem. Marsikaj, kar pravi o treh glavnih filozofijah sedanjega časa, je sporno. A ne v glavnih potezah. Je za demokracijo v pravem pomenu besede, za razumevanje Sovjetske unije in njenega sistema ter za sodelovanje z njo, ako nočemo znova v vojno.

Ugotavlja, da če vlade kapitalističnih držav ne bodo znale ali hotele urediti socialnih problemov, bomo imeli revolucije tudi ako ne bi bilo Rusije in njene kominterne. Njegov govor je prevedel za Majski glas Louis Beniger.

SEDANJI svet pozna tri glavne filozofije — prusko, marksistično in demokratično krščansko.

Prva bazira na teoriji, da sila narekuje pravico in trdi, da vojne med narodi so neizbežne, dokler vsem svetu ne zavlada gospodujoče pleme in slehernemu določi delo nadut samopostavljeni vodja. Druga vztraja, da razredni boj je neizogiben, dokler svetu ne zavlada proletariat, ki prične graditi brezrazredno družbo. Tretja pa zanika, da je človek bil ustvarjen za boj bodisi med narodi ali razredi in trdi, da končni mir je neizbežen, da so si vsi ljudje bratje in da je Bog njihov oče.

Demokracija upanje človeštva

Ta demokratična miselnost prevladuje ne le med protestanti in katoliki, temveč tudi med pripadniki vseh ostalih ver. Če si pobližje ogledamo razne verske tvorbe, vidimo, da vse učijo doktrino človeške dostojnosti, da je Bog določil človeku, da bo dober sosed svojemu sočloveku in da je končni cilj združitev vsega sveta.

Tisti, ki verjamejo v pravice posameznika, propagirajo svobodo in tisti, ki se zavzemajo za združitev naroda ali pa vsega sveta, propagirajo svetost obvezne dolžnosti. Vsekakor pa obstoji navidezno nasprotje med svobodo in dolžnostjo, zato nam je treba demokratičnega razumevanja, da se to nasprotje pravilno razreši. Edino z vero in vzgojo more svobodoljuben človek priti do spoznanja, da je njegovo največje zadovoljstvo v tem, da služi načelom skupnosti v dobrobit vseh. To je bistvo demokracije, ki mora prežeti srca vseh, ako nočemo, da bi naša civilizacija utonila v krvi vojnih viher in revolucij, ki so pač najgroznejše zlo človeštva. Demokracija je upanje civilizacije.

Pruska doktrina

Da bomo lažje razumeli pomen teh treh filozofij, moramo najprej razčleniti vsako zase. V zadnjih osemdesetih letih je bila Prusija glavni zagovornik doktrine o neizbežnosti vojne. Po naravi so navadni Prusi preprosti in delovni ljudje in postanejo dobri državljani, razen v slučajih, kjer so postali žrtve prusjaštva, katero uči, da je moč pravica. Prusjaštvo je uspelo v tem, da njegovi pristaši izvajajo nauke, ki so vsi posvečeni glavnemu zlu. Hitler je na primer upregel prusko militaristično tradicijo v svoj lastni verski fanaticizem ter tako postal pravcati Antikrist svoje generacije — morda najsilnejši Antikrist vseh časov. Zato pa ni dovolj, da se Hitler strmoglavil, temveč je treba razumeti izvor in vzroke pruskega duha ter storiti vse, da se temeljito odpravi, ako hočemo doseči resnični mir.

Korenine prusjaške miselnosti o vojni in nadvladi segajo globoko. Nič ne de, če so bile te korenine zasajene že v pradavnini ali če so vzkliše šele pod vodstvom tevtonskih vitezev v srednjem veku. Mi vemo le to, da za časa Friderika Velikega so se Prusi oklenili doktrine totalne vojne in totalne države kot glavnega smotra. Bismarck in cesar Viljem II. sta potem upregla v voz brezobzirnega boja vse, kar je Friderick Veliki učil.

Kmalu potem ko je cesar Viljem II. zasedel prestol, je neki "mehkosrčni" nemški general rekel svojim četam: "Naša civilizacija si mora zgraditi temelj na gorah trupel, na morju solza in na jecanju brezštevilnega umirajočega moštva."

Na našo žalost sedaj dobro vemo, da to niso bi-

le le prazne besede, vemo pa tudi, ako Bog dovoli, da ne bodo več dolgo držale.

Drugi Prusi so učili isto. Bernhardi in Treitschke sta vršila isto v tisku in učnih knjigah ter proslavljala vojno kot potrebo, da Nemčija izzove prepir z Anglijo in Francijo. Friderik Veliki, Moltke in Bismarck so bili v Nemčiji proglašeni za večje mislece nego Goethe, Schiller, Bach in Beethoven. Hegel je zasadil široko in globoko filozofijo totalitarne države. Drugi nemški filozofi, zlasti Nietzsche, so pa pretvorili Darwinovo teorijo naravne izbire in ohranitve močnejšega nad šibkejšim ter jo odeli z navideznim znanstvom v svrhu militarizma, da so opravičili svoja brezobzirna početja.

S tem seveda ni rečeno, da je bila Prusija edina slaba država na svetu. Anglija, Francija, Rusija, Španija in Združene države niso bile vselej perfektna. Ampak Prusija in Japonska sta bili edini državi, ki sta sistematično posvečali največ važnosti skozi cele generacije — slavi države in brezobzirnemu boju.

Mnogi pradedje ameriških državljanov so bili člani tiste manjšine v Nemčiji, ki se je upirala ekstremnim tendencam militarizma. Na tisoče teh upornikov se je izselilo v Ameriko po zlomu revolucije leta 1848. Njihovi otroci, vnuki in pravnuki so danes med našimi najboljšimi državljani, ki sedaj doprinašajo svoj delež v vojnih naporih za svobodo in mi jih spoštujemo.

Po letu 1848 je bila vsa liberalna kultura stare Nemčije podrejena malikovanju sile. Tako je v manj ko sto letih, od Bismarcka in cesarja Viljema II. do Hitlerja, Nemčija izvršila petero napadalnih vojn. Rezultat tega je, da je v zadnjih tridesetih letih prusjaštvo povzročilo smrt najmanj 20 milijonov mož, pohabilo najmanj 10 milijonov drugih, med tem ko so ostali narodi sveta bili prisiljeni potrošiti na stotine milijard dolarjev za smrt, uničevanje in sovraštvo. Kako povsem drugačna bi bila slika, ako se bi bil ta denar porabil v svrhe miru, blagostanja in razumevanja!

Po krvi vsi enaki

Po krvi niso Nemci ne slabši ne boljši od Angležev, Američanov, Švedov, Poljakov ali Rusov. Ampak pruska vzgoja preteklega stoletja, zlasti pa nacistična vzgoja zadnjih deset let, je ustvarila psihično mašino v tako groznem obsegu in tako nevarno vsemu svetu, da je neobhodno potrebno, da se po tej vojni postavi kontrola nad vso nemško vzgojo. Pruski učitelji so igrali večjo vlogo v prid nemške armade nego oficirji, kajti pruske šolske knjige so bile močnejše nego municija. Kar je dalo nemški armadi silo, da je postala tako grozen aparat, je bila disciplina volje in malikovanje vojne, da se doseže končna premoč nad vsem svetom.

Kakor je Hitler upregel prusjaško militaristič-

no miselnost in jo pretvoril v tolovajstvo, tako je tudi upregel pruski vzgojni sistem ter ga prekrojil v moderno mašino, v katero je potisnil milijone nemške mladine za dosego svetovne nadvlade. Hitlerjeva mladina se je vežbala v brezpozgojni veri, da je država bolj važna nego posameznik, kateri se mora radevolje žrtvovati za nemški narod in za svojega firarja. Začel je pri mladih materah in očetih, pri poročenih ali neporočenih, vtaknil otroke v otroška vzgojevališča in jih tako zastrupil s svojim geslom o "izvoljenem ljudstvu" — češ, da med ljudmi kakor v narodi vlada večni boj med šibkejšimi in močnejšimi in da "gnile demokracije" so obsojene v pogin pred vzvišeno silo nacistične elite. Nemške mladeniče so sistematično učili brutalnosti, mladenke pa, da je njihova vzvišena dolžnost, da postanejo matere, če so omožene ali ne, njihovi otroci pa morajo biti posvečeni službi domovine in firarja. Z mističnimi ceremonijami, poganškimi plesi in kresovi, s častitvijo solnca in z raznimi drugimi obredi so vežbali mladino, da gleda na Hitlerja kot na božansko bitje in da ga moli kot Boga.

To zlo, ki so ga ustvarili s sistematičnim degradiranjem nemške mladine, se ne more odpraviti čez noč. Odpravila ga ne bi niti Hitlerjeva smrt, kajti mnogo nemške mladine bo verjalo, da je on še vedno njih vodja. Mrtev Hitler postane lahko prav tako nevaren kot živ.

To je tisti veliki problem, s katerim bodo morali Združeni narodi računati, ako hočemo, da bo zmaga, ki ni več daleč, prinesla svetu mnogo več nego le kratek odmor in priprave za nov pruski napad.

Način v preobrat nemške vzgoje

Naloga Združenih narodov ne sme biti, da bi diktirali bodočo nemško vzgojo, kajti mi se ne smemo poslužiti hitlerjanskih sredstev, da bi požigali knjige. Je pa za svetovni mir vitalnega pomena, da zagotovimo, da prusjaštvo in hitlerizem ter druge slične tvorbe ne bodo več dobile mesta med nemškim ljudstvom. Bodoče nemške učne knjige naj bi napisali tisti nemški učenjaki, ki imajo zdrav vpogled v realnost. Prepričan sem, da bi ti možje dali zadoščenje naukom o miru in mednarodni poštenosti ter tako stopnjema privedli nemški narod do spoznanja, da je pravica posameznika tako važna kot njegova dolžnost napram državi.

Brez dvoma se bo na tisoče nemških mladeničev vrnilo iz vojne razočaranih nad prusjaštvom in hitlerizmom. Pripravljeni bodo, da pomagajo zgraditi novo demokratično Nemčijo in naša dolžnost bo, da jim pomagamo. Pri tej gradnji bomo potrebovali sodelovanja vseh Nemcev, ki bodo dokazali, da ne verjamejo v pravljico o "izvoljenem ljudstvu" in da so resnično proti doktrini, da je moč pravica. Ta nova vzgoja se mora izvršiti

po demokratičnih načelih, ki temeljijo na svetovnem miru.

Razumeti je treba, da to ne pomeni, da bi šli Američani učiti v nemške šole. Glavno je, da se prepereči vojna miselnost, tako da se v šolah ne bo več učila prevara kot krepostni nauk. Nikakor ne smemo dopustiti, da se bi vrnili v čase mehkega popuščanja, kakor sta to vršili zadnjih deset let Anglija in Francija. Kajti cena za tako apizarstvo je pač prevelika v življenjih in denarju, da si bi še kdaj izbrali tako tragično pot.

Wallaceovo razlaganje marksizma

Do tu se je vsa moja razprava tikala prusjaštva. Sedaj pride na vrsto marksizem. Ta filozofija je v nekih vpogledih dete prusjaštva, kajti njegov učitelj Marks se je vzgojil v Heglovi miselnosti in Hegel je bil eksponent pruske države. Tako na primer vidimo, da se je marksizem v bivši ruski tajni policiji poslužil Čeke, kakor se je prusjaštvo poslužilo Gestape, ampak marksizem ni nikdar propagiral mednarodne vojne kot sredstvo za dosego narodnih stremeljenj. Marksizem ne verjame, da je en narod boljši kot drugi. Razne marksistične aktivnosti zadnjih deset let so bile posledica bojazni pred Nemčijo. Rusi, ki so glavni eksponenti marksizma, so bolj verni nego Prusi in večina ruskega naroda je še vedno verna ter ima več prilike za versko izražanje kot ga imajo Prusi pod svojim režimom, kateri poveličuje nasilstvo svojih tevtonskih bogov.

Vprašanje verske svobode v Rusiji je vzbudilo pozor angleške cerkve na Angleškem in katoliške cerkve v tej deželi. V eni zadnjih izdaj katoliškega mesečnika *Commonweal*, o katerem se gotovo ne more reči, da zastopa marksistične tendence, urednik ocenjuje knjigi dveh ruskih izgnancev, ki pišeta o verskih pravicah v Rusiji. Na podlagi teh knjig je urednik prišel do zaključka, da se je položaj cerkve v Rusiji definitivno izboljšal.

Bodoči dobrobit sveta zavisi od sožitja med marksizmom, kakor se sedaj razvija v Rusiji, in med demokracijo, v kolikor jo bomo znali prilagoditi razmeram tega stoletja. Stare sorte marksizem je trdil, da demokracija je le beseda, ki nudi navadnemu človeku fraze, ne pa delo, ter da vera vanjo rezultira v šibki obliki vladavine. Mi, ki verjamemo v demokracijo, moramo priznati, da nam je moderna znanost s svojimi tehnološkimi iznajdbami vred dala nove steklenice, v katere pa še nismo vlili vina demokratične miselnosti.

Priznati moramo, da v nekaterih slučajih so Prusi in Rusi razumeli znamenja časa bolje nego mi — in upam, da reakcionarni politikaši ne bodo citirali tega stavka in ga izločili z namenom, da dokažejo, da se zavzemam za diktature. Prusi so uspeli v tem, da so njihovi birokratje upreg-

li socialne sile v službo države. Med tem pa so Rusi posvetili vso svojo pažnjo delu in so za svojo stvar naudušili svoje ljudstvo. Prepričan sem, da je demokracija edini resnični izraz krščanstva, ampak če noče, da se odtuji krščanstvu, mora biti mnogo bolj sposobna, da bo služila navadnemu človeku ter da bo znala odbijati zahteve sebičnih interesov.

Po tej vojni bodo demokratični kapitalistični narodi morali dokazati, da so zmožni dati delo vsem ter da bodo znali izkoristiti vse naravne vi-re. Dokazati bodo morali, da so vstanu izenačiti ljudsko konsumno zahtevo s produktivno silo. Pravica do stalnega dela in poštene plače je potrebna za dostojni obstoj človeka.

Ako bodo zapadne demokracije zmožne dati delo vsem in povečati produkcijo, tedaj se jim ni treba bati obnove stare komunistične propagande od znotraj. Ako pa ne bodo tega storile, tedaj je taka propaganda neizbežna in nobena ruska, naša ali katerakoli druga vlada je ne bo mogla preprečiti. V slučaju daljše nezaposlenosti bo edino vprašanje, ali prevzame vlado prusjaška ali marksistična miselnost.

Verjamem v demokracijo, ki bazira na socialni pravičnosti tistih modrih mož, ki so sestavili ameriško ustavo ter sprejeli zakon civilnih svobodščin. Mi verjamemo, da je mogoče spraviti v sklad te pravice in dolžnosti, katere zahteva od nas splošni dobrobit. Dalje verjamemo v versko strpnost in v ločitev vere od države, ne smemo pa pozabiti prižgati luč razumevanja, da bomo lahko zrlj dejstvom v obraz.

Možnosti za tretjo svetovno vojno

Letos ali prihodnje leto se bo odločilo, ali bomo zasejali seme tretje svetovne vojne ali seme trajnega miru. Nova vojna bo gotova stvar, ako bomo dopustili, da se Prusija spet oboroži bodisi materialno ali psihološko. Nova vojna bo možna, ako bomo prevarili Rusijo. Ta vojna bo možna, ako ne dokažemo, da smo zmožni po tej vojni dati delo vsem in če dovolimo, da fašistični interesi na podlagi protiruskih predsodkov prevzamejo kontrolo naše vlade. Ako zapadne demokracije z Rusijo vred ne pridejo do zadovoljivega sporazuma pred koncem vojne, se resno bojim, da bo tretja svetovna vojna neizbežna. Ako ne pride do tesnega, zaupljivega razumevanja med Rusijo in Združenimi državami, obstoja nevarnost, da bosta Rusija in Nemčija prej ali slej sklenili prijateljstvo za skupno stvar.

Seveda, tla za tretjo svetovno vojno lahko pripravijo tudi druge države, četudi bi mi sledili najboljšim smernicam. Taka vojna je na primer možna, če se bi Rusija spet oklenila trockistične ideje, da zaneti svetovno revolucijo, ali če bi bili britski interesi spet naklonjeni protiruskim aktivnostim v Nemčiji in v drugih državah.

Drugi možni vzroki za tretjo svetovno vojno lahko nastanejo vsled naših lastnih napak, kakršne smo naredili po zaključku prve svetovne vojne. Kadar narod-upnik dvigne tarife in zahteva od tujih narodov, da plačajo v denarju in ne v blagu, je posledica ogorčenje, ki vodi najprej v trgovinsko vojno in naposled v krvavi spopad.

Krist je učil, da lačne moramo nasititi, nage obleči, bolnike tolažiti in nesrečne obiskavati. Dalje je učil, da pošteno ravnanje s svojim sosedom je božje opravilo. Ampak soseščina v njegovem času je bila omejena na par milj. Danes je zrakoplov spremenil ves svet v eno samo soseščino. Politika dobrega sosedstva doma in po svetu je krščanska politika. Tisti, ki uče izolacionizem ter sejejo sovraštvo do drugih narodov, učijo spremenjeno obliko prusjaškega nacizma in edina posledica takega pridigovanja bo vojna.

Ako hočemo imeti mir, moramo z drugimi narodi ravnati v duhu demokratičnega krščanstva. Naša vera se mora izvajati na praktičen način. Na primer v naših odnosih do Kitajske moramo paziti, da izboljšamo njen materialni in duhovni položaj v dobrobit njenega ljudstva. Tako ravnanje ne bo le pomagalo odpraviti vojne, temveč nam bo nudilo več duševnega in materialnega blagostanja. S tem pa ne mislim kakšnega misijonskega podvzetja v svrhu novega imperializma.

Skoro polovica ljudi na svetu živi v vzhodni Aziji. Sedem osmink teh ne zna čitati in ne pisati, mnogi teh pa poslušajo radio in vedo, da se svet giblje ter so odločni v tem, da se s svetom vred gibljejo tudi oni.

Zgodovina kaže, da je v preteklosti vsak velik narod imel priliko, da si je pomagal s tem, da je pomagal drugim. Ako se taka prilika pravilno dojme in izvaja, se odpro neizmerne praktične možnosti. Mnogi ameriški trgovci so to opazili v manjšem obsegu v svojem lastnem trgovanju. Čim bolj so razumeli svoj posel, tem bolj se je večalo njih blagostanje in tem več delavcev so zaposlili. Krščanstvo ni zvezdogledo ali sanjavo. Ako se aplicira na svetovni obseg, postane zelo praktično. Prijatelj se vedno radi spominjamo. Pomoč potrebnim se kmalu ne pozabi. Mi v Ameriki imamo sedaj najboljšo priliko, da dokažemo, da ne želimo osedlati nobenega naroda, niti ne maramo upreči našega denarja ali poslati naših izvedencev, po receptu naše miselnosti tistim, ki tega ne marajo. Ampak mi verjamemo, da nas bodo mnogi sami klicali na pomoč.

Zapadne demokracije morajo izpričati praktičnost svoje vere. Pomagati moramo Kitajski in Indiji. S Prusijo moramo postopati odločno in pošteno. Z Rusijo moramo ravnati pravično in pošteno ter moramo biti tolerantni in ji celo pomagati v njenih prizadevanjih, da reši svoja ekonomska vprašanja na njen lastni način. Z demokratičnimi vzgledi moramo dokazati, da smo

zmožni dati delo vsem ter da smo zmožni spraviti v tek vso produkcijo v korist navadnega človeka.

S sodelovanjem z ostalim svetom bomo dvignili svoj lastni življenjski standard, obenem pa bomo pomagali dvigniti življenjski standard drugih narodov. To ne pomeni, da bomo vzeli kruh iz ust naših otrok, da nasitimo otroke drugih narodov, ampak da bomo pripravljeni sodelovati z vsemi v prizadevanju, da se uposljuje energije slehernega, tako da bo naša zemlja čim popolnejše služila vsemu človeštvu.

Kdo je kdo v Majskem glasu

LOUIS BENIGER, pomožni urednik Prosvete in redni sodruđnik naših publikacij.

VINCENT CAINKAR, glavni predsednik SNPJ, predsednik Jugoslovanskega pomožnega odbora, slovenska sekcija, in član Slovensko-ameriškega narodnega sveta.

JOSEPH CHESAREK, bivši gl. tajnik Hrvatsko-Slovenske zveze na Calumetu, sedaj združena s HBZ. Chesarek je uposlen v njenem uradu. Urejuje slovenski del Zajedničara. S časnikarstvom se je pečal že v Calumetu.

BORIS FURLAN, do nemške in italijanske invazije v Jugoslavijo profesor na ljubljanski univerzi, predavatelj in zgodovinar.

ANTON GARDEN, pomožni urednik Prosvete, politični člankar in deloven v socialistični stranki.

FRANK KERŽE, bivši gl. tajnik SNPJ in urednik njenega glasila, izdajatelj revije Čas in pionirski literarni delavec med ameriški Slovenci.

MIRKO G. KUHEL, glavni blagajnik SNPJ in pomožni tajnik SANSa, prej gl. blagajnik SSPZ, ki je sedaj združena s SNPJ.

MILAN MEDVESHEK, član odbora Cankarjeve ustanove v Clevelandu, član gl. odbora SNPJ, odbornik JSZ, sodruđnik naših publikacij in deloven na kulturnem polju.

IVAN MOLEK, glavni urednik Prosvete, avtor raznih knjig in brošur ter član odbora Prosvetne matice. Sodruđnik Majskega glasa in Ameriškega družinskega koledarja od kar izhajata.

JOŠKO OVEN, predsednik upravnega odbora Proletarca in drugih naših publikacij.

CHARLES POGORELEC, upravnik Majskega glasa, je ob enem upravnik Proletarca in koledarja, tajnik JSZ in Prosvetne matice.

ANTON SHULAR, predsednik porotnega odbora SNPJ, član odbora JSZ in naš redni sodruđnik.

JOHN SHULAR, farmar v Kansasu. Dokler mu je zdravje dopuščalo, je bil deloven na društvenem polju in v našem gibanju.

ANTON SLABE, pomožni urednik Prosvete in redni sodruđnik naših publikacij.

JOSEPH SNOY je znan agitator za naše publikacije v vzhodnem Ohio.

FRED A. VIDER je glavni tajnik SNPJ in podpredsednik upravnega odbora naših publikacij ter JSZ.

KATKA ZUPANČIČ, ki je bila v starem kraju učiteljica, je redna sodruđnica Mladinskega lista, Majskega glasa in Ameriškega družinskega koledarja.

JANKO ZEGA (psevdonim) je naš redni sodruđnik in deloven na društvenem polju.

FRANK ZAITZ, urednik Majskega glasa, je urednik Proletarca in koledarja, član gl. odbora SNPJ in odbornik SANSa.

Pozdravi rojakov, ki žele zmago pravičnosti v tej vojni in prospevanje našim publikacijam

LOUIS ZORKO Cleveland, Ohio	ANTON BABICH Cleveland, Ohio	FRANK MIKŠE Cleveland, Ohio
MATH. MESEC Cleveland, Ohio	JOHN SIMČIČ Cleveland, Ohio	JOE GREGORČIČ Cleveland, Ohio
LOUIS HROVAT Cleveland, Ohio	ANTON ABRAM Cleveland, Ohio	MATT PISHLER Cleveland, Ohio
TONY ZAKRAJŠEK Cleveland, Ohio	TONY STRAH Cleveland, Ohio	AUGUST KOMAR Cleveland, Ohio
JOSEPHINE FABJANCICH Cleveland, Ohio	JOSEPH SAJOVEC Cleveland, Ohio	VINCENC SALMIČ Cleveland, Ohio
JOHN ZALETEL Cleveland, Ohio	LUDVIK MEDVEŠEK Cleveland, Ohio	JOSEPH LEVER Cleveland, Ohio
FRANK JANSA Cleveland, Ohio	JOSEPH CENTA Cleveland, Ohio	JERRY ROŽANC Cleveland, Ohio
JOSEPHINE MEZNARSICH Cleveland, Ohio	FRANK MIHELICICH Cleveland, Ohio	JOHN KREBEL Cleveland, Ohio
ALMA LAZAR Cleveland, Ohio	JACOB J. VIDMAR Cleveland, Ohio	FRANK KRANČEVIČ Cleveland, Ohio
URŠULA MULEY Cleveland, Ohio	FRANK PENCA Cleveland, Ohio	JENNIE DAGARIN Cleveland, Ohio
AUGUST KUŽNIK Cleveland, Ohio	KRIST STOKEL Cleveland, Ohio	ANTON KUKOVAC Cleveland, Ohio
FRANK KLEMENČIČ I. Cleveland, Ohio	FRANK IVANČIČ Cleveland, Ohio	JOHN FILIPIČ Cleveland, Ohio
EDWARD BRANISEL Cleveland, Ohio	FRANK KLEMENČIČ II. Cleveland, Ohio	JOHN GORJANC Cleveland, Ohio
VINCENT KLEMENCIC Cleveland, Ohio	JOHN JENIK Cleveland, Ohio	JOHN KOSS Cleveland, Ohio
PETER VALENCICH Cleveland, Ohio	FRANK MILAVEC Cleveland, Ohio	FRANK BARBIČ Cleveland, Ohio
JOHN TAVČAR Cleveland, Ohio	FRANK ŠILC Cleveland, Ohio	JACK ŠUBELJ Cleveland, Ohio
JOHN CENTA Cleveland, Ohio	JOHN ŠEGA Cleveland, Ohio	ANDY POKLAR Cleveland, Ohio
LOUIS KOCJAN Cleveland, Ohio	FRANK MACK Cleveland, Ohio	LEO POLJŠAK Cleveland, Ohio
PRIJATELJ "M. G." Cleveland, Ohio	MATT RIHTAR Cleveland, Ohio	FRANK ČESEN Cleveland, Ohio

HERMAN GREBENC Cleveland, Ohio	ANTON DOLGAN Cleveland, Ohio	MR. & MRS. STEVE CHUCK Power Point, Ohio
FRANK ŽAGAR Cleveland, Ohio	JOSEPH DOLGAN Cleveland, Ohio	MR. & MRS. MATT TUSECK Power Point, Ohio
JOHN ROME Cleveland, Ohio	MILAN MEDVEŠEK Cleveland, Ohio	ANTON ZUGA Warren, Ohio
FRANK KOVAČIĆ Cleveland, Ohio	JOSEPH FRANCESKIN Cleveland, Ohio	FRANK MODIC Warren, Ohio
LEO SIMONCICH Cleveland, Ohio	ANTON SKAPIN Cleveland, Ohio	JACOB PERŠIN Warren, Ohio
LOUIS FLORJANČIĆ Cleveland, Ohio	ANDREW BOZICH Euclid, Ohio	ANTON RUDIN Warren, Ohio
FRANK TURK Cleveland, Ohio	ANDREW BOZICH Cleveland, Ohio	JOSEPH JEŽ Warren, Ohio
LOUIS FURLAN Cleveland, Ohio	FRANK HRIBAR Cleveland, Ohio	ANDREJ KAPEL Fairport Harbor, Ohio
FRANK JELARSICH Cleveland, Ohio	ANTON VEHAR Cleveland, Ohio	ANTON LUNKA Fairport Harbor, Ohio
ANTON JANKOVICH Cleveland, Ohio	JOHN PETRICH Youngstown, Ohio	LEO JUNKO SR. Detroit, Mich.
LOUIS REBOL Cleveland, Ohio	LOUIS PAVLINICH Bellaire, Ohio	LEO JUNKO JR. Detroit, Mich.
ANTON FILIPICH Cleveland, Ohio	FLORIAN PISHEK Bellaire, Ohio	JOHN KRAINTZ Detroit, Mich.
VICTOR INTIHAR Cleveland, Ohio	JOHN VITEZ Barton, Ohio	E. S. WATKO Detroit, Mich.
JOSEPH POLANC Cleveland, Ohio	JOSEPH in ROSE SKOFF Barton, Ohio	ANNA TRAVNIK Detroit, Mich.
JOHN UŠENIČNIK Cleveland, Ohio	LOUIS BERGANT Barton, Ohio	JOSEPH ZRIMEC Detroit, Mich.
FRANCES KORENCICH Cleveland, Ohio	FRANK PODOBNIK Barton, Ohio	ANTON GRUM Detroit, Mich.
JOHN ZAJC Cleveland, Ohio	FRANK ZDESHAR Barton, Ohio	JOSEPH GRUM Detroit, Mich.
ANTON LESKOVEC Cleveland, Ohio	JOSEPH SNOY Bridgeport, Ohio	ADOLPH KOSS Detroit, Mich.
JOSEPHINE ZAJC Cleveland, Ohio	NACE ŽLEMBERGAR Piney Fork, Ohio	JOSEPH GOLIA Detroit, Mich.
ANTON OGRIN Cleveland, Ohio	MR. & MRS. JACOB BERGANT Lisbon, Ohio	ALBERT NAPRUDNIK Detroit, Mich.
MARY ZUPANČIĆ Cleveland, Ohio	MR. & MRS. KARL BOGATAY Power Point, Ohio	PRIJATELJ M. GLASA Detroit, Mich.

RUDOLPH JUNKO Detroit, Mich.	MICHAEL GLAD Detroit, Mich.	RUDOLPH ZORE Detroit, Mich.
JOSEPH SMALTZ Detroit, Mich.	FRANK GABER Detroit, Mich.	FRANK RAMŠAK Detroit, Mich.
JOSEPH MIHELICH Detroit, Mich.	JOE MILLEK Detroit, Mich.	ANTON POTOČNIK Detroit, Mich.
FRANK REŽIŠNIK Detroit, Mich.	PAUL OCEPEK Detroit, Mich.	JOHN ROTAR Detroit, Mich.
JOSEPH KORŠIČ Detroit, Mich.	FRANK OBLAK Detroit, Mich.	JOHN KRALY Detroit, Mich.
MR. & MRS. JANKO ZORNIK Detroit, Mich.	JACOB GORUP Detroit, Mich.	KATIE STIMAC Detroit, Mich.
ISABELLE TSCHILTSCH Detroit, Mich.	ANNE J. KLARICH Detroit, Mich.	MARY KLARICH Detroit, Mich.
LOVRENC SLUGA Detroit, Mich.	MARY O'BRANOVIČ Detroit, Mich.	ANTON KRŽIŠNIK Detroit, Mich.
ALBIN SERDONER SR. Detroit, Mich.	FRANK NAGEL Detroit, Mich.	JACK KAPEL Detroit, Mich.
JOHN VOLK Detroit, Mich.	KATTIE PETRICH Detroit, Mich.	SLOVENSKI DELAVSKI DOM Detroit, Mich.
FRANK KRESE Detroit, Mich.	LAURA ZRIMEC Detroit, Mich.	GOSP. ODSEK S. D. D. Detroit, Mich.
ANTON CEDILNIK Detroit, Mich.	FRANK PADAR Detroit, Mich.	JOHN PLACHTER Dearborn, Mich.
RUDOLF POTOČNIK Detroit, Mich.	MARTIN MENTON Detroit, Mich.	MARY KNEZ Dearborn, Mich.
CHARLES GABER Detroit, Mich.	JOSEPH TOPOLAK Detroit, Mich.	JACOB LOČNIŠKAR Dearborn, Mich.
MATH. URBAS Detroit, Mich.	MARY BERNIK Detroit, Mich.	ANTON ANŽIČEK Birmingham, Mich.
MARY POTOČNIK Detroit, Mich.	FRANK BOLE Highland Park, Mich.	FRANK MODIC Ecorse, Mich.
LIA J. MENTON Detroit, Mich.	JULIA MENTON Highland Park, Mich.	VALENTIN MESETZ Chicago, Ill.
FRANK ZABKAR Detroit, Mich.	MARY JURCA Highland Park, Mich.	LAWRENCE PICHMAN Chicago, Ill.
ANNA KOSS Detroit, Mich.	JOHN CAIZER Highland Park, Mich.	ANTON ANDRES Chicago, Ill.
JOE KOSS Detroit, Mich.	ANDREW PREGEL Base Line, Mich.	IGNATZ HAINRICHAR Chicago, Ill.
ANDREW GRUM JR. Detroit, Mich.	JOSEPH KOŠIR Hazel Park, Mich.	JOSEPH SLOGAR Chicago, Ill.

JOHN RAK Chicago, Ill.	ANTON GARDEN Chicago, Ill.	KRISTINA TURPIN Cicero, Ill.
FRANCES L. RAK Chicago, Ill.	FRANK S. TAUCHAR Chicago, Ill.	ANTON PUTZ Cicero, Ill.
FRANK BIZJAK Chicago, Ill.	JOSEPH OBLAK, Chicago, Ill.	ANTON SLABE Cicero, Ill.
LUKA in GERTRUDE GROSER Chicago, Ill.	ANTON KRAPENC Chicago, Ill.	JOHN OLIP Clarendon Hills, Ill.
KATHY HRVATIN Chicago, Ill.	JERRY ZOUL Chicago, Ill.	JOSEPHINE PREZEL Clarendon Hills, Ill.
JOHN RODMAN Chicago, Ill.	JOSEPH NACHTMAN Chicago, Ill.	JOŠKO in MARY OVEN Clarendon Hills, Ill.
FRED & FRANCES VIDER Chicago, Ill.	MATT. NIMETH Chicago, Ill.	PETER & KATTIE BERNIK Clarendon Hills, Ill.
FRANK & DOROTHY SODNIK Chicago, Ill.	MICHAEL & ANNA PRAZAK Chicago, Ill.	ANDREW SPOLAR Algonquin, Ill.
FRANCES VRECHEK Chicago, Ill.	VINCENC CAINKAR Chicago, Ill.	KATKA ZUPANČIĆ Berwyn, Ill.
ANGELA ZAITZ Chicago, Ill.	MIRKO G. KUHEL Chicago, Ill.	STANKO ŽELE Berwyn, Ill.
FRANK ZAITZ Chicago, Ill.	WILLIAM RUS Chicago, Ill.	VACLAV LUŽA Berwyn, Ill.
JOHN TURK Chicago, Ill.	MICHAEL VRHOVNIK Chicago, Ill.	FRANK MIHEVC Waukegan, Ill.
IVAN in MARY MOLEK Chicago, Ill.	LAWRENCE GRADIŠEK Chicago, Ill.	MARTIN JUDNICH Waukegan, Ill.
MARY SVETLIK Chicago, Ill.	TIMOTHY L. PRELESNIK Chicago, Ill.	FRANK BRANCE B. Waukegan, Ill.
JOHN & SOPHIE MARTINJAK Chicago, Ill.	FRANCES KOČEVAR Chicago, Ill.	MIKE MILLER Waukegan, Ill.
JOHN in MARY SPROHAR Chicago, Ill.	LOUIS BENIGER Chicago, Ill.	LORRAINE MILLER Waukegan, Ill.
ANTON in JENNIE ZAITZ Chicago, Ill.	JOHN BABICH Chicago, Ill.	JOSEPH ŽAGAR Waukegan, Ill.
PHILIP GODINA Chicago, Ill.	JOHN BUNDEK Chicago, Ill.	ANNA KRANC Waukegan, Ill.
PETER VRHOVNIK Chicago, Ill.	JOSEPH FAJFAR, SR. Chicago, Ill.	JOE PODBOY Waukegan, Ill.
MIRKO in ANNA CIGANICH Chicago, Ill.	CHRISTIAN SENN, Chicago, Ill.	MARIANA KRŽIĆ Waukegan, Ill.
CHAS. in ANNA POGORELEC Chicago, Ill.	JOSEPH TURPIN Cicero, Ill.	FRANK ŠETINA Waukegan, Ill.

IGNAC JEREB Waukegan, Ill.	MARY TROHA No. Chicago, Ill.	JOHN KOKLICH Strabane, Pa.
RUDOLF SKALA Waukegan, Ill.	AGNES DUKICH No. Chicago, Ill.	JOHN CHESNIK ML. Strabane, Pa.
FRANK GRIMSIC Waukegan, Ill.	MARY LUKANČIĆ No. Chicago, Ill.	LOUIS BARTOL Strabane, Pa.
JOHN BUČAR Waukegan, Ill.	JOHN GORŠEK ST. Springfield, Ill.	GEORGE KLOBUCHAR Strabane, Pa.
JENNIE MILLER Waukegan, Ill.	MR. & MRS. LOUIS AIDICH Springfield, Ill.	VINCENC PETERNEL Strabane, Pa.
J. in A. MAHNICH Waukegan, Ill.	JOHN OCEPEK Springfield, Ill.	DRUŠTVO ŠT. 138 SNPJ Strabane, Pa.
ANDREW MOŽEK Waukegan, Ill.	JOSEPH OVCA Springfield, Ill.	TONY MARTINČIĆ Muse, Pa.
ANTON LUKANČIĆ No. Chicago, Ill.	ANTON AUSEC Staunton, Ill.	JOSEPH BIZJAK Meadow Lands, Pa.
MATT OGRIN No. Chicago, Ill.	JOE AJSTER TAVERN La Salle, Ill.	MARY GRUDEN Meadow Lands, Pa.
ANTON MESEC No. Chicago, Ill.	FRED MALGAI Peru, Ill.	ANTON ZORNIK Herminie, Pa.
MATT KIRN No. Chicago, Ill.	ANTON UDOVIC La Salle, Ill.	ANTON PETROVICH Herminie, Pa.
JERRY SPACAPAN No. Chicago, Ill.	ANTON BREGANT Pocahontas, Ill.	DRUŠTVO ŠT. 87 SNPJ Herminie, Pa.
MARIAN SPACAPAN No. Chicago, Ill.	MR. & MRS. J. PETKOVŠEK Kokomo, Ind.	JOSEPH BENIGER Export, Pa.
FRANK JEREB No. Chicago, Ill.	JUSTIN MARTINČIĆ Canonsburg, Pa.	JOSEPH BRITZ Export, Pa.
HELEN JEREB No. Chicago, Ill.	FRANK POGORELTZ Canonsburg, Pa.	JOHN PEČJAK Greensboro, Pa.
ANTON KOBAL No. Chicago, Ill.	TONY SAMSA Canonsburg, Pa.	JOHANNA PEČJAK Greensboro, Pa.
ANTON KONČAN No. Chicago, Ill.	TONY STRAJNAR Canonsburg, Pa.	ANTON MLAKAR Dilliner, Pa.
MARY KONČAN No. Chicago, Ill.	MIKE SKITTLE Canonsburg, Pa.	JOSEPH OBLAK Dilliner, Pa.
LOUISE OGRIN No. Chicago, Ill.	JOHN LAJEVIC Canonsburg, Pa.	ANTON ZUPANČIĆ Point Marion, Pa.
PAUL PEKLAJ No. Chicago, Ill.	MARKO TEKAVEC Canonsburg, Pa.	THREE STAR BOTTLING Wks Verona, Pa.
FRANCES CIVHA No. Chicago, Ill.	JOHN TERČELJ Strabane, Pa.	ANTON & CAROL. STONICH Verona, Pa.

JOHN & MARY ZORCH Harmarville, Pa.	GEORGE SMREKAR Aliquippa, Pa.	JOE TAMSHE Milwaukee, Wis.
JOHN KAUS Harmarville, Pa.	JOSEPH ROBICH Yukon, Pa.	JOE JUVANC Milwaukee, Wis.
MARTIN PRAŠNIKAR Harwick, Pa.	JOHN FRADEL Latrobe, Pa.	MIKE & CHR. PODJAVORŠEK Milwaukee, Wis.
ANDY BERTL Darragh, Pa.	MARY FRADEL Latrobe, Pa.	FRANK POLIČNIK Milwaukee, Wis.
MARY URŠIČ Sygan, Pa.	VINCENT RESNIK Pleasant Unity, Pa.	A. BRATANICH Milwaukee, Wis.
FRANK STRAH Lawrence, Pa.	JOHN RESNIK Hostetter, Pa.	THERESA KAJTNA Milwaukee, Wis.
MR. & MRS. LOUIS BRITZ Lawrence, Pa.	JOHN ARH Whitney, Pa.	"BLED" ŠT. 19 JPZS Milwaukee, Wis.
LUKA MIKLAUČIČ Coraopolis, Pa.	JOSEPH KRMEL Burgettstown, Pa.	"VENERA" ŠT. 192 SNPJ Milwaukee, Wis.
ANTON REDNAK No. Braddock, Pa.	FRANK LAURICH Burgettstown, Pa.	JOHN LENKO Milwaukee, Wis.
LOUIS KARISH No. Braddock, Pa.	PETER BUKOVEC Johnstown, Pa.	LEOPOLD ZAYBER Milwaukee, Wis.
TONY BOGOLIN Sharon, Pa.	FRANK MIKUSH Johnstown, Pa.	JOHN JERMAN Milwaukee, Wis.
JOSEPH STEKLAČIČ Sharon, Pa.	THOM & ANNE BRICELY Johnstown, Pa.	FRANK & MARY ERMENC Milwaukee, Wis.
JOSEPH CVELBAR Sharon, Pa.	PAUL LACH Johnstown, Pa.	FRANK & ANNA PUNCER West Allis, Wis.
MARTIN GORENC Imperial, Pa.	MARY ZABRIC Parkhill, Pa.	MARY SCHULER West Allis, Wis.
MAX ZIDAR Imperial, Pa.	ANT. & MARY VIDRICH Lloydell, Pa.	JOE HOMAR West Allis, Wis.
FRANK URBAS Imperial, Pa.	ANTON STRAŽIŠAR Tire Hill, Pa.	MARY FLUDERNIK Sheboygan, Wis.
STEVE ZIMMERMAN Imperial, Pa.	PAUL LESS Tire Hill, Pa.	JOHANNA SUSHA Sheboygan, Wis.
FRANK AUGUSTIN Imperial, Pa.	NEIMENOVAN Milwaukee, Wis.	THERESA ZAGOŽEN Sheboygan, Wis.
FRANK MAČEK Moon Run, Pa.	FRANK ZAJEC Milwaukee, Wis.	MRS. FRED TOMAN Sheboygan, Wis.
JOSEPH ČEBULAR Vandling, Pa.	MR. & MRS. JOHN CAMER Milwaukee, Wis.	FRANK FALLE Sheboygan, Wis.
ANTHONY DRASLER, JR. Forest City, Pa.	FRANK MATKOVICH Milwaukee, Wis.	JOHN BABOSHEK Sheboygan, Wis.

DRUŠTVO ŠT. 344 SNPJ Sheboygan, Wis.	BLAŽ MEZURI IN DRUŽINA Los Angeles, Calif.	JOHN ZUPANCICH Pueblo, Colo.
JELENC'S TAVERN Sheboygan, Wis.	ANTHONY LUKANIK Pueblo, Colo.	FRANK SMARAITZ Pueblo, Colo.
DRUŠTVO ŠT. 4 JPZS Sheboygan, Wis.	FRANK POGORELEC Pueblo, Colo.	DRUŠTVO ŠT. 299 SNPJ Walsenburg, Colo.
MIKE KRULTZ Willard, Wis.	NEIMENOVANA Pueblo, Colo.	EDWARD & MARY TOMŠIČ Walsenburg, Colo.
FRED SCHILTZ Willard, Wis.	FRANK BREGAR Pueblo, Colo.	FRANK TOMŠIČ Walsenburg, Colo.
JOHN KALTINGER Willard, Wis.	FRANK BOLTEZAR Pueblo, Colo.	GEORGE STIGLICH Walsenburg, Colo.
PETER BELAJ Willard, Wis.	NEIMENOVANA Pueblo, Colo.	ANTON TRATNIK Diamondville, Wyo.
JOHN BERGANT Willard, Wis.	FRANK STARK Pueblo, Colo.	MIKE ZAKOTNIK Kemmerer, Wyo.
JOSEPH SLEMEC Willard, Wis.	LOUIS KOROŠEC Pueblo, Colo.	JOHN H. KRZISNIK Kemmerer, Wyo.
MARTIN KIRN Willard, Wis.	MARTIN MIKLICH Pueblo, Colo.	LOUIS SAJOVIC Kemmerer, Wyo.
JOHN ZALLAR Willard, Wis.	STEVE ŠINE Pueblo, Colo.	FRANK MOLIČNIK Kemmerer, Wyo.
BLAŽ COCHARA Willard, Wis.	JOHN SMARAITZ Pueblo, Colo.	JOHN KRŽIŠNIK Frontier, Wyo.
ANTON SHULAR Arma, Kans.	ANTON MEDVED Pueblo, Colo.	JOHN STARVASNIK Frontier, Wyo.
KLUB ŠT. 21 JSZ Arma, Kans.	NEIMENOVAN Pueblo, Colo.	JAMES DEKLEVA Gowanda, N. Y.
MARTIN GORENC Arma, Kans.	AGNES KNAFELC Pueblo, Colo.	JOE BOHINC Gowanda, N. Y.
JENNIE DERNOVŠEK Pittsburgh, Kans.	MARY BABNIK Pueblo, Colo.	JOHN HOČEVAR Gowanda, N. Y.
SLOV. ZADR. POGR. ZAVOD Frontenac, Kans.	JOSEPH FABJANCICH Pueblo, Colo.	JOHN TERAN Ely, Minn.
L. KARLINGER Franklin, Kans.	LUDWIG YOXEY Pueblo, Colo.	ELY HDW. & FUR. CO. Ely, Minn.
MATT ZNIDARŠIČ Mulberry, Kans.	ALFONZ HOČHEVAR Pueblo, Colo.	JUGOSLOV. NAR. DOM Ely, Minn.
FRANK & ERNESTA NOVAK Los Angeles, Calif.	JOE GERM Pueblo, Colo.	JOHN DOLINAR Hibbing, Minn.
JOE & JULIA PARKEL Los Angeles, Calif.	JOE ZUPANCICH Pueblo, Colo.	FRANK PIPAN Hibbing, Minn.

CARL & ANA GERLOVIČ
Duluth, Minn.

JOHN in MARY KOBI
Duluth, Minn.

MRS. ANNIE BESTER
Washington, D. C.

"LEO TOLSTOJ" 205 SNPJ
Duluth, Minn.

ANTHONY E. GNEZDA
Kinney, Minn.

JOHN MIHELICH
Chicago, Ill.

CHICAGO, ILL.:

John Jurečić
Matt Pinter
Louis Mohar
Frank Robaus
Frances Godina
Martin Blatnik
Geo. Benkovich
Theresa Hujan
Sam Reven
Matthew Omerza
Frank S. Tauchar
Frank Omahan
Anton Trojar
Vinko Ločniškar
John Chamazar
Matthew Kure
John Rodman
Rose Rodman
Frank Zordani
Frank Groser
Mae Groser
Frank J. Lotrich
Louis Zidar
Louis Mesetz
Anna Lokar
Frank Alesh
WAUKEGAN-
NO. CHICAGO, ILL.:

SPRINGFIELD, ILL.:

John Goršek ml.
Mrs. John Goršek ml.
John Filipič
Mrs. John Filipič
John Zaverl
Mrs. John Zaverl
Anna Ovca
Frank Kalan
John Hochevar
DAVENPORT, IA.:

John Artach
Frances Artach
Joseph Drasler
Alice Drasler

CRAW. CO., KANS.:

Frances Potočnik
John Kunstelj
Louis Vene
Frank Dolinar
Jacob Kogoj
John Shular
Olger Opits
Lucy Pouše
Joe Bratkovič
Matt Ulepich

DETROIT, MICH.:

Joe Treven
John Gruden
Louis Strosberger
Michael Gregorič
Albert Kirn
August Dugar
Frank Tehovnik
ELY, MINN.:

Frank Lombargi
Frank Smuk
Julija Smuk
Jacob Kunstelj
Agnes Kunstelj
Joseph Mavetz st.
George Kochevar
Ivan Tazuell
John Tekavec
Mary Tekavec

CLEVELAND, O.:

Frank Vadnal
Neimenovan
Joe Virant
Andrej Trkman
John Samsa
J. F. Terbižan
Milka Slabe
Gusti Sterle
Anton Sterle
Sophie Turkman-
Elersich
Alice Vidmar
Milka Pagon
Joe Dolgan
Josephine Turk
GIRARD-
WARREN, O.:

Družina Bogatay
Družina A. Selak
Družina A. Pišlar
Frances Jež
Jennie Remik

VZHODNI OHIO:

George Lončarič
Ivana Rebol
Louis Gorenc
Frank Mihelčić
Peter Kroflich
Mike Smerdel
Joseph Subic
BRADDOCK, PA.,

IN OKOLICA:

Rudolph Korpas
Anton Kučić
Anton Šegina
Fred Povšek
Rudolf Čeligoj
John Baraga
Mary Stefančić
Vjekoslav Tumbri
Max Čopić
CANONSBURG-
STRABANE, PA.:

John Retcel

Frank Mikec
John Žigman
Jacob Pavčić
Anton Lesnikar
John Kosmač
Joseph Delost
Joseph Zupančić
Frank Martinčić
John Kvartič
Joseph Mavrich
Anton Mavrich
Anton Terčelj
Tony Rožanc
John Kvartič

IMPERIAL, PA.:

Toni Orel
Frank Vidrich
Frank Virant
John Godisha
Henry Michel
Anton Palcich
Jack Žitko
John Peršin
Nezi Zupančić
Matevž Pustovrh
Vence Palcich
LATROBE, PA.,
IN OKOLICA:

Joseph Zabkar
John H. Zabkar
Frank Klopčar
Helen Klopčar
Josephine Klopčar
Joseph Zakrajšek
Joseph Deblock
Joseph Arch
Frank Rak
Rose Deblock
Theresa M. Arch
Louis Keše
Anna Rock
Louis Planinšek
Antonette Andras
SHARON, PA.:

Frank Kramar

Frank Cimperman
Frank Novak
Mike Gorenc
Joseph Paulenich
Frank Cimperman
John Novak
Martin Trobentar
Louis Godina
Joseph Malovich
Joseph Shmit
Christina Lenarčić
John Novak

Joseph Glavan
Joseph Garm

ZAPADNA PENNA.:

Marie Zornik
Frank Skerl
John Mravlja
Josephine Potočnik
Angela Jankovich
John Kretz
Mary Plut
Mary Martinček
Antonia Podobnik
Louise Gutman
Theresa Homec
Frances Bohinc
Louis Sleber
Mary Zagar
James Paycer
Joe Flaiss
John Kaus
Joseph Klopčić
Martin Urana
Jacob Leskovich
Louis Trusnovic
MILW., SHEB., WIS.:

Mary Mihelčić
Martin Žitnik
John Resnick
Frank Stih
John Spendal
Anton Debevc
Družina Milostnik
Frank in Mary Saje

Iskrene čestitke k uspehu
MAJSKEGA GLASA!

John in Sophie Tancek

GIRARD - OHIO

SOCIALISTIČNI PEVSKI ZBOR

SVOBODA

vabi vse, ki jih veseli petje, na pristoop.
Vaje vsak petek večer in nedeljo po-
poldne v S. N. D. na John R. Street.

RUDOLPH POTOČNIK, tajnik
DETROIT - MICHIGAN

Naj živi

delavski praznik

PRVI MAJ!

JOSEPH JAUCH

CLEVELAND
OHIO

TEL. CANAL 5409

Gregurich Baking Co.
JOHN PTIČEK, Prop.

Sveže kruh, potice, kolači, torte, za
dom, za godove in svatbe.

1925 S. Racine Ave. - Chicago, Ill.

Prvomajski pozdrav!

Neimenovan

CHICAGO, ILL.

Joseph Chesarek:

MODRI IN NEMODRI "SALUNARJI"

Slika iz življenja naših izseljencev pred 40. leti

KO sem prišel spomladi leta 1900 iz stare domovine v Calumet v Michiganu, je bilo mesto natrpano ljudi. Oženjeni pari so stanovanja zelo težko dobili. Priseljevanje je bilo one dni na vrhuncu. Calumet je sprejel več kot svojo mero naših rojakov, ki so prihitali v Ameriko "s trebuhom za kruhom".

Vsaka, še tako majhna koliba je bila polna stanovalcev. Še celo prostornejše kleti so spremenili v sobe za najemnike. Opleskali so stene, drugo so izvršili tesarji, ali pa kar domači, pa je bilo novo stanovanje.

Rojaki so si postavljali hiše z mrzlično naglico. Seveda niso bile moderno opremljene kot so današnje. Centralne kurjave in kopalne banje bi v njih zastoj iskal. Devetdeset odstotkov stanovanj je imelo stranišča zunaj. To je bilo posebno pozimi neprijetno. Marsikdo je potihoma klel, ko je moral ponoči ven v snegu in mrazu, a kaj je hotel!

Tako hišo si si lahko zgradil jako poceni. S tiščakom na roki, pa si si postavil hišo s šestimi sobami. Ako si hotel polovico sob dati v najem, ti ni bilo treba iskati stanovalcev. Dogajalo se je, da so v taki hiši stanovale kar po tri družine, vsaka s kopico otrok.

Vsaka družina je imela gostače ("boarderje"). Po štirje, šest do osem jih je spalo v eni sobi. Gospodinje in deklet pa so jim kuhale, prale in likale od ranega jutra do pozne noči. Nekatere družine so imele kar po dvajset fantov na stanu in hrani. Vse kuhanje in pranje zanje pa sta morala opraviti gospodinja in dekleta.

Gostači so plačevali za hrano, pranje, krpanje in za stan od \$16 do \$18 na mesec. Dekla je bila v takih hišah prava sužnja. Vstati je morala že ob 5. zjutraj, zakuriti, pripraviti zajtrk in napolniti "pelce" za "boarderje". Ob 6. pa jih je začela buditi in tedaj se je pričelo klicanje, moledovanje, grozovitve in bogve kaj še vse.

Nekateri fantje so bili namreč pravi zaspaneti. Zvečer se jim ni mudilo v posteljo, zjutraj pa jih z nje ni bilo spraviti. Ko je dekleta prvič klicala, so takoj vstali tisti, ki jih ni bilo treba siliti. Druge je morala klicati še in še, predno so zdehaje postavili svoje noge na tla. Nekaj pa je bilo takih, ki za vse klice niso nič porajtali. S temi je imela največ truda. Njena dolžnost je bila, da je šel vsakdo na delo o pravem času. Če bi zamudili, bi jih delovodja poslal domov in vsa krivda pa bi bila naložena na njene rame. Ko ni vse moledovanje nič izdalo, je šinila v sobo, potegnila odejo z njih, sunila tega ali onega in zbežala v kuhinjo. Tako so le pricapljali iz spalnice in ji

pretili, da se v drugič ne bo tako lahko izmuznila.

Ko so opravili z zajtrkom in pograbili vsak svojo "pelco", jim je voščila svoj vsakdanji "good bye", nato pa začela pomivati, prati, krpati, postiljati in kar sploh še drugega so ji naložili.

Ko je bilo to končano, je bilo čas pripravljati večerjo. Vsak dan ni imela minute časa za oddih. Prišli so groceristi in mesarji z naročenim blagom in gospodinja jim je naštevala, kaj naj pripeljejo naslednjega dne.

Dekla pa je hitela, da bi bila večerja na mizi ob času. A še predno se je dobro zavedla, kako čas beži, so fantje že prihajali z dela drug za drugim.

Če je bila mlada in postavna, so se sukali okrog nje v kuhinji in ji nagajali, da je bilo njeno delo še bolj ovirano. Ta jo je pocukal za krilo, drugi jo je hotel prijati za roko, tretji ji je pripovedoval dovtip in tako naprej.

Po večerji pa zopet od kraja: pomivanje, likanje in šivanje, tako da uboga stvar ni bila nikoli prosta pred 10. zvečer. Potem pa brž k počitku do petih zjutraj.

Najtežji posel zanje je bilo pranje rudarskih delovnih oblek. Prinesli so jih domov v pranje vsak teden enkrat. Kakšna obleka je bila to, vedo le tisti, ki so kdaj delali v takih rudnikih.

Električnih pralnih strojev one čase še ni bilo. Vse pranje je morala dekleta opravljati z rokami. Zvijati težke rudarske hlače in srajce je bilo zanje težje kot pa rudarjem nalagati rudo v vozičke. Videl sem deklet, ki so imele prste od takega pranja tako izmučene, da se je kri pocedila iz njih, če so jih nekoliko stisnile. To je res bilo delo za živino, ne za ženske!

Za vse to delo po šestnajst ur na dan so prejemale kraljevsko plačo—osem dolarjev na mesec!

Ko so se začele upirati, so jim gospodinje pozneje k plači nekoliko primaknile in se zelo jezile radi tega, češ, da morajo izdati ves dobiček deklam, ki zahtevajo sedaj kar po deset dolarjev na mesec.

Vsaka dekleta je komaj čakala dneva, ko bo rešena te sužnosti. Priložnosti za možitve ni bilo malo, ker so iz starega kraja fantje zdržema prihajali. One, ki so bile lepe in prikupne, so se lahko kmalu osvobodile tega dela. Težave pa so imele tista dekleta, katerih vsled njihne vnanjosti ni nihče maral, ali pa le kdo izmed takih, kakršnih one ne bi hotele. A prej ali slej je moža vsaka dobila.

To pa ni bila za večino njih nikakršna osvoboditev. Razlika je bila le ta, da je začela svoj "boarding house" in da je bila odslej gospodinja,

ZA ZMAGO PROTI FAŠIZMU KUPUJ- TE VOJNE BONDE

ZAHVALA UPRAVNIKA

Izdajati tako publikacijo kot je naš "MAJSKI GLAS", bi bilo nemogoče, ako bi ne imeli naklonjenosti pri oglaševalcih, pa bili to trgovci in obrtniki, profesionalci, ali posamezni naročniki in somišljeniki te publikacije. Zato vsem skupaj iskrena hvala.

Čitateljem priporočamo, da upoštevajo trgovce in obrtnike, ki oglašajo v Majskem Glasu. Prepričani smo, da boste pri njih prav tako dobro postreženi, ali pa še boljše, kot drugje. Torej, ne prezrite gesla "SVOJI K SVOJIMI!"

Dalje se upravnštvo iskreno zahvaljuje zastopnikom in drugim prijateljem te publikacije, kateri so nabirali oglase in naročila.

Zelo važno delo vrše tudi razpečevalci. "Majski Glas" izdajamo zato, da ga ljudje čitajo. Agitatorji skrbe, da pride med ljudstvo. Vse priznanje i tem, ki se trudijo, da obišejo vsakega ter izrabi kakršnokoli priložnost v nabiranju naročnikov "Majskemu glasu".

Pri teh delih pomaga marsikdo, ki ni v seznamih nikoli omenjen. Upravnštvo izreka priznanje vsem od kraja in se nada, da ostanejo vsi enako naklonjeni našemu skupnemu delu tudi v bodoče.

CHAS. POGORELEC, upravnik.

AMERIŠKA BRATSKA ZVEZA

Glavni urad: ELY, MINNESOTA

Nudi slovenskim delavcem najboljše pogoje za zavarovanje proti poškodbam, boleznim ali smrti.

Vprašajte za pojasnila naše lokalne tajnike ali tajnice, ali pišite na

ANTON ZBAŠNIK, gl. tajnik ABZ,

AFU Building - - Ely, Minnesota

The Douglas Clothing Co.

3937 & 3939
W. 26th STREET

CHICAGO

v pomoč pa si je dobila dekle. Gospodinja je zjutraj lahko spala nekoliko dalj in podnevu se je lahko vsedla. Sicer pa je delala kakor dekla, le odgovornosti je imela več.

"Torej pričnimo z gostilno!"

Mnogi "gostači", ali fantje, kot so jim rekli, so mislili, da imajo družine, ki so se bavile s tem poslom, z njimi velik dobiček. Zato so se pritoževali, da je "podinga" predraga, četudi so plačevali za hrano, stan, pranje in šivanje borih 60c na dan. Res so bila živila takrat veliko cenejša kakor sedaj, a v resnici sta morala gospodar in gospodinja zelo paziti, da jima je koncem meseca, ko so bili vsi računi plačani, še kaj ostalo.

Marsikatera zakonca pa sta zašla v dolgove, potrošila sta več kot pa sta od fantov dobila za hrano in stan. Ker ni šlo, sta jim sporočila, da naj si iščejo drugo "podngo".

Vzrok njuni izgubi pa niso bili gostači nego slabo gospodinjstvo. Vzemimo za primero dekleta, ki je prišla iz starega kraja s kmetije. V gospodinjstvu ni imela nikakršnih izkušenj. Par mesecev je služila, se omožila in začela z "boardarji" na svojo roko. Ne ona ne njen mož nista vedela, koliko mesa in drugih živil je treba naročiti, da bo zadosti za vse. Vsled bojazni, da bi bilo premalo, je rajše naročila več kot manj. Tako je šlo mnogo hrane v nič in vrh tega se je še domači pes lahko gostil z mesom namesto da

bi obiral kosti. Ni čudno, ako so koncem meseca bili računi mesarja in grocerista večji kot pa dohodki.

Nekatere izmed teh gospodinj so se izkušenj učile in postale zelo spretno v preračunavanju. Z vztrajnostjo in trdim delom so si precej prihranile.

Ko je mož uvidel, da se kupček večja, je začel preudarjati, češ, gotovo bi še hitreje naraščal, če bi odprl na primer gostilno.

Postati salunar je mikalo marsikoga. Takrat se je pilo in tržilo v gostilnah da kaj. Ni pa jih v tej želji vodila samo misel na dobiček, temveč tudi zavest, da ko odpre gostilno, postane veljak. Ljudje ga bodo vpraševali za nasvete, prosili ga bodo, naj posreduje v tej ali oni njihovi težavi ali zagati, on pa bo vsakemu obljubil storiti kolikor bo mogel in tudi z nasveti ne bo hranil. Rojaki ga bodo čislali in hvalili.

Ko se je v tem premišljevanju odločil za odpritev gostilne se je bilo treba o tem zmeniti z ženo. Običajno je ni bilo težko pregovoriti. Tudi ona je mislila ne samo na večje dohodke nego tudi na ugled. Salunarka je vsekakor bolj čislana kot pa navadna gospodinja, ki le kuha in pere za "podngarje". Čemu se bi toliko mučila za tako majhen dobiček! V salunu bo boljše. Dekla bo opravljala kuhinjske posle in prala, gospodinja pa bo pomagala možu v gostilni.

KLUB ŠT. 27 J. S. S.

Cleveland, Ohio

vabi v svoje vrste vse zavedne delavce in delavke, na skupno delo za boljšo bodočnost. Zboruje vsaki drugi petek v mesecu ob 8. zvečer v starem poslopju SND na St. Clair Avenue.

Pevski zbor ZARJA ima svoje pevske vaje vsaki četrtek ob 8. zvečer v klubovih prostorih. Ako imate posluš in veselje do petja, pridružite se mu.

ADRIA PRINTING CO.

1838 NO. HALSTED STREET
CHICAGO ILLINOIS

Phone Mohawk 4707

●
NAJVEČJA HRVATSKO-
SLOVENSKA TISKARNA

Se priporoča v izvršitev vseh tiskarskih del

Tiskamo časopise, knjige, programe, letake, vstopnice in vsa druga v tiskarsko stroko spadajoča dela

●
VSA NAROČILA IZVRŠENA LIČNO IN HITRO
TER PO ZMERNIH CENAH

Ameriški družinski koledar je bil tiskan pri nas
"Proletarec" se tiska pri nas

COMPLIMENTS

OF

HOTEL BERGER

TEL. CRAWFORD 4290

2653 South Lawndale Avenue
CHICAGO - ILLINOIS**LEBER—Jeweler**

Prvovrstna

ZLATARSKA TRGOVINA

se priporoča Slovencem

3817 West 26th Street - Chicago, Illinois

STANLEY SKRIVAN

UNIJSKA BRIVNICA

PRVOVRSTNO DELO, DOBRA POSTREŽBA
IN ČISTOČA

2608 S. Lawndale Ave. - Chicago, Illinois

YOUR FURNITURE AND HOUSEHOLD
BELONGINGS should be insured against fire

The Cost is very small

DON'T BE WITHOUT THIS PROTECTION!

DONALD J. LOTRICH

2610 South Lawndale Ave.

PHONE: LAWndale 2344 - CHICAGO, ILLINOIS

Tel. Canal 6177

JOHN KOČHEVAR

Distributor

of

MONARCH BEER

2215 West 23rd Street - Chicago, Illinois

Workers Home

Co-Operative Association

Grocerija in mesnica

Delavsko združno podjetje.

Delavci, kupujte svoje potrebščine v njem.

2659 S. Pulaski Road - Chicago, Illinois

PHONE LAWDALE 3753

ANTON KEGL

KRASEN

PIKNIŠKI VRT

Prigrizek in dobre pijače vedno na razpolago

TEL. WILLOW SPRINGS 999-J

WILLOW SPRINGS - - - ILLINOIS

**THE PELIKAN
DRUG STORE**

TEL. CRAWFORD 2100

Lawndale Ave., Corner West 26th Street

CHICAGO, ILL.

EDWARD J. KRAL, R. Ph. G.

PHONE ROCKWELL 5695

ANTHONY S. HOLUB

ATTORNEY AT LAW

3734 West 26th Street Chicago, Illinois

ANTON JORDAN

REAL ESTATE BROKER

Prodajam in zamenjavam hiše in farme.

Poštena in zanesljiva postrežba jamčena.

809 Sanford St., Muskegon Heights, Mich.

(Prej 2622 S. Harding Ave., Chicago, Illinois)

“PROLETAREC”,glasilo jugoslovanskega politično organizirane
nega delavstva in **Prosvetne Matice**.
V slovenskem in angleškem jeziku.NAROČNINA: \$3.00 celo leto, \$1.75 pol leta, \$1.00 četrt leta. **NAROČITE SI GA!**

Licence so se pričenjale z mesecem majem. Odločila sta se za gostilno in vložila prošnjo za dovoljenje, ki ga je bilo lahko dobiti, dasi je bilo salunov že več ko preveč. Zastopniki pivovariv so bili takoj pri roki. Vsi so se novemu gostilničarju ponujali opremiti salun, pogojno seveda, ako se zaveže kupovati pivo edino od tiste pivovarne, ki mu bo postavila "baro" in kar še vse drugega spada v salun.

Kdor je imel dovolj denarja, je za opremo rajše sam poskrbel, da ni bil vezan na nobeno pivovarno. Drugi, ki so pričeli brez kapitala, pa so se poslužili agentove ponudbe.

Kadar je kdo odprl novo gostilno, je šla vest o tem hitro naokrog. Takoj je bilo dovolj obiskovalcev, posebno takih, ki so iskali priložnosti za zastonjsko pijačo. Ako je gostilničar rad "tretal", je imel pri baru vedno dovolj pivcev. Kdor pa ni imel te "navade", so ga hitro razkričali za stiskača. Posledica temu je bila največkrat prazna gostilna.

Gostilničar, ki je znal pogostoma reči, "pijte enega name," je bil med gosti jako priljubljen. Hvalili so ga, da je "dober mož" in pameten, ker ve, kako je treba pridržati pive, da niso šli k drugemu. Saj ga čaša piva, ali pa kozarček žganja skoro nič ne stane! Naj jim da nekaj zastonj, bo-

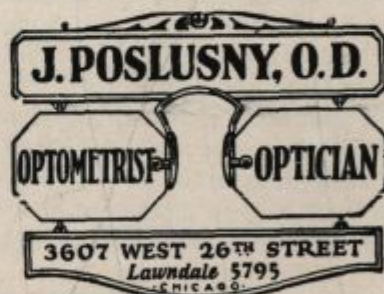
do pa potem toliko več zapili in s tem mu bo plačana tudi pijača, ki jo je dal zastonj!

Mnogi žejni nemaniči so znali gostilničarja vleči zelo spretno za nos. Hvalili so njegovo modrost, zato da so pili na njegovo kožo, zeleni salunar pa je mislil, da ima pred sabo najboljše prijatelje, ki vedo, da on ni kar tako, pač pa, da ima nekaj v glavi, s čemer se lahko ponaša.

Poznal sem gostilničarja, kateri se je večkrat sam rad napil. Poredni Črnomaljci so k takim še posebno radi prihajali in brili norca iz njih. Ko ga je imel ta mož dovolj pod kapo, so se začeli med sabo pričkati in imenovati njegovo ime. Ko je gostilničar slišal, da govore o njemu, jih je vprašal, čemu se prepirajo? Pa se oglasi nekdo: "Vidiš, tale trdi, da bi ti ne mogel prehoditi ravne črte iz enega konca in nazaj, jaz pa sem prepričan, da to prav lahko storiš. Stavil sem ž njim, da ne zaideš s črte." Nato se je pričkanje med njimi nadaljevalo, dokler ni spora rešil gostilničar, ki jim bo pokazal, da ni toliko pijan, da ne bi mogel hoditi po ravni črti. Tako se je začela zabava. S kredo so potegnili črto z enega konca saluna do drugega, gostilničar je stopil nanjo ter se počasi, korak za korakom, majal po nji. Svojega pogleda ni obrnil s črte. Med tem se je polovica gostov, kakor so se dogovorili, zmuznila "za baro", kjer so si natlačili v žepe cigar in kar je

Greetings
from the

CZECHOSLOVAK
TYPOGRAPHICAL
UNION 330 I.T.U.
Chicago - Illinois

TEL. LAWDALE 2965

FRANK'S MARKET

QUALITY MEATS

Home dressed poultry - Home made sausage
Quality, Quantity, Service, Our Motto

3757 West 26th Street - Chicago, Illinois

LOUIS J. ZEFRAN

E. L. ZEFRAN

Registered Apprentice Embalmer

Prvi in edini

SLOVENSKI POGREBNI ZAVOD V CHICAGU

Moderna kapela s hladilno opremo

Automobili za vse slučaje

TEL. CANAL 4611

1941 W. Cermak Road - Chicago, Illinois

KLUB ŠT. 1 JSZ

Chicago - Illinois

Zboruje četrti petek v mesecu
ob 8. zvečer v Slovenskem
delavskem centru, 2301 South
Lawndale Avenue

Delavci in delavke, Pridružite
se gibanju, ki se bori za
SVOBODO, ENAKOST
in BRATSTVO

Po vsaki seji predavanja in
diskuzije. Članarina 30c na
mesec, za dualne člane 35c,
in za brezposelne 5c.

Pevski zbor "SAVA," odsek kluba, ima vaje
vsak torek ob 8. zvečer v Centru. Vsi, ki
imajo posluh in veselje do petja, so vabljeni
na pristop.

PHONE CRAWFORD 4521

HAVLIK'S FRUIT STORE

FINA POSTREŽBA
ZMERNE CENE

3646 W. 26th St. - Chicago, Ill.

HUJAN'S TAVERN

NAJBOLJŠE PIVO, VINO IN LIKERJI
SOBE V NAJEM

2346 Blue Island Ave., Chicago, Ill.

TEL. CANAL 3636

JOHN GOTTLIEB FLORIST

1845 W. Cermak Rd., Chicago, Ill.

PHONE CANAL 3073

TEL. CANAL 9189

Maryton Cafe & Restaurant

ANTON GOLENKO, Prop.

Rooms for Rent - Home Cooking
Hall for Rent for All Occasions

2246 Blue Island Ave., Chicago, Ill.

National Shoe Repair Shop

FRANK MARTINJAK, lastnik

603—2nd Street - La Salle, Ill.

JOE NOVAK

GROCERIES and MEATS
Phillips 66 - Gas and Oils

U.S. Route No. 6 - Peru, Illinois

JOHN MACEK

WATCH, CLOCK
and
JEWELRY REPAIRING

508 Market St. - Waukegan, Ill.

Phone No. Chicago 4483

JOHN LESKOVEC

se priporoča rojakom za instalira-
nje grelnih in hladilnih naprav.
1016 Lenox Ave. - No. Chicago, Ill.

FLOR HARDWARE

BARVE - ŠIPE - KUHINJSKO ORODJE
IN POTREBŠČINE ZA VRTOVE

5519 WEST NORTH AVENUE

CHICAGO, ILLINOIS

PHONE MERRIMAC 0728

COMPLIMENTS OF

Cramsie, Laadt & Company

Insurance

TEL. WABASH 3161

175 West Jackson Boulevard
CHICAGO ● ILLINOIS

bilo že priročnega, da so lahko vzeli.

Gostilničar se je med tem naveličal in priznal, da ta večer res ne more hoditi tako kot bi moral. Nato jih je "tretal", gosti so še nekaj časa zbijali na njegov račun šale, mu voščili lahko noč in odšli.

Ta salunar je bil ob gostilno še predno mu je potekla enoletna licenca.

Važnost gostilničarjev v društvenih odborih

Dandanes je društvom odbornike težko dobiti. V marsikaterem je treba siliti tega ali onega, predno se omehča in sprejme. One dni pa je bilo drugače. Kar tekmovali so za čast v odboru. Posebno za tajnikovo in blagajnikovo službo so se potegovali. V marsikaterem društvu sta bila ta dva urada privilegij salunarjev. V takih krajih drugi sploh kandidirati niso hoteli. Plače so bile navadno jako majhne, ali pa je sploh bilo ni, čemu torej si bi navaden delavec nakopaval to delo? Za gostilničarja pa so taka odborniška mesta pomenila dohodke, ker so člani hodili k njim plačevati asesment in po podpore, kadar so jih bili deležni. Te so večinoma polovico zapili predno so šli iz saluna in nekaj pa še med potoma.

Pred letno sejo so bili gostilničarji zelo gostoljubni. "Tretali" so s pijačo in smotkami. Tisti, ki je bil z njo najbolj radodaren, je dobil tudi največ glasov. Če je znal kaj prida pisati in računati ali ne, o tem se člani niso vpraševali. Vse je bilo takrat zelo enostavno. Vsakdo je plačal enako. Sicer pa, kdo naj bi o salunarju dvomil, da ni sposoben za urad, v kakršnega so ga "silili" kandidirati!

Komu bi zaupali, ako ne njemu? V banke niso verjeli, ali pa so se bali iti vanje vsled neznanja angleščine. Mnogi so vsled tega dajali svoje prihranke salunarju v varstvo. To mu je prišlo zelo prav, ker je lahko kupoval žganje in druge potrebščine z gotovino namesto na upanje. Če je plačal takoj, je dobil znaten popust. Že samo to je pomenilo skozi vse leto zanj lep dobiček.

Tudi v vsake sorte drugih zadevah so se zatekali k gostilničarjem, češ, on bo gotovo vedel!

Rojak je dobil pismo v angleščini. Le kaj je v njemu? Nihče v tisti hiši, kjer je stanoval, ni znal tega jezika. Pa gre k svojemu salunarju, da mu razvozlja to reč. Gostilničar obrača pismo sem in tja, a njegovo vsebino je prav toliko razumel kot ta rojak. Tega kajpada ne bi hotel priznati za noben denar, pač pa se je zelo modro držal, svest si, da ne sme izgubiti zaupanja. "Veš," je končno povzel, "to pismo je jako važno. A baš sedaj nimam časa, da bi ga natančno preštudiral. Pridi pozneje, pa ti povem kaj in kako." Gost je odšel, gostilničar pa s pismom k prijatelju, ki je bil več angleščine. Pojasnil mu je vsebino, nato pa jo je salunar razložil svojemu gostu, ki se je vrnil po pismo. Ta je potem pravil, kako modro glavo ima njegov salunar.

Tudi bahavi so bili naši gostilničarji one dni. Kadar se je ta ali oni posebno dobro počutil, si je vtaknil v žep denarja in začela se je pot od saluna do saluna. "Daj vsem piti," je bilo njegovo povelje. Držal se je ponosno, češ, vi navadni delavci ne zmorete tega.

Ko je na društveni seji povzel besedo gostilničar, je vse utihnilo. Poslušali so ga napeto in mu pritrjevali.

Na piknikih društev in župnij so bili salunarji najboljši podporniki. Proti večeru so prihajali drug za drugim in udeležencem je bilo to znamenje, da bodo nekaj časa lahko pili ne da bi jih kaj stalo. "Daj vsem," je bil zapovedujoč glas, točaji pa so hiteli polniti kozarce in vpili: "To je na tega . . ."

Po končanem pikniku so se točaji med sabo menili, koliko je zapravil ta, koliko oni gostilničar. "Da, on se je zares dobro izkazal. Kot da mu ni nič za denar. K njemu bomo morali večkrat iti. Brez njih ne bi prišlo toliko v blagajno."

Prepozna spoznanja

Mnogo salunarjev je rajše obiskovalo druge gostilne in se zabavali kot pa da bi delali v svoji in se brigali zanjo. Točajem, ki so jih imeli najete, pa ni bilo na tem, da bi bogatili svojega gospodarja. Kjer ni bilo točaja, je v gospodarjevi odsotnosti opravljala ta posel gospodinja ali pa dekla. Pivci os kmalu izvedeli, kje je večinoma dekla "za baro". Prihajali so tja in ji dvorili, da se je smejala in točila. Včasih so plačali, največkrat ne. Steklenice so se praznile in sodi z vinom so imeli bolj in bolj votel glas, v register pa je prišlo bore malo. Ko se je gospodar zvečer vrnil, je bil že sam nadelan, pa se ni zanimal, koliko se je iztočilo. Rajše je pripovedoval dogodivščine, gostje pa so se muzali in se mu smejali iz prijaznosti.

Marsikdo je sprevidel, da je s svojim gospodarstvom prišel na rob, večinoma šele ko je bilo že prepozno.

Spčetka so taki neprevidneži naročali blago povsod. Ducate agentov jim je prigovarjalo in se jih laskalo. Tudi "tritali" so. Novopečeni salunar se jim ni mogel ustavljati in naročeval na desno in levo. Blago je prihajalo, klet se je napolnila. Kaj bi skrbel!

A ko so začeli prihajati računi, že ni bilo več tako enostavno. Prve je lahko plačal. Ko pa jih le ni hotelo biti konec, se je začel čehljati po glavi. Čudil se je. Naročena pijača je stočena, računi so tu, pa kam je šel denar?

Prišel je spet maj, ko je bilo treba obnoviti licenco. Nekateri izmed takih neskušencev so uvideli, da je najboljše, če to obrt puste, drugi so si za licenco izposodili, češ, bomo poskusili s salunom še eno leto. Ker pa marsikdo le ni bil sposoben za ta poklic, je končno vseeno pustil. Rojak, ki mu je posojeval, pa je bil ob denar.

Ne vem, koliko naših ljudi je poskusilo svojo

DILGER, Florist

Naročila pošljamo tudi v druga mesta.
V vseh slučajih se obrnite na nas
za informacije.

219 Carnation Court
Waukegan, Ill.

VINCENC S. PINK

NORTH SHORE
TAVERN

1118 S. Sheridan Road
No. Chicago, Ill.

**SLOVENSKI
NARODNI
DOM**

Dvorane za
SEJE - IGRE - KONVENCIJE
BANKETE - SVATBE

Vrt za balincanje

424—10th Street - Waukegan, Ill.
Phone ONTARIO 3052

COMPLIMENTS

OF

Dr. and Mrs.

ANDREW FURLAN

□

WAUKEGAN, ILL.

**CO-OP TRADING
COMPANY**

Grocerija - mesnica
pekarija - mlekarna

★

SUPER SERVICE STATION

WAUKEGAN
ILLINOIS

**TENTH STREET
HARDWARE CO.**

Sherwin Williams Paint and
Varnish

PHONE MAJESTIC 1986
620 Tenth St.

WAUKEGAN - ILLINOIS

JOHN GANTAR

ČEVLJAR

★

Zaloga čevljev po zmernih
cenah

622—10th St. - Waukegan, Ill.

LOANS

Made on

REAL ESTATE

★

**LAWNDALE NATIONAL
BANK**

Christiana & 26th Street
CHICAGO

**WAUKEGAN-NORTH CHICAGO
CO-OPERATIVE ASSOCIATION**

DVE TRGOVINI:

523 Tenth Street
Tel. N. C. 466

1245 Victoria Street
Tel. N. C. 365

V letu 1942 prometa za okrog \$200,000.00

Čisti dobiček \$10,000.00

★

DELAVCI, PODPIRAJTE IN AGITIRAJTE
ZA SVOJE ZADRUŽNO PODJETJE!

srečo z gostilno in propadlo. Vem, da jih je bilo mnogo.

Bile pa so tudi izjeme. Tisti, ki so uspeli, so vedeli, kako gre ta obrt. Če so storili napako, so se naučili, kako se ji v prihodnje izogniti. Takih, ki so z gostilniško obrtjo obogateli, ni bilo veliko. Znani so mi samo trije ali štirje, o katerih vem, da so umno gospodarili in si pridobili precejšnjo imovino. Oni niso pohajali v druge gostilne, ne na piknike, razen ako ga je priredilo njihovo društvo. Držali so se svojega posla doma in pazili, da jim je bila plačana vsaka čaša pijače. Imeli so na hrani in stanovanju fante, ki so potrošili za pijačo, kolikor so jo potrebovali, v domači gostilni. Ti gostači so imeli prijatelje, ki so prihajali k njim na obisk, kar je pomenilo nadaljnje dohodke. Za uspeh vsake take gostilne je potrebna tudi dobra gospodinja. Ti možje so jih imeli. Pazile so, da se je vse naročeno blago umno porabilo. S trdim delom se jim je posrečilo spraviti skupaj lepe denarce. Prihranjeno vsoto so vložili v delnice bakrenih rudnikov, ki so se tedaj naglo dvigale v ceni.

Ker sem že pri tem, naj omenim, da so ona leta tod z delnicami skoro vsi špekulirali, posebno trgovci. Marsikak rudar je vložil vanje svoje zadnje cente. Nekateri so z njimi napravili precej dobička, tisti pa, ki se iz špekuliranja niso pravo-

časno umaknili in delnic prodali ko jim je bila cena visoka, so izgubili. Špekuliranje z delnicami je kakor igranje na karte. En dan imaš srečo in misliš, da bo jutri spet tako. Navadno pa se dogaja takole: kar danes priigraš, jutri izgubiš. Končno še svoje, da ti ničesar ne ostane. Tako je bilo tudi z večino tistih naših rojakov, ki so poskušali srečo z delnicami.

A kot v vsaki stvari, so bile tudi tu izjeme. Dočim so neskušeni kupovali takozvane "wild cat" —ničvredne delnice, o katerih so šele pričakovali, da postanejo vrednost, so pa previdnejši kupovali delnice onih družb, ki so posedovale dobre rudnike. Na primer, naši prvi naseljenci so lahko kupili delnice velike bakrene družbe Calumet in Hecla po nekaj dolarjev. Pozneje jim je cena narasla na tisoč dolarjev. Bile so tedaj najdražje delnice na ameriškem borznem trgu. Kdor je bil toliko srečen, da si jih je kupil ko so bile poceni, je postal imovit. Nekaj pa je bilo takih, ki so imeli teh delnic veliko število in obogateli z njimi. Rekli so jim milijonarji. Naši rojaki jih niso imeli toliko, da bi postali milijonarji, razen pokojni Peter Rupe, vendar pa je marsikdo izmed njih napravil lepe tisočake. Rudarski delovodje—rekli smo jim kapitani, pa so vsi obogateli. Bili so škotskega pokolenja. Miljo od Calumeta, v Lauriumu, so si postavili razkošne vile, ki so imele od

Compliments of

A Friend

WAUKEGAN, ILL.

COMPLIMENTS
OF

FRANK OPEKA

Distributor
of

BLATZ BEER

Waukegan-North Chicago, Ill.

ČESTITKE!

**LOUIS J. PERME
M. D.**

Phone KE. 1258

15619 Waterloo Road
Cleveland, Ohio

KUNCIC'S

LIKERJI - VINO
IN PIVO

15610 Waterloo Rd. - Cleveland, O.

JOHN POLLOCK

Trgovina z moško, žensko
in deško opravo
v S. N. D.

★

6407 St. Clair Ave.

CLEVELAND - - OHIO

LOUIS MAJER

Trgovina finih obučal
za vso družino

6410 St. Clair Ave.

CLEVELAND - - OHIO

WE FIT BY X-RAY

CHAS. WICK

INDEPENDENT DEALER
SERVICE STATION

Texaco Oil - Grease - Gas
920 E. 185th St. - Cleveland, Ohio

MATT PETROVICH

REAL ESTATE
and
INSURANCE

253 E. 151st Street

Tel. KENMORE 2641-J

CLEVELAND - - OHIO

KLUB ŠT. 49 J.S.Z.

zboruje vsako tretjo
nedeljo v mesecu v
S. D. D. (Collinwood)
na Waterloo Road

Rojaki, pristopite v naše vrste!

30 do 50 sob—torej prave palače. Njihni lastniki so večinoma že pomrli, palače pa še stoje—prazne seveda, zapuščene in razpadajoče. One so nema priča iz tistih časov, ko je bil Calumet na vrhuncu in ko je najbogatejša bakrena družba na svetu—Calumet in Hecla—plačevala vsake tri mesece po \$25 dividende na delnico, dočim so morali ubogi rudarji delati po deset ur v vročem, zatohlem rudniku za borih par dolarjev na dan.

Neki stari naseljenc mi je pripovedoval iz onih dni tole: "Z dela grede sem videl na površju rudnika skupino delavcev, ki se je mučila z debelimi hlodi in jih pošiljala v globino, da so si rudarji z njimi podprli strop nad glavami. Bil je neznansko vroč dan in delavcem je znoj kar curjal z obraza. Zraven je stal boss in venomer kričal nad njimi, naj hite, ker delo mora biti še isti dan dovršeno. Nekaj časa to opazujem, pa se ujezím in stopim k bossu: 'Ali ni sramota te reveže tako živinsko priganjati, plačaš pa jim le po \$1.50 na dan?' (Toliko so namreč one dni dobivali delavci na površju, dočim je bila plača rudarjev nekoliko boljša.)' Boss se ves jezen obrne in zakriči: 'Čemu jim bi dajal več, ko pa jih lahko dobim na tisoče za to plačo?!'"

To je bilo takrat, ko je družba plačevala po sto dolarjev na leto dividende na delnico . . .

*

Takšno je bilo življenje na Calumetu v začetku dvajsetega stoletja. Mnogi so poskušali svojo srečo na en ali drug način, toda le malokomu je bila naklonjena. Marsikdo izmed njih je odprl grocerijsko prodajalno, ki so bile obenem mesnice, ali pa prodajalno oblek in drugih modnih potrebščin. A večina onih, ki so se hoteli iznebiti napornega dela v rudniku, se je odločila za gostilniško obrt. Neznanje in neskušnost v trgovskih stvareh je bilo vzrok njihovega propada.

Te skušnje so jim bile nauk, da se mora delavec tudi v obrti preriniti skozi le s trdim delom, zadostnim znanjem in z varčnostjo.

KAJ PO VOJNI?—Nekega dne bo vojne konec in nastane mir. Morda bo tisti mir le odmor, kakor zadnjič. A predno pride res mir, ga morajo skleniti ljudje, ki so za socializem. Kajti brez socializma je trajen mir nemogoč.

LOUIS ULE

BRIVNICA

6228 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

JOSEPH KALAN

Edini zastopnik v tej okolici za Du Pont barve, enamel in varniše.

PHONE HW. 4325

6421 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

ANTON BARAGA

BONDED WINERY

No. 113

15322 Waterloo Rd., Cleveland, O.
Phone IVanhoe 5230

KLUB ŠT. 222

J. S. Z.

vabi napredne slovenske delavce in delavke v svoje vrste.

ANDREW KRVINA,
tajnik

832 Lawrence Ave.

GIRARD

OHIO

MAJSKI GLAS

je bil razposlan v vse naselbine v več tisoč izvodih. Namenjen je čitateljem in urejen je bil zanje. Ne izdajamo ga zaradi dobička. Veseli smo, da z dohodki pokrijemo stroške, ki pri taki reviji niso majhni. Vsak izvod nas stane več, nego dobimo zanj naročnine. Naročnina mu je le 30c. Razliko krijejo dohodki na oglasih. Nikjer drugje ne dobite slovenske revije v obsegu toliko strani tako poceni, kakor je Majski Glas. Vreden je, da ga res zanesemo med vse ljudi, ki znajo naš jezik.

DURN VARIETY STORE

priporoča svojo zalogo raznih semen, gnojil in vrtnega orodja. Vse, kar spada v vaš vrt, dobite pri nas.

15605 Waterloo Road

Cleveland, Ohio

TEL.: KEN. 5800

Waterloo Recreation

JOE POZELNIK, lastnik

Pivo, vino, žganje, smotke in cigarete.
Lahki prigrizek in kegljišče.

15721 Waterloo Rd. - Cleveland, O.

PHONE IV. 9595

BERTA'S CAFE

CHOICE LIQUOR
GOOD FOOD

Tel. ENdicott 9545

5393 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

Meet me at Berta's Cafe!

FRANK SPENKO

KROJAČNICA

15410 Calcutta Avenue
Cleveland - Ohio

TEL. KENMORE 0334

JOSEPH SOMRAK

BRIVNICA

16815 Waterloo Road
Cleveland, Ohio

PROGRESIVNE SLOVENKE AMERIKE

Krožek št. 1 - Collinwood, Ohio

To je organizacija naprednih delavskih žen! Organizirajte tudi v vaši naselbini progresivne žene v krožek!

NAPREDNA ŽENA, PRISTOPI V NAŠ KROG!

"ENAKOPRAVNOST"

Napreden dnevnik

MODERNA
UNIJSKA
TISKARNA

Lična izdelava vsakovrstnih
tiskovin

6231 St. Clair Ave.

CLEVELAND - - - OHIO

CHAS. SKEBE

Zaloga železnine in strešnega papirja,
orodja, barv, šip, vodovodnih in
električnih potrebščin.

16301 Waterloo Rd., Cleveland, O.
Phone IVanhoe 9683

Carl & Rose Cafe

Ples ob četrtkih, petkih
in sobotah

1301 E. 54th St. & Hamilton
Cleveland, Ohio

DOMINIK LUŠIN

GASOLINSKA
POSTAJA

St. Clair Ave. & E. 60th Street
Cleveland, Ohio

MOLLY'S TAVERN

M. FUCHEC, Prop.

VINO, PIVO IN ŽGANJE
(Odrpto do 2:30 zjutraj)

7508 St. Clair Ave., Cleveland, O.

Kadar se vaši čevlji ne počutijo dobro,
prinesite jih k meni in izvršil bom
operacijo na njih v vašo popolno zado-
voljnost in po zmerni ceni.

FRANK DACAR

17308 Grovewood Avenue
Cleveland - - - Ohio

**Gubanc Dry Goods
Store**

16725 Waterloo Road
Cleveland - Ohio

**ZAKRAJSEK
Funeral Home Co.**

AIR CONDITIONED
INVALID CAR SERVICE

6016 St. Clair Ave., Cleveland, O.
ENDICOTT 8811

Slovenecem in Hrvatom priporoča
svojo moderno brivnico

JOHN TELISMAN

15323 Waterloo Rd., Cleveland, O.
(poleg Slov. del. doma)

FAJDIGA in KLANČAR

VZORNA PEKARNA

Sveže pecivo, kolači, torte, za dom,
za godove in svatbe

6413 St. Clair Ave.

CLEVELAND - - OHIO

DELAVSKI POZDRAV
PRVEMU MAJU!

Društvo

"Naprej" št. 5 SNPJ

CLEVELAND
OHIO

DR. JOHN METELKO

Optometrist

PREIŠČE OČI
in
DOLOČA OČALA

V Slovenskem narodnem
domu

6417 St. Clair Ave.

CLEVELAND - - OHIO

**Slovenska Zadrúžna
Zveza**

667 E. 152 St.

16201 Waterloo Rd.
712-14 E. 200 St.

CLEVELAND, OHIO
Delavci, to je vaše podjetje!

GAY-INN

Simcic & Marn, Props.

BEER - WINE
LIQUOR

Tel. ENDicott 8811

6933 St. Clair Ave - Cleveland, O.

**James Slapnik Sr.
CVETLIČAR**

6102 St. Clair Avenue
Cleveland, Ohio

Venci in svatbeni šopki naša
posebnost

The DOUBLE EAGLE BOTTLING CO.

JOHN POTOKAR, Pres.

Manufacturer of All Popular Flavors
Distributor of

BUCKEYE BEER, GROSSVATER BEER, ALE and HALF & HALF
HENDERSON 4629

6511-19 St. Clair Ave.

Cleveland, Ohio

RUDOLF BOZEGLAV

BONDED WINERY

Naravna ohijska vina. - Razpošiljamo po državi
Pišite po informacije

1125 E. 60th Street - - - - - Cleveland, Ohio

SQUARE BAR CAFE

J. in C. Zadnik, lastnika

PIVO - VINO - LIKERJI IN
PRIGRIZKI (LUNCHES)

Odprto do 2:30 zjutraj

★

Tel. DIamond 3409

3839 E. 93rd St. - Cleveland, O.

KVALITETA POSTREŽBA

JOSEPH KODRIČPrvovrstna
MESNICA

★

Tel. Henderson 3365

1307 Addison Rd. - Cleveland, O.

J. ŽELE & SONS

POGREBNI ZAVOD

6502 St. Clair Ave.
Tel. ENdicott 0583452 E. 152nd Street
Tel. IVanhoe 3118

CLEVELAND - - OHIO

Plesec Super Station

SOHIO GASOLINE

Točna postrežba

169 St. and Waterloo Rd.

Cleveland, Ohio

**DRENİK'S BEVERAGE
DISTRIBUTING, Inc.**RAZVAŽALCI
PIVA23776 St. Clair Ave., Euclid, O.
Phone KEnmore 2430-2739**CARNIOLA TENT 1288**

THE MACCABEES

★

IVAN TAVČAR, R. K.
6409 St. Clair Ave.
CLEVELAND - - OHIO**Simens Dry Goods**We give and Redeem Eagle Stamps
EXPERT HEMSTITCHING694 E. 20th St. - Cleveland, Ohio
Phone IVanhoe 6446

POZDRAVLJEN PRVI MAJ!

MILKA KRESS

6726 St. Clair Ave.

CLEVELAND - - OHIO

Ko se vozite po lepi cesti W.
Warren Ave., se zglasite
za okrepčilo v**MANSFIELD
GARDENS**ANTON PLAZAR in
JOHN DUNLEAVY,
lastnika

Tel. Oregon 9787

16050 W. WARREN AVENUE
DETROIT, MICH.**JOE'S BAR**JOSEPH in ANNA KOTAR,
lastnikaFino pivo, likerji in
izvrsten prigrizek300 N. LIVERNOIS AVENUE
DETROIT, MICH.

Tel. Vinewood 2-9848

ALPS CAFEJOHN MEZGEC
in
ANTON ANŽIČEKse priporočata rojakom
Izvrstna češka godba ob nedeljah
popoldneBEST OF FOOD
We Cater to Parties6637-41 Schaefer Highway
Dearborn, Mich.
Phone Oregon 9751**SLOVENSKI DELAVSKI DOM**

15335 WATERLOO ROAD - - - CLEVELAND, OHIO

Dvorane za ples, koncerte, svatbe
in seje. Vedno sveža pijača in
vljudna postrežba v domovi točilniciPosetite naših osem moderno urejenih kegljišč ali pa
balinarske prostore, kadar vas nanese pot v našo naselbino

ALI BOMO VZDRŽALI?

Joseph Snoy

Odgovor na vprašanje v tem naslovu si čestokrat skušam najti ne samo glede naših splošnih aktivnosti, pač pa še posebno glede kluba Naprej št. 11 JSZ v Bridgeportu, O.

Delokrog tega kluba sega daleč naokrog in je sploh edina določno in izrecno socialistična postojanka v tem delu naše države. Včasih jih je bilo mnogo. Precej jih je zraslo takrat, ko so takozvani levičarji obetali preporod stranke in njenega gibanja čim se iznebi desničarjev.

Naš klub ne obuja spominov na tiste boje, ker se je vsikdar zanimal zgolj za socialistično delo, ne pa za intrige.

Zato pravimo: Vzdržali bomo, dokler bodo v našem klubu sodrugih kot so. Njim je organizacija in njeni nameni ter cilj svetost, za kakršno se res izplača delovati.

Bil bi udarec za JSZ in za vse delo v področjih na naprednem polju, ki jih sedaj ta klub vrši, potem pa jih bi morda tu ali tam le še kak neorganiziran posameznik, kot se dogaja drugod, kjer klubov JSZ ni več.

Dokler imamo klub, se lahko organizirano podvzame akcija za Proletarca, Majski glas in Ameriški družinski koledar ter za druge naše akcije, na primer za Prosvetno matico. Kajti vse to delo gre skozi to našo malo postojanko. Nihče bi tega ne verjel, a vedo pa to vsi, ki so se o tem sami prepričali.

Vse glavne akcije, bodisi možne, kulturne kot politične pridejo iz te celice.

Nekdo se je na zadnji konvenciji SNPJ privatno izrazil napram skupini, v kateri je pisec teh vrstic iskal zadoščenja in pravice za neke prizadete stranke, in ji rekel: "Nikar ga ne ubijte, sicer boste ugonobili vse v tistih krajih".

Jaz bi stvar ne vzel za tako

resno in tudi takega vpliva ter zaslug si nočem lastiti.

Je pa resnica, da sem zahteval pravice in zadoščenja bolj za druge kot zase, a nisem uspel.

Da, jaz še delujem in tisti, katere sem zastopal, tudi delujejo za delavske principe, kateri so jim več kot pa osebne ambicije.

A kje so drugi? Vse to bi bili tisti ljudje lahko preudarili, predno so izrekli sodbo.

*

Letos 25. novembra poteče osemnajst let, od kar smo tu s sodelovanjem Charlesa Pogorelca ustanovili ta klub. Tako smo dobili postojanko, ki je izvršila že nič koliko dela, posebno če se upoštevajo razmere in okolščine v vzhodnem Ohio od takrat do zdaj.

Včasih je bil klub Naprej v članstvu že prilično močan. Toda so pristopali, ko je bila moda in še bolj pa odstopali, ko včlanjanje v socialistični postojanki ni bilo več čislano kakor nekoč.

Izmed ustanoviteljev sva v klubu samo še dva člana. Nekaj pa se jih je pridružilo pozneje, ki so ostali trdni v vsakem vremenu in s temi skupno vzdržujemo, kar imamo. Oni odgovarjajo na gornji naslov, da bomo vzdržali.

Samo enkrat v vseh teh letih je klub svojo redno sejo opustil in ni poslal mesečnega poročila. To je bilo meseca februarja to leto, ko smo imeli vremenske težave in bili so še drugi tehtni vzroki.

Vsako leto je imel klub svojo majsko slavnost k praznovanju mednarodnega delavskega dneva in tako jo ima tudi sedaj.

Marsikaka klubova prireditelj je bila zelo impozantna. Parkrat je na njih sodeloval tudi soc. pevski zbor Zarja iz Clevelanda. Uprizarjal je dramske predstave in mešane sporede. Vse so dobro uspele. Udeleženci so prišli

ne le iz te nego tudi iz bližnjih in daljnih naselbin. In na vseh teh prireditvah so se sodrugih in somišljeniki seznanjali drug z drugim.

Dokler je socialistična stranka še lahko nominirala svoje kandidate, smo v volilnih bojih storili v kampanji zanje vse kar smo zmogli.

Sedaj ima klub le nekaj nad dvajset delovnih članov. Raztrešeni so po vseh naselbinah tega okraja.

Da je mogoče to skupino držati skupaj, je potrebno precej korespondirati, obdržavati seje, kovati načrte in potem spet dopisovati s člani v tej ali v oni naselbini, oziroma z vsemi, kar povzroča tajniku veliko dela.

Dosedaj vzlic temu nismo imeli nepremostljivih zaprek in vse prestali.

Sedaj pa imamo vsled vojne več neprilik. Ni gasolina, da bi se mogli tako shajati kakor pred vojno, so poleg tega še druge zapreke, a vse to nas nič ne straši. Vojne bo konec, naša naloga pa je to postojanko obdržati za delo v bodoče.

Nove člane pridobivati v teh okolščinah ni lahko. A nekaj jih bi bilo le še mogoče dobiti v naš krog. Kdor ima prijatelja, ki je naš somišljenik, morda bi pristopil, ako ga povabi. Poskusiti to nič ne stane.

Omenil sem že, da praznovanja prvega maja tudi letos ne opustimo, čeprav je ljudi vsled prometnih težav težje dobiti skupaj. Klub je sklenil imeti svojo prvomajsko slavnost na Škofovi farmi v Bartonu v soboto 1. maja.

To je kratek obris edine in najstarejše postojanke JSZ v teh krajih. Včasih jih je bilo mnogo, pa so zatonile druga za drugo. A klub Naprej je vzdržal in upam, da bo enako vztrajen v bodoče.

Za učenje angleščine
ali slovenščine

Angleško-Slovensko Berilo
(English-Slovene Reader)

F. J. Kern, M. D.
6233 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

Bukovnik Studio

PHOTOGRAPHER

Ivanhoe 1166

762 E. 185th St. - Cleveland, O.

LOUIS ERSTE

BONDED WINERY NO. 156
8th District

HENDERSON 3344

6802 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

FRANK FENDE

Zastopnik "Erie" premogovnega skladišča, se priporoča rojakom za naročila.

19307 Muskoka Ave., Cleveland, O.

FRANK AZMAN

MESNICA

Sveže in prekajeno meso, šunke, klobase in želodci najboljše kakovosti.
6501 St. Clair Ave. - Cleveland, O.
TEL. ENDICOTT 0347

August Kollander

v Slov. Narodnem Domu
Cleveland, Ohio

Opravlja notarske posle - Prodaja denarne nakaznice (MONEY ORDERS)

Dr. James W. Mally

ZOBOZDRAVNIK

★

6411 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

Compliments of

JACK OBED

★

4502 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

August F. Svetek

POGREBNIK

Bolniški avto na razpologo

478 E. 152 Street - Cleveland, Ohio
TEL. KENMORE 2016

Dr. "Blejsko jezero" št. 27 SDZ

CLEVELAND, OHIO

pozdravlja delavski praznik Prvi maj. Pristopite k domači podporni organizaciji SDZ.

Geo Pančur, preds., Mary Marn, taj.,
Vinko Starman, blag.

JOHN MOČNIK

Moderna trgovina možke in deške oprave. Izdelujem obleke po naročilu.

772 E. 185 St. - Cleveland, O.

Dr. A. L. GARBAS

ZOBOZDRAVNIK

v

Slov. nar. domu

6411 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

COMPLIMENT OF A

FRIEND

BRIDGEPORT, OHIO

HOWARD H. WILSON

DIRECTOR OF FUNERALS
AMBULANCE SERVICE

Furniture

PHONES: Business 40 - Residence 194
BRIDGEPORT, O.

Vzhodno Ohijska Konferenca

Prosvetne matice

vabi vsa društva v tej okolici, da se nam pridružijo in nam pomagajo pri delu za probujo delavstva.

JOSEPH SNOY, tajnik
BRIDGEPORT, O.

FEDERACIJA SNPJ za VZHODNI OHIO in ZAP. W. VA.

želi, da bi današnja borba prinesla zmago demokraciji in svobodo vsem narodom sveta. Da bi praznovali PRVI MAJ zavarovani proti vojni in prosti kapitalističnega izkoriščanja. Vabimo ostala društva SNPJ v teh krajih, da se pridružijo Federaciji.

Frank Kolenc, preds.; Louis Pavlinich, taj.-blag.; Joseph Snoy, zapisnikar.
BRIDGEPORT, OHIO

Dr. "V boj" št. 53 SNPJ

CLEVELAND, OHIO

čestita Majskemu Glasu ob priliki delavskega praznika 1. maja.

Največje društvo v tej okolici; pristopite vanj še vi.

F. Barbič, preds., J. F. Durn, taj.,
J. Kos, blag.

Frank Cerkvenik

WINES - BEER - LIQUORS
GOOD MEALS

Good Music Every Sat.

4502 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

The House of Perfect Diamonds

FRANK CERNE

JEWELRY CO.

Slov. Nat'l Home

6401 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

Klub "NAPREJ" št. 11 JSZ

želi zmago demokraciji in da bi geslo "Delavci celega sveta združite se" postalo dejstvo po tej vojni. Vsi, ki še niste z nami, pridružite se nam!

JOSEPH SNOY, tajnik
BRIDGEPORT, OHIO

EVANS

MONUMENT WORKS

Memorial Architects
and Manufacturers

RAYMOND W. EVANS. Prop.

Za dobro postrežbo se vedno obrnite na naše domače podjetje.

PHONE 53

BRIDGEPORT, OHIO

Delavci v vzhodnem Ohio!

Pridružite se in podpirajte delavsko podjetje

THE NEW COOPERATIVE CO.

of Eastern Ohio

Glavni stan: DILLONVALE, O.

Podružnice: Adena, Bradley, Brookside, Cadiz, Neffs, Piney Fork,
Smithfield in Tiltonville, Ohio

EAST 61ST GARAGE

FRANK RICH, lastnik
Splošna popraviljalnica avtov vseh modelov
TEL. HENDERSON 9231
1109 East 61st St. - Cleveland. O.

FRANK BELAJ

MEN'S WEAR
6205 St. Clair Ave.
CLEVELAND - - OHIO

MARTIN ŠORN

RESTAVRACIJA
6034 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

Louis Seme's Cafe

Good BEER, WINE and LIQUOR
OPEN TO 2:30 A M.
6507 St. Clair Ave. - Cleveland, O.
EN. 9026

COMPLIMENTS OF

FRANK V. OPASKAR

Slovenski odvetnik
Phones: Main 3786 - Wash. 0989
Hippodrome Bldg. - Cleveland, O.

MIHELICH Moving

Reasonable Rates
ENdicott 1169
6914 St. Clair Ave., Cleveland, O.

Endicott 0718

J. N. ROGELJ

GENERAL INSURANCE
6208 Schade Ave. - Cleveland, O.

JOSEPH TREBEC

MESNICA
Sveže in suho meso
1423 E. 55th St. - Cleveland, O.
HENDERSON 1559

ROGELJ in SIN

KROJAČNICA
in ČISTILNICA
6526 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

CIRIL OBED

PIVO, SMOTKE, CIGARETE in TOBAK
Se priporoča
23511 St. Clair Avenue
CLEVELAND - - OHIO

NICK SPELICH

MODERNA MLEKARNA
Henderson 2116
6210 White Ave. - Cleveland, Ohio

JOHN MAVSAR

GROCERIJA
in MESNICA
Vedno pristno in sveže blago
KENMORE 4588
23751 Lakeland Blvd. - Euclid, O.

Elyria Auto Repair and Welding Co.

JOŽE MRHAR, Prop.
Towing - Parts - Batteries
6815-31 Superior Ave. - Cleveland, O.
PHONE ENDICOTT 9361

BOLE'S Restaurant

Opposite R. R. Sta.
Cheswick, Pa.
Phone Springdale 9542

Majski pozdrav!

John Jančar

GOSTILNA
CONEMAUGH, PA.

Aloysius V. Widmann

FIRE INSURANCE
Strong - Sound
Dependable
244 Market St. - Johnstown, Pa.

FRANK TOMSHE

MOXHAM TAILORS
Izdelujemo obleke, likamo in čistimo
614 Grove Ave. - Johnstown, Pa.

M. DYBA

Registered Plumber
Sanitary Plumbing and Heating
RES. PHONE F35-273
376 Lunen St. - Johnstown, Pa.

For Better Health, Take Turkish Baths

LEFTWICH BATHS

BATHS and MASSAGE
Wm. S. Leftwich, Mgr.
602 Swank Bldg., Johnstown, Pa.
DIAL 64-631

Compliments of

Edward Mozarko

TAX COLLECTOR
of Lorain Boro
JOHNSTOWN - PENNA.

Compliments of

Louis C. Nozsak

GENERAL HAULING
441 Ohio Street - Johnstown, Pa.
PHONE F35-275

Majski pozdrav!

Joseph Culkar

Prvi distriktni podpredsednik
SNPJ
JOHNSTOWN, PA.

Compliments of

Slovene Workers Associated Home

Moxham - Lorain Borough
R.D. 3 Box 144A - Johnstown, Pa.

THOMAS

FLOWER SHOP
109 Franklin St. - Johnstown, Pa.
TEL. 77204 - NIGHTS 82-551

WHITE PINE INN

GOSTILNA IN RESTAVRACIJA
Godba ob petkih in sobotah
A. KUSHAR, lastnik
Phone 65-773 - Parkhill, Pa.

FAIRFIELD CAFE

GOSTILNA IN RESTAVRACIJA
JACOB KRASOVEC, lastnik
65 Fairfield Ave. - Johnstown, Pa.

Compliments of

MILAN DIKLICH

426 Washington Street
JOHNSTOWN - PENNA.

Sir Stafford Cripps velik prijatelj Sovjetske unije

Anglija je bila med prvimi, ki je po prejšnji svetovni vojni pozabila na carsko Rusijo in priznala Sovjetsko unijo. Storila je to pod pritiskom delavske stranke. Zedinjene države so jo priznale devet let pozneje, šele ko je bil Roosevelt prvič izvoljen.

Vzlic priznanju pa so bili odnošaji med Anglijo in Sovjetsko unijo večinoma hladni, ako tudi so se angleški liberalni državniki prizadevali, da bi postali iskreni. Nepoboljšljivi angleški toriji so želeli in delovali na to, da se bi Rusijo oslabilo znotraj in vnanje in skupno s francoskimi reakcionarji pridno delovali, da bi postal "cor-don sanitaire" čimmočnejši jez med Rusijo in ostalo Evropo.

Ko je Hitler začel resno ogražati evropski mir, je bila angleška vlada pred vprašanjem, ali naj se mu postavi po robu, ali pa ga "apiza". Začela je premišljevali o zvezi z Rusijo. "Cliveden set" se je tega ustrašil in se skliceval na Charlesa Lindbergha, češ, on je bil v Rusiji in v Nemčiji. On pravi: Na rusko letalstvo se ni zanesti, o kvaliteti njene armade nismo poučeni, vem pa, da ima Hitler najjačje in najboljše opremljeno zračno floto in armado s stroji. In končno, mar ni Nemčija upravičena do svojega prostora na solncu, namesto da jo bi mi tiščali k tlom in malim, inferiornim narodom pa dopuščali, da Nemce zatirajo in žalijo njihov ponos?!

Tako so se pričela Chamberlainova romanja k Hitlerju s posledico žrtvovanja Čehoslovaške v "nemški življenski prostor". Angleška in francoska vlada sta v teh pogajanjih s Hitlerjem Rusijo popolnoma ignorirali.

Tretji rajh je ugriznil v Češko, pa se mu je zdelo premalo in je zahteval več.

V Londonu so začutili, da z apizarstvom ne bo nič, pa so se Rusije znova domislili. Francoska in angleška vlada sta poslali v Moskvo komisije uradnikov tretjega reda na "pogajanja", Hitler pa je med tem Stalinu sporočil, kaj vse mu je Anglija že namigavala, če se obrne v svojih željah proti vzhodu namesto na zapad, in mu ponudil "mirovni pakt". Bil je podpisan avgusta 1939.

To je glavni obris spletk do dneva, ko se je pričela druga svetovna vojna z vpadom nemške armade na Poljsko.

Odnosaji med Moskvo in Londonom so postali še bolj mrzli. Drugačni, vsled taktike kominterne, kar se Anglije tiče, tudi biti niso mogli.

Položaj pa je spremenil čez noč Hitler sam, ko je udaril v Jugoslavijo proti želji vlade v Moskvi in potem 22. junija 1941 v Rusijo.

Angleški poslanik v Moskvi je dobil navodilo, da naj pride na "dopust", za novega poslanika pri sovjetski vladi pa je bil že prej določen in imenovan angleški levičarski socialist Sir Stafford Cripps. Vsakdo v Angliji je vedel, da je on zagovornik sprizajzjenja z USSR in za sodelovanje z njo kjerkoli imata obe deželi skupne interese, ali pa si jih lahko napravite za skupne.

Cripps je v Moskvi svojo misijo za Anglijo dobro izvršil. Sedaj je član Churchillovega kabineta.

Po prvih nemških ofenzivah in po sovjetski protiofenzivi za obrambo Moskve je napisal Cripps v londonskem tedniku Tribune članek, ki ga tu podajamo čitateljem Majskega glasa v slovenskem prevodu.

ČITATELJSTVO londonske Tribune je sedaj v pretežni večini že jako dobro poučeno o ruskem položaju in ne bilo bi na mestu, če bi opisoval dogodke, ki so bili že poročani in so mu zastran tega dobro znani. Ali ker sem živel v srcu ruske borbe, odkar se je začela vojna na tistih bojnih poljanah, naj morebiti poskusim povedati svojim čitateljem nekaj o ozračju, ki je obdajalo ono borbo in jo obdaja še sedaj.

Dasi nisem bil dejansko nobenkrat na bojni črti — razen če se vpošteva to, da sem bil sredi zračnega napadanja v Moskvi — je bilo vsepovsod opaziti čut neposredne in neprestane napetosti pa skoro živahnega udeleževanja dejanskih bojnih skrbi iz dneva v dan, kar vse je, kakor se zdi, iz nerazumljivega razloga pregrešati v ozračju te dežele.

Nikakor se ne morem izogniti čutenja, da ljudje tukaj na Angleškem še ne vidijo nevarnosti in tragedij ogromne vojne, kakor se nam predstavljajo v ruski sliki. Nujnost tistega ozračja ne pritiska tako, kakor bi morala, in zdi se, da se je naših ljudi kot prič daljnim dogodkom polastila nekakšna malomarnost. Ozračje nujnosti je pač obstajalo v dneh Dunkirka, ali sedaj se je razpršilo.

Le sovjetska armada je kos nemški vojski.

Za nekaj trenutkov vas bom poskusil povesti na neskončne zasnežene ruske planjave, kjer je tako hud mraz, da ranjen človek že v par minutah zmrzne, in koder je od bombe razbito okno že večja domača tragedija. Rusi so se posluževali politike požgane zemlje v svojih naporih, da ustavijo prodirajoče Nemce — to

se pravi, dokler so leti še prodirali, in mi smo z velikim zadovoljstvom in nemalim ponosom govorili o tem. Ali pa smo mar kdaj pomislili pri tem, kaj je to pomenilo za stotisoče in stotisoče ruskih kmetov, ki so morali ostati zadaj po požganih krajih — ostati zadaj neoboroženi in nezavarovani pred nemško ihto in nemškim sovraštvom? Ti nešteti tisoči so tolikšni vojni junaki kakor katerikoli vojak na bojni črti. Kljub mrazu in gladu še nadalje vztrajajo. Ko odidejo nemške čete naprej, se zberejo v četniške skupine, ki potem napadajo iz zasede ter uničujejo po gozdih in ob cestah ne zmeneč se za to, da jih čakajo najstrašnejše muke, če padejo sovražniku v roke. Tako je bilo življenje priprostih ruskih kmetov po zasedenih delih ogromne Rusije in tisto junaštvo je igralo sila važno vlogo v vojni.

Z armado, ki šteje devet milijonov mož, z ogromnim številom beguncev iz zasedenih krajev in velikih ljudskih središč blizu bojnih poljan pa s tolikšnimi zasedenimi ali pa docela požganimi in opustošenimi deli najrodovitnejše zemlje postane vprašanje ljudske prehrane neizmerno težavno in v primeri z njim se zdi problem našega lastnega prehranjevanja popolnoma enostaven in lahek. Če hočemo pomagati ruskemu ljudstvu, moramo biti pripravljeni na to, da se marsičemu odrečemo. Cela vrsta stvari, ki jih imamo mi na Angleškem za kar najrednejše življenske potrebščine, je izginila z ruskega trga, da se doseže popolno vojno izdelovanje. Ena reč je gotova: glavno sredstvo, s katerim se dajo premagati nemške vojne trupe, je sovjetska armada. Pomagati moramo in jaz upam, da bomo. (Nadaljevanje na 77. strani.)

Krayn Coal Company

BITUMINOUS COAL

ANTHONY OBREZA, Prop.

PHONE 20 R 3 DUNLO

R. D. No. 2 - - Windber, Pa.

MAJSKI POZDRAV!

**Gostilna in
restavracija**

ROSE JERNEJČIČ, last.

Phone 28-782 - Parkhill, Pa.

MICKEY MEKINE

GODBA

ZA VSE SLUČAJE

P. O. Box 137 - Lloydell, Pa.

Rudolph's Tavern

DINE and DANCE

A Place where all good friends
meet

DUNLO, PA.

JACOB DOLENCE

BEER

DISTRIBUTOR

Phone Col. 52 - Library, Pa.

PHONE COLONIAL 135

ANTON CIPCICRazvažalec finega piva
v zabojih in sodčkah.

Brightwood Road

R. D. No. 1 - - Library, Pa.

EUREKA STORES

HERMINIE, PA.

Quality - Service - Value

MARTIN SWELBAR, Mgr.

**Konferenčna organizacija
zap. Pennsylvanije**klubov J.S.Z. in društev PROSVETNE
MATICE vabi vsa napredna društva
in druge organizacije, da se pridru-
žijo tej delavski KULTURNI ustanovi.

JACOB AMBROZICH, tajnik

R. D. 1. McKEES ROCKS, PA.

• • • Čitatelji, upoštevajte oglaševalce

v "MAJSKEM GLASU" • • •

Federaciji S. N. P. J. Zapadne Pennsylvanije

vabita na slavje

osmega "DNEVA SNPJ" v nedeljo 27. junija
v domu društva št. 6 SNPJ, Sygan, Pa.Obsiren program. Mnogo zabave in razvedrila. Udeležite se tega "DNEVA
SNPJ" v obilnem številu.**FRANK CVETAN**zastopnik PROLETARCA, Prosvete,
Ameriškega družinskega koledarja
in Majskega Glasa

Box 46 - - Tire Hill, Pa.

COMPLIMENTS OF

Andrew Vidrich

JOHNSTOWN, PA.

ANN'S PLACE

GOSTILNA IN RESTAVRACIJA

ANNA MELE, lastnica

Cor. Oakland and Geistown Roads
JOHNSTOWN, PA.**Baretincic & Son**

POGREBNI ZAVOD

TEL. 20-361

424 Broad St. - Johnstown, Pa.

"Boots & Saddle"

Restavracija in gostilna

CAROLINE S. ZAKRAJSEK, Prop.
Godba ob sredah in sobotah
Between Geistown & Elton Rd.

Phone F41-655 - Johnstown, Pa.

Plasky's Restaurant

FRANK M. PLASKY, Prop.

WINE - LIQUOR - BEER

Phone F 44-411 - Tire Hill, Pa.

Priznano dobro postrežbo dobite vedno

- v -

LORAIN HOTELU

JOHN BIBER, lastnik

324 Ohio St. - Johnstown, Pa.

PHONE F 31-551

ANDY URBAS

GOSTILNA

TEL. 2069 J

358 Greeve St. - Conemaugh, Pa.

SLOVENSKO HRANILNO

in

POSOJILNO DRUŠTVO

361 First St. - Conemaugh, Pa.

Imovina 31. marca 1943 - - \$400,000.00

Delavci, poslužite se domačega denarnega zavoda.
Vložite svoje prihranke v to solidno podjetje.

URADNE URE

razen nedelj in praznikov: od 9. zjutraj do 3. popoldne
Vsa nadaljna pojasnila daje

ANTON GABRENYA, tajnik

Slovene Home Ass'n BURGETTSTOWN, PA.

priporoča rojakom svoje družabne
prostore, dvorano za seje in veselice
ter vrt za balincanje

Slovenski farmar

pozdravlja vse člane SNPJ in se pri-
poroča rojakom v okolici
Burgettstowna.

TONY LAVRICH

R. D. - - Burgettstown, Pa.

Društvo št. 6 S.N.P.J.

vabi na svoje letno slavje 30.
maja v lastni dvorani na

SYGAN, PA.

Klub štev. 175 J.S.Z.

MOON RUN, PA.

Pozdravlja Prvi maj

JENNIE JERALA, tajnica

Čestitke k Prvemu maju!

**Jacob in Mary
Ambrozich**

Moon Run - Pa.

Thos. Previc & Sons

SPLOŠNA TRGOVINA

Cene zmerne - Postrežba točna

PHONE UNITY 9059

45 School Street - Universal, Pa.

Supreme Dye Works

JOHN KVARTICH, lastnik

Izdelujemo, barvamo in čistimo
obleke

411 Station St. - Bridgeville, Pa.
TEL. BRIDGEVILLE 375

ANTON ZORNIK

zastopnik PROLETARCA, Prosvete,
Ameriškega družinskega koledarja
in Majskega Glasa

Box 202 - Herminie, Pa.

RUDOLF KREČ

GROCERIJA
in MESO

COLLINSBURG - - - PA.

Kdor želi novo streho ali novi fornez,
naj se prijavi sedaj.

FRANK AVBEL

Phone Carnegie 2074

Moon Run - - Penna.

Pioneer Service Station

Charles Mayes, Prop.

ATLANTIC GAS AND OIL

Route 22 and 30 - Moon Run, Pa.

Slava Prvemu majniku!

LUCAS BUTYA

Grocerija in mesnica

Moon Run, Pa.

PHONE CARNEGIE 2065

*Pozdravljen Prvi maj, simbol
demokracije za dobrobit
vsega človeštva.*

DRUŠTVO 318 S. N. P. J.
Baggaley, Pa.

THERESA M. ARCH, tajnica

Društvo št. 106 SNPJ in Slovenski narodni dom

IMPERIAL, PA.

Pozdravljata Prvi maj
in vabita rojake na pristop.

Fashion Beauty Salon

(Slovenska lepoticnica)

JOSEPHINE STAVAR, Prop.

Specialists in Permanent Waving,
Manicuring, Facials, Hair Styling

PHONE CA. 9380

Grand River & Washington Blvd.
DETROIT, MICH.

HACIENDA BAR

PIVO - VINO - LIKERJI

PHILIP STAVAR, lastnik

TO. 9-9769 - 19177 John R
Detroit, Michigan. Near 7 Mile

SLOVENSKI NARODNI DOM

*pozdravlja delavski praznik Prvi
maj*

Zunanji gostje dobrodošli

RUDOLPH POTOČNIK.....preds.
ALBERT NAPRUDNIK.....tajnik
ANTON CEDILNIK.....blag.

17153 John R. - Detroit, Mich.

Društvo št. 121 SNPJ

Detroit, Mich.

*pozdravlja delavski praznik
Prvi maj, ter vabi rojake
za pristop.*

JOSEPH MIHELICH.....preds.
KATHRYN JUNKO.....tajnica
MATH URBAS.....blag.
JOSEPH SMOLTZ.....zapis.

HUNTINGTON INN

PETER BENEDICT, lastnik

Pijače vseh vrst.

Pristna in okusna jedila

DOMAČA KUHINJA

Za zabavo imamo tudi dobro godbo

PHONE ROYAL OAK 9705

1975 WOODWARD AVENUE AND 11 MILE ROAD

BERKLEY, MICHIGAN

(Nadaljevanje s 74. strani.)

Ali glavni del bojevanja na kopnem so opravili in ga morajo še nadalje opravljati naši hrabri zavezniki.

Vso to sliko bojevanja proti nacizmu si moramo predstaviti v njegovi pravi perspektivi. Pred očmi moramo imeti neizmerne izgube, ki segajo v milijone, brezmejne žrtve in silovito moč, kar vse prispeva Rusija k našemu skupnemu prizadevanju, in gledati moramo na to, da je to tudi zares skupno prizadevanje, ne pa dvoje osamljenih in ločenih naporov. Vojevati bi morali eno samo vojno proti skupnemu sovražniku, eno samo vojno z eno strategijo in enim navdahnjenjem.

Strategija ruskega bojevanja je bila prav takšna, kakršna je veljala v vojni proti Napoleonu; le toliko razlike je bilo med njima, kolikor je zahteva kakovost uporabljenega orožja: Čete se umikajo v širne daljave ruskih planjav, a to pa tako, da se neprestano bojujejo, dokler se sovražnik ne upeha, nakar šele napoči čas za to, da se sveže čete zaprašijo v sovražnika ter ustavijo njegovo prodiranje. Pred modernimi oklopniki in ob strahoviti hitrosti njihnega delovanja se da to strašno težko izvajati in potrebna je vsa izurjenost, ki so je zmožni veliki poveljniki, če se hoče prepričati uničenje umikajočih se vojsk. Večkrat so Nemci mislili in zavpili na ves glas, da so zajeli Ruse v svoje klešče ter strli odpornost sovjetskih čet, a te so se vsakokrat spretno izmuznile ter nadaljevale svojo žilavo borbo.

Vsa moskovska policija poslana na fronto

Na dan 15. oktobra, ko sem bil še angleški poslanik v Rusiji, je poslal ruski zunanji minister Molotov pome ter mi dejal, da morajo v šestih urah vsi diplomatski zbori zapustiti Moskvo ter iti v Kujbišev na Volgi, ker so prišli Nemci že tako blizu, da je glavno rusko mesto v nevarnosti. Tisto noč poprej so Nemci prebili ob-

rambno črto in zdelo se je, kakor bi jih nobena reč več ne mogla ustaviti. In ni jim zastavilo poti nič drugega kakor skoro nadčloveški pogum neustrašljivih, junaških vojakov sovjetske vojske. Vsak policaj v Moskvi je bil poklican v vojakke tisto noč in nemudoma poslan v ogenj. In tista bojna črta je zdržala.

Stalin se je odločil za to, da ne vrže vseh svojih čet v boj, dokler more zdržati pred Moskvo, pa četudi bi moral pri tem izgubiti še več tal in spraviti mesto še v večjo nevarnost. Še posebej je zbral številno in močno konjeniško rezervo okoli Moskve — štela je kakih 70.000 mož. Nato bi čakal trenutka, ko se Nemci tako upehajo, da jih sveže sovjetske čete lahko porazijo. In tisti usodni trenutek je napočil v noči 6. decembra. Tedaj so bili Nemci nekod še samo za en topniški streljaj od mesta, a s topovi pa le niso nikoli mogli streljati nanj. Moskvo so že skoro popolnoma obkolili in zadnja velika železniška zveza z vzhodom je bila napadena. To je bil višek te drame in sovjetska konjenica se je pod poveljstvom generala Belova zakadila v Nemce. Stalin se ni uštel. Nemci so omagali in začelo se je njihno umikanje, ki se je kasneje raztegnilo po celi bojni črti.

Kraji, po katerih se je bil ta boj, niso bili prepričani s cestami in železnicami, nego pokrajine, ki so po našem zapadnoevropskem pojmovanju sila zapuščene z ozirom na občilna in prevozna sredstva. Kako pa to, da so Rusi uspeli s svojimi napori, a Nemci ob svojem tako čudovito organiziranem blisku pa ne? Rusi niso morda uspeli s pomočjo kakega imenitnega in bogve kako točnega organizacijskega ustroja, nego z briljantnostjo svojih mladih generalov, s podjetnostjo svojih častnikov in vojakov, z zanesljivo roko svojega vrhovnega poveljstva, čigar prizadevanja vodi Stalin sam, in pa zato, ker so vsi, prav vsi — možje, žene in otroci — vsepovsod, koder se je bil boj, in ob zveznih črtah za-

MAISEL'S HARDWARE

Zaloga železnine, radio aparatov, pralnih strojev, ledenic (Refrigerators), stenskega papirja in barv. Postrežba točna. Dovažamo tudi na dom. Poslužite se telefona.

10627-35 Harper Ave.

DETROIT - MICHIGAN

Tel. IV. 9427

PEOPLES Soda Water and Carbonic Gas Co.

Manufacturers of
High Grade

GINGER ALE - SELTZER
and All Kinds of Soft Drinks
Pale Dry and Tank Seltzer
Water

ALTES and GOEBEL BEER

5432 Rivard Street
Detroit - Michigan

Phone Trinity 2-0831

ŽIVEL PRVI MAJ!

Pozdrav vsem zavednim delavcem!

Anton Tomšič

2872 E. 9th St. - Oakland, Calif.

ŽIVEL PRVI MAJ!

Ženski odsek

Slov. Nar. Doma

MARY GLAD, tajnica

Detroit - Michigan

E. S. WATKO

POGREBNIK

Rodom Čeh in član "Young Americans"
štef. 564 S N P J, se toplo priporoča
Slovencem v Detroitu in okolici.

Urad in kapela

958 E. GRAND BOULEVARD - DETROIT, MICHIGAN

Tel. Plaza 0222

daj za fronto z največjo ljubeznijo in poslušnostjo dali vse, kar so le zmogli, za rešitev svoje dežele.

Ruska morala boljša kakor kdajkoli poprej

Njihna goreča ljubezen do domovine in njihnen ponos na njene pridobitve, to oboje je bila tista gonilna sila za njihovim sijajnim odporom. Oni verujejo, mislim, trdno v to, da imajo sedanost in bodočnost, za kateri se je vredno bojevati, in borili se bodo za to, dokler ne padejo v tistem boju.

Skozi ves čas te vojne niso niti za trenutek izgubili svojega globokega čuta za kulturo, ne svoje ljubavi do petja, plesa in drame, kar vse je naredilo Moskvo za enega najznamenitejših kulturnih torišč na celem svetu. Gledališče, balet in opera, vse to se je nadaljevalo skozi najhujše čase ter enako nudilo vojakom in nevojakom razvedrilo. Da, te kulturne in zabavne ustanove so tudi skrbele za navdahnjenje v ostrem naspotju s surovostjo in krutostjo nemških nasilnikov.

Danes je morala ruskega naroda boljša kakor še kdajkoli poprej in podpora Stalinove politike pa njegove vlade priscrčnejša kakor spočetka te vojne. Tisti Nemci, ki so računali na vstajo 'zatiranega ruskega naroda', so bili nazarensko razočarani in ni še dolgo temu, ko se je neki romunski list bridko pritoževal, ker niso mogli najti nobenih Kvizlingov na zasedenem ruskem ozemlju.

Čitateljstvo londonske Tribune se lahko spominja, da

sem še pred svojim odhodom v Rusijo češče pisal o naših odnošajih s Sovjetsko zvezo ter povedal svoje mnenje o njihnem učinkovanju in njihovih namelih. Med svojim bivanjem na Ruskem nisem našel nobenih razlogov za to, da bi izpremenil tiste svoje nazore. Spet bi pisal iste reči, če bi se tiste okoliščine ponovile. Da, vse tiste moje misli so potrdila dejstva tamkaj in zapustil sem Rusijo še z vse navdušenejšim in iskrenejšim prijateljstvom do ruskega ljudstva. Videl sem ga najboljšega, odkar ga je gnetla, pretvarjala in preobraževala vsa dolga zgodovina njegove dežele. Mlajši rod so izobličili večinoma dogodki, ki so se vršili po revoluciji. Vse, kar je dobrega, lepega in pogumnega v ruskih ljudeh, so prinesle na površje razmere, v katerih živijo.

Mi bi morda lahko obsojali te ali one dogodke v ruski zgodovini davne preteklosti ali nedavnih let. Toda predvsem se moramo vprašati, če bi se mi obnašali kaj bolje od Rusov, ko bi nam bilo bojevati borbo ljudskih množic sveta? K njim se obračamo za pomoč v težkih dneh svojega skupnega boja. Ali obrnimo se k njim za pomoč tudi v tistih težkih dneh, ko bo po končanju te vojne mir sveta ali dobljen ali pa izgubljen. Po mojem mnenju je skrajno velike važnosti za bodočnost vsega človeštva to, da izpremenimo svoje primorano zvezo kot skupni sovražniki Hitlerjevi v radovoljno sodelovanje pri prenavljanju Evrope po vojni.

A. F. Ottrock, M. D.

Zdravnik društva 564 SNPJ

ORDINIRA:

od 2. do 4. pop. in od 7. do 8. zvečer

Tel. v uradu Tw. 1-6310
na domu Tw. 1-0090

3341 E. Davison Ave.
Detroit, Mich.

LOUIS URBAN

HARDWARE

★

TEL. HOGARTH 1345

15210 Wyoming
DETROIT - MICH.

J. D. McKinnon, M. D.

Zdravnik društva št. 121 SNPJ

URADNE URE:

od 2. do 4. pop. in od 7. do 8. zvečer. V nedeljo po dogovoru.

106 Davison Avenue
W. Detroit, Michigan

Tel. Longfellow 8760

ANTHONY BENAK

SLOVENSKI KROJAČ

Izdeluje obleke, čisti, lika
in popravlja

TEL. TO 8-0711

10 E. Grand Avenue
Highland Park, Mich.

SANITARY Soda Water Co.

HIGH GRADE SOFT DRINKS
Always Made Good

1430 S. 69 St., West Allis, Wis.
TEL. GR. 3620

Anton Erste's Tavern

7408 W. Walker St.

PHONE GR. 2284

West Allis, Wisconsin

Kadar ste žejni, se zglasite pri nas

Frank Kralj's Tavern

Dvorana za seje, veselice in domače zabave

TEL. GR. 4670

6001 W. Madison Street
West Allis - Wisconsin

L. BEWITZ INN

6138 W. National Ave.

West Allis, Wis.

Phone Greenfield 9769

ANTON DEMSHAR

SHEET METAL WORKS

Furnaces Vacuum Cleaned

PHONE GREENFIELD 2644

2040 So. 92nd St.

WEST ALLIS, WIS.

Co-Op Gasoline & Oils

Tavern & Lunches

MATT MALNAR, Prop.

Willard - - - Wisconsin

OMIRA CAFE

Prenovljeni in povečani prostori. Prostora za 400 ljudi hkrati

PLES - PIVO - VINO - LIKERJI - DOMAČA KUHINJA

Slovenska godba vsako nedeljo ob 3:30 popoldne

ANDREW GRUM in JOE ČERNE, lastnika

TOWNSEND 9-9815

619 McNichols Road

Detroit, Michigan

PRIJATELJI IN SOMIŠLJENIKI,
pristopite v

**Slovenski Socialistični
Klub**

da si s skupnim delom priborimo
boljšo bodočnost.

Ch. Podjavoršek, tajnica
1013 S. 26th St., Milwaukee, Wis.

Pozdrav vsem sodrugom!

M. E. SOSTARICH

539 S. 6th St., Milwaukee, Wis.

Mitchell 7620

**WISCONSIN
BOTTLING
WORKS**

728 South 7th Street
Milwaukee, Wis.

OLD DUTCH Root Beer

**DRUŠTVO
"Sloga" št. 16 SNPJ**

ima svoje redne seje vsaki drugi
torek v mesecu na vogalu 8th
Ave. in National Avenue.

Pristopajte v napredna društva
SNPJ!

Za pojasnila se obrnite na tajnika

FRANK PERKO
831 W. National Avenue
Milwaukee, Wis.

**TESHNER'S
LABOR HALL**

Hall to Rent for All Occasions
6335 West National Avenue
West Allis, Wis.
PHONE GR. 9732

**STANLEY CLEANERS
& DYERS**

"We Call For and Deliver"
6026 West National Avenue
West Allis, Wis.
TEL.: GRenfield 1170

Meet Your Friends at

LOUIE'S TAVERN

The Best Jumbo Shrimps
PHONE ORCH. 7206
1600 S. 1st St. - Milwaukee, Wis.

ŽIVEL PRVI MAJ!

Delavci vseh dežel, združite se!

JACOB ROZIC

1101 S. 1st St. - Milwaukee, Wis.

Silver City Recreation

L. EVANICH & FR. VERBICK, Prop.
Phone Orchard 8899
3730 W. National Ave.
MILWAUKEE, WIS.
BOWL FOR HEALTH!

MARY'S TAVERN

MARY ROSHEL, last.
Prvovrstno vino, pivo in likerji
929 S. 6th St. - Milwaukee, Wis.
PHONE ORCHARD 9635

Pozdravljen Prvi maj, praznik
zavednega delavstva!

**Društvo "Vijolica" št.
747 SNPJ**

MILWAUKEE - WISCONSIN

ORCHARD 5785

PERKO TAILORING

krojač za damske in moške obleke,
krznar. Izdeluje obleke po naročilu.
831 W. National Ave. - Milwaukee, Wis.

Delaware Tavern

MIKE KIRN, Prop.
Fish Fry Friday - Chicken Fry Sat.
2501 So. Delaware Ave.
Milwaukee - Wisconsin
PHONE SHERIDAN 0712

**FRANK MEDVED TAVERN
BOWLING ALLEYS**

"Bowl for Health" - Sandwiches
3328 West Burleigh Street
Milwaukee - Wisconsin
PHONE HILLTOP 9717

PAULINE'S BAR

Service with a Smile
Lunches Served
636 S. 5th St. - Milwaukee, Wis.

JAGER'S TAVERN

FRANK JAGER, lastnik
Vedno prijazna postrežba vam in
vašim prijateljem
TEL. ORCH. 5055
901 W. National Ave., Milwaukee, Wis.

John Rovsek's Tavern

Phone Orch. 5494
1932 W. Greenfield Ave.
Milwaukee - Wisconsin

Iliria Food Market

Quality Meats and Groceries
Home Dressed Poultry and Home Made
Sausage
PHONE ORCHARD 1084
710 So. 6th St. - Milwaukee, Wis.

**FRANK BREGANT
TAVERN**

We Serve the Best of Liquors, Beer
and Sandwiches
PHONE BROADWAY 2065
639 So. 5th St. - Milwaukee, Wis.

UNION BAR TAVERN

ANTON KAMNIKAR, lastnik
Sobe v najem
625 So. 2nd St. - Milwaukee, Wis.
Phone Broadway 0169

JOSEPH DOLENSEK

Phone GR enfield 5343

Groceries - Meats and Poultry
Fruits and Vegetables
6029 W. NATIONAL AVENUE

Flour and Feed - Poultry Supplies
Garden Seed and Fertilizer
6026 W. GREENFIELD AVENUE

WEST ALLIS, WISCONSIN

PHONE MITCHELL 1331

ERMENCOV POGREBNI ZAVOD

5325 W. Greenfield Avenue - Milwaukee, Wisconsin

TISKARNA S. N. P. J.

— SPREJEMA VSA —

v tiskarsko stroko spadajoča dela

Tiska vabila za veselice in shode, vizitnice, časnike, knjige, koledarje, letake itd. v slovenskem, hrvatskem, slovaškem, češkem in angleškem jeziku

Vodstvo tiskarne apelira, da tiskovine naročate v S. N. P. J. tiskarni. Vsa pojasnila daje vodstvo tiskarne. — Cene zmerne, unijsko delo prve vrste

PIŠITE PO INFORMACIJE NA NASLOV:

S. N. P. J. PRINTERY

2657 S. Lawndale Ave.

Chicago, Illinois

TELEFON ROCKWELL 4904

BETTER PRINTING SERVICE

Job & Publication Work - Stationery & Office Supplies

2657 S. LAWDALE AVENUE, CHICAGO, ILL.

Phone Rockwell 4904

Naročite si dnevnik Prosveto!

Let us help you finance your Home

All Savings Accounts
insured up to \$5000.00
by a U.S. Gov't Agency

WE LOAN ON HOMES FOR REPAIRS, REMODELING AND REFINANCING
All loans made on the Direct Reduction plan of small monthly payments

ASSETS MARCH 31, 1943 - - \$465,873.26

Jugoslav Savings & Loan Association

2610 South Lawndale Avenue

CHICAGO - ILLINOIS

LAWndale 2344

Compliments

of

Philip

B.

Heller

Dr. John J. Zavertnik

Physician and Surgeon

3724 WEST 26th STREET

Tel. Crawford 2212

★

OFFICE HOURS:

1:30 to 4 P. M.

(Except Wed. and Sun.)

6:30 to 8:30 P. M.

(Except Wed., Sat. and Sun.)

★

RES. 2219 SO. RIDGEWAY AVE.

Tel. Crawford 8440

If no answer—Call Austin 5700

SLOVENSKI DELAVSKI CENTER

2301 S. Lawndale Ave.

Chicago, Illinois

PHONE: ROCKWELL 2864

LAST KLUBOV JSZ. DRUŠTEV IN POSAMEZNIH DELNIČARJEV

Dvorana za seje, male zabave,
za vaje pevskih in dramskih
zborov, za sestanke unij itd.

Čitalnica in knjižnica na razpo-
lago vsem članom JSZ in Dru-
žabnega kluba Slovenski center

Balinišča pod upravo Družabnega kluba Slovenski center
RAZVEDRILNI PROSTORI V PRITLIČJU ZA ČLANE KLUBA

ČLANARINA \$1.00 NA LETO

TU IMA SVOJ STAN IN VAJE PEVSKI ZBOR "SAVA"
Delnice korporacije Slovenskega delavskega centra so po \$25

V CENTRU SO URADI "PROLETARCA", JSZ, PROSVETNE MATICE IN KLUBA ŠT. 1
KADAR PRIDETE V CHICAGO, OBIŠČITE NAS!

PRVA SLOVENSKA PRALNICA

Parkview Laundry Co.

se priporoča rojakom v Chicagu

CENE ZMERNE

PRVOVRSTNA POSTREŽBA

DELO JAMČENO

Telefoni: Canal 7172—7173

1727-1731 W. 21st St.

Chicago, Illinois